

Kostnader för våld mot kvinnor

En samhällsekonomisk analys

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är en *Lägesbeskrivning*. Det innebär att den innehåller redovisning och analys av kartläggningar och andra former av uppföljning av lagstiftning, verksamheter, resurser mm som kommuner, landsting och enskilda huvudmän bedriver inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, hälsoskydd och smittskydd. Den kan utgöra underlag för myndighetens ställningstaganden och ingå som en del i större uppföljningar och utvärderingar av t.ex. reformer och fördelning av stimulansmedel. Socialstyrelsen svarar för innehåll och slutsatser.

ISBN 91-85482-83-8
Artikelnr 2006-131-34
Publicerad www.socialstyrelsen.se, december 2006

Förord

Våld mot kvinnor i nära relationer har väckt allt större intresse de senare åren. I olika politiska sammanhang har våldet diskuterats och fördömts. Viss forskning har bedrivits kring olika aspekter av området och en debatt om motverkande åtgärder har förts. Hittills har dock relativt lite gjorts för att beräkna vad detta våld kostar samhället i stort, särskilt för produktionen och inte minst för den enskilda och hennes anhöriga som drabbas.

Regeringen har i proposition 1999/2000:1 angivit att Socialstyrelsen ska följa och beskriva de samhällsekonomiska kostnaderna för hälso- och sjukvården och omsorgen [1]. Enligt en rad studier från andra länder genererar våldet mot kvinnor stora kostnader för sjukvården, men också för socialtjänsten. Socialstyrelsen ska verka för god hälsa och social välfärd för hela befolkningen utifrån en helhetssyn på människan. Utifrån denna helhetssyn är det vidare rimligt att inte bara beskriva kostnaderna för våld i nära relationer inom Socialstyrelsens ansvarsområden, utan snarare att se det som ett samlat och gemensamt samhällsproblem som berör ett flertal sektorer i samhället.

Med denna rapport vill Socialstyrelsen bidra till en bättre förståelse av omfattningen av våldet och dess effekter på samhället, och kostnaderna för skador och åtgärder. En rad förslag för att förbättra förutsättningarna för detta lämnas också i slutkapitlet. Denna studie och dess antaganden är en grund att bygga vidare på för att bättre kunna förstå och analysera effekterna av våld mot kvinnor i nära relationer.

Rapporten har utarbetats av en arbetsgrupp inom Socialtjänstavdelningen på Socialstyrelsen bestående av Elis Envall, Annika Eriksson och Anna Marnell. Under en längre tid har Tom Nilstierna, kommittéservice, Regeringskansliet (tidigare vid Socialdepartementet och Socialstyrelsen) varit del av arbetsgruppen och lämnat avgörande bidrag till modellen för analysen. I slutfasen har Matilda Hansson, Ekonomiska sekretariatet vid Socialstyrelsen gett värdefulla bidrag. Viktiga insatser har lämnats av Epidemiologiskt centrum, EpC, vid Socialstyrelsen, framför allt av Anders Tennlind. Lars Häll på Statistiska centralbyrån har lämnat viktiga bidrag genom särskilda körningar av datamaterial, och Anders Tegsten på Rikspolisstyrelsen har bidragit med analyser och beräkningar. En särskild databearbetning har även gjorts av Försäkringskassan i Stockholms län som bidrag till denna analys. Ett flertal verksamheter och myndigheter har bidragit med underlag som har använts i denna studie.

Vetenskaplig granskning ur ett sociologiskt perspektiv av denna rapport har gjorts av professor Malin Åkerström.

Kjell Asplund
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	9
Definition och bestämning	10
Problemförståelse	11
Våldets effekter.....	12
Syfte och avgränsningar	13
Reservationer.....	15
Tidigare studier	15
Svenska studier	16
Metod	19
En samhällsekonomisk kostnadsberäkning	21
Direkta och indirekta kostnader.....	22
Värdering av produktionsbortfall.....	23
Källor	24
Omfattningen av våld	24
Kostnader.....	25
Övriga källor.....	26
Omfattning	28
Vårt antagande	28
Brå:s statistik om våld	29
Misshandel.....	29
Mord och dråp	29
Olaga hot	30
Våldtäkt	30
Stalking.....	30
Total omfattning med utgångspunkt från Brå:s statistik.....	31
SCB:s undersökning av levnadsförhållanden	31
Slagen dam	32
Själv mord	33
Relativa risker för våld	34
Barn som upplever våld	35
Andra mönster	36
Våld i samkönade parrelationer	36
Män som offer	37
Kostnader	38
Beräkningarnas resultat	39
Direkta kostnader	39

Sjukvård.....	39
Rättsväsendet.....	45
Socialtjänst.....	49
Kvinno- och brottsofferjourer.....	51
Kriscentra och andra verksamheter.....	52
Försäkringskassan.....	53
Centrala myndigheter.....	54
Indirekta kostnader.....	55
Produktionsbortfall.....	55
Värdet av frivilligt arbete.....	58
Immateriella kostnader.....	59
<i>Transfereringar.....</i>	60
Sjukförsäkring.....	60
Ekonomiskt bistånd.....	61
Brottsskadeersättning.....	61
<i>Avslutande diskussion och kommentarer.....</i>	62
Underskattningar.....	62
Kostnader som inte beräknats.....	65
Överskattningar.....	65
Jämförelse med andra studier.....	65
Kommentarer.....	67
Utvecklingsbehov.....	68
Statistik.....	69
Utvärdering av insatser.....	70
Kostnader och effekter för den enskilde.....	70
<i>Referenser.....</i>	71
<i>Bilagor.....</i>	76
Sammanställning av beräknade kostnader och transfereringar.....	77
Internationell utblick.....	80
Australien.....	80
Typer av kostnader.....	80
Jämförelse av studier.....	81
Kanada.....	82
Schweiz.....	82
Holland.....	83
Finland.....	83
USA.....	84
Enkät till kvinno-, tjej- och brottsofferjourer avseende stödverksamhet för kvinnor utsatta för våld.....	90
Urval.....	90
Svarsfrekvens.....	90
Bortfallsanalys.....	91
Genomförande.....	91
Resultat.....	91
Fråga 2 och 3 Ersättningar och styrelsearvoden.....	92
Fråga 4 och 5 Löner och andra arvoden.....	92
Fråga 6 och 7 Lönebidrag.....	92
Fråga 8 Ersättning för utförda tjänster.....	93
Fråga 9 Organisationsbidrag.....	93
Fråga 10 Projektbidrag.....	93
Fråga 11 Andra bidrag.....	94
Översikt över koder enligt ICD-10/KSH som används i studien.....	96

Sammanfattning

Våld mot kvinnor är ett omfattande och angeläget samhällsproblem. Det utgör även ett folkhälsoproblem och ett socialt problem som drabbar många kvinnor och deras barn. Det medför också stora ekonomiska påfrestningar för samhället i form av kostnader för olika samhällsinsatser. Varje år polis-anmäls närmare 23 000 fall av misshandel av kvinnor, drygt 2 000 fall av grov kvinnofridskränkning, närmare 18 000 fall av olaga hot mot kvinnor och drygt 15 000 fall av ofredande av kvinnor. Till detta kan föras ett stort mörkertal. Ungefär tio procent av alla barn har åtminstone någon gång upplevt denna typ av våld, och fem procent upplever det ofta.

Det finns ännu ingen övergripande studie av samhällskostnaderna av våld mot kvinnor i Sverige. Socialstyrelsen menar att detta är otillfredsställande eftersom problemet och dess konsekvenser förblir dolt eller otillräckligt känt, och har därför tagit initiativ till en sådan analys. Kunskap om omfattning och ekonomiska konsekvenser av problemet är viktigt för att samhället på ett konstruktivt och korrekt sätt ska kunna angripa det.

Syftet med denna studie är att beräkna samhällets kostnader totalt för våld mot kvinnor i nära relationer. Dessutom ska studien öka kunskapen och medvetenheten om våldets förekomst och omfattning, och vilka ekonomiska konsekvenser våldet får samhället. Till syftet hör dock inte att analysera och beskriva effekter av olika insatser eller att göra beräkningar av kostnadseffektiviteten hos dessa.

Svårigheterna att beräkna kostnaderna är många. Vissa beräkningar är osäkrare än andra och flera aspekter har inte varit möjliga att inkludera. Osäkerheten i tillgänglig data – och ibland bristen på data – gör alltså att denna analys bara kan sägas vara en försiktig uppskattning av de samhälls-ekonomiska kostnaderna.

I rapporten finns bland annat ett avsnitt som behandlar omfattningen av våldet mot kvinnor i nära relationer och ett avsnitt där beräkningarna av samhällets kostnader redovisas. Beräkningarna är i de flesta fall baserade på underlag för 2004 och kostnadsuppgifter är omräknade till 2004 års priser.

Beräkningarna gäller direkta och indirekta kostnader för olika samhällssektorer. Immateriella kostnader, dvs. uppskattningar av enskildas smärta och lidande, har inte beräknats, men vissa resultat från utländska studier redovisas. Vissa transfereringar redovisas också, även om de inte ingår i den samhällsekonomiska analysen.

Källor för denna studie har främst varit officiell statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå), Statistiska centralbyrån (SCB), Epidemiologiskt centrum (EpC) vid Socialstyrelsen, årsredovisningar från centrala myndigheter och vissa lokala verksamheter, en enkät till kvinno- och brottsofferjourerna, intervjuer och enkäter till tre kommuners socialtjänst samt en rad svenska och internationella studier. Särskilda beräkningar, redovisningar och bidrag från en rad personer och organisationer utgör också viktiga underlag.

Utifrån data från Brå och SCB har vi antagit att 75 000 kvinnor varje år drabbas av våld i nära relationer. Vi har vidare antagit att 16 kvinnor dödas varje år och att ytterligare en kvinna begår självmord till följd av att ha utsatts för våld. Vi har också antagit att i genomsnitt 4 män begår självmord varje år i anslutning till att de dödar sin partner eller före detta partner.

Mot bakgrund av antaganden och i många fall stor osäkerhet uppskattas de samhällsekonomiska kostnaderna till mellan 2 695–3 300 miljoner kronor per år.

Dessa kostnader fördelar sig på direkta kostnader om 1 978–2 536 miljoner kronor varav för sjukvård 21–38 miljoner kronor, rättsväsendet 1 098–1 189 miljoner kronor, socialtjänsten 706–1 149 miljoner kronor, kvinno- och brottsofferjourer 73–79 miljoner kronor och för motsvarande insatser i offentlig regi och stöd till behandling av män till cirka 44 miljoner kronor. Centrala myndigheters samlade kostnader beräknas till 17–18 miljoner kronor och Försäkringskassans kostnader för handläggning till cirka 19 miljoner kronor per år. De indirekta kostnaderna uppskattas till totalt 717–764 miljoner kronor. Värdet av produktionsbortfallet uppskattas till 679–720 miljoner kronor och värdet av ideellt arbete till 38–44 miljoner kronor.

Transfereringar har uppskattats till 690 miljoner kronor, varav sjukpenning uppskattats till 347 miljoner kronor. Transfereringar gällande ekonomiskt bistånd har uppskattats till 378 miljoner kronor och brottsskadeersättning till 10 miljoner kronor.

Utöver detta finns det kostnader som inte har kunnat beräknas i denna studie såsom kostnader för tandvård, läkemedel, barnens skador, smärta och lidande m.m. Inte heller har vi kunnat räkna på kostnaderna för psykiatrisk vård, framför allt den öppna, vilka torde vara omfattande med tanke på våldets konsekvenser i form av t.ex. posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Dessa kostnader kan uppgå till mycket höga belopp vilket internationella studier visar. Till exempel motsvarar kostnaderna för smärta och lidande i en engelsk studie, omvandlat till svenska förhållanden, mer än tio gånger så mycket som den totala summan av beräkningarna i denna studie.

Vi kan visa på relativt omfattande utvecklingsbehov för att möjliggöra en bättre och säkrare förståelse av problemet och för att man i framtiden ska kunna göra utvärderingar av samhällets insatser.

Inledning

Våld mot kvinnor är ett omfattande och angeläget *samhällsproblem*. Det är ett mångfasetterat problem som berör flera aktörer. Det utgör dessutom ett *rättsligt problem* eftersom det är ett brott. Våldet är även ett *folkhälsoproblem* och ett *socialt problem* som drabbar många kvinnor och deras barn. Det medför också stora *ekonomiska påfrestningar* för samhället i form av kostnader för olika samhällsinsatser. Våld mot kvinnor i nära relationer är vidare ett *jämställdhetsproblem* och inte minst utgör det ett allvarligt brott mot kvinnors *mänskliga rättigheter*.

Brottsförebyggande rådets statistik visar att varje år polisanmäls närmare 23 000 fall av misshandel av kvinnor, drygt 2 000 fall av grov kvinnofridsbränkning, närmare 18 000 fall av olaga hot mot kvinnor och drygt 15 000 fall av ofredande av kvinnor. Med ett beräknat högt mörkertal är antalet kvinnor som drabbas mycket stort. Enligt slutbetänkandet från Kommittén mot barnmisshandel har ungefär tio procent av alla barn åtminstone någon gång upplevt denna typ av våld, och fem procent upplever det ofta [2]. Övergreppen kan vara mycket allvarliga och ibland fatala. För ett antal enskilda kvinnor och barn innebär dessa händelser allvarliga fysiska och psykiska hälsoproblem och påfrestningar, såväl medicinskt och psykiskt som ekonomiskt [3].

För den enskilda kvinnan leder våld i nära relationer många gånger till svåra *sociala problem*. Våldets karaktär av makt och kontroll gör att den misshandlade kan drabbas av social isolering, ekonomiska problem, obefintlig ekonomisk frihet liksom akuta bostadsproblem. Andra sociala problem som våldet orsakar är sjukskrivningar till följd av misshandel med påföljande ekonomiska påfrestningar liksom arbetslöshet eller svårigheter att upprätthålla normala arbetsrelationer.

Våld mot kvinnor innebär inte bara lidande och ohälsa för de inblandade. Det medför också stora ekonomiska påfrestningar för samhället beträffande sjukvård, rättsväsende, socialtjänst, socialförsäkringar, arbetslöshet, produktionsbortfall m.m.

Det finns ännu ingen övergripande studie av samhällskostnaderna av våld mot kvinnor i Sverige. Socialstyrelsen menar att detta är otillfredsställande eftersom problemet och dess konsekvenser så förblir dolt eller otillräckligt känt och har därför tagit initiativ till en sådan analys. Kunskap om omfattningen och de ekonomiska konsekvenserna av problemet är viktigt för att samhället på ett konstruktivt och korrekt sätt ska kunna angripa det.

Svårigheterna är dock många och analysen kan inte bli annat än en *försiktig uppskattning*, där vissa beräkningar är osäkrare än andra och där flera aspekter inte har varit möjliga att inkludera. Detta betyder dock inte att vi inte kan göra några antaganden om kostnaderna. Vi riskerar att föringa eller dölja delar av problemet och dess konsekvenser om vi helt avstår från att göra en uppskattning för att vi inte har ett säkert och heltäckande datamaterial.

Definition och bestämning

Olika begrepp används i rapporter, utredningar och i debatten om det samhällsproblem som allmänt kallas *våld mot kvinnor*. Det är här viktigt att klargöra att begreppet ”våld” inte bara omfattar fysiskt våld utan även hot, psykiskt våld, sexuella övergrepp, ekonomisk kontroll och i vissa fall även så kallad stalkning.¹

Det finns en rad olika begrepp för att beskriva våldet mot kvinnor i nära relationer – familjevåld, kvinnomisshandel, hustrumisshandel, lägenhetsbråk m.fl. – varav en del får anses vara tämligen förlegade. Begreppen sexualiserat våld och könsbaserat våld förekommer också.

Brottsförebyggande rådet, Brå, använder i rapporterna *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* [4] och *Våld mot kvinnor i nära relationer* [5] begreppet *våld i nära relation* för de fall då gärningsmannen är kvinnans partner eller före detta partner – det vill säga nuvarande eller tidigare make, sambo, fästman eller pojkvän.

I rapporten *Grov kvinnofridskränkning* [6] används en något snävare definition som omfattar *make eller sambo samt före detta dito* – vilket är i enlighet med lagtexten, det vill säga att brotten ska ha ”begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden”. I en senare rapport inom området, *Stalkning i Sverige* [7], omfattar definitionen nära relation: nuvarande eller före detta make, maka, sambo, flick- eller pojkvän och partner man inte sammanbott med, samt förälder eller styvförälder, syskon, barn och andra nära familjemedlemmar, och delas upp i kategorierna för sammanboende och särboende.

I den internationella litteraturen används också en rad olika begrepp som huvudsakligen motsvarar de nämnda svenska begreppen. Ett begrepp som används av somliga forskare eller institutioner, ensamt eller i kombination med andra begrepp, är *Intimate Partner Violence* [8]. Detta kan översättas med begreppet *partnerrelaterat våld* som sätter fokus på det våld som förekommer mellan främst vuxna som lever i eller har levt i en nära relation i samma hushållsgemenskap eller med skilda hushåll (s.k. särbo). Detta omfattar även unga offer som inte sammanbor med sin partner och innebär att våld i samkönade relationer inte utesluts.

Begreppet *våld i nära relationer* kan tyckas vara ett alltför otydligt begrepp eftersom det kan omfatta såväl våld mellan vuxna makar och motsvarande, som våld mot minderåriga barn, våld mot ålderstigna föräldrar samt våld mellan syskon. I denna rapport används växlande uttryck som våldsutsatta kvinnor, mäns våld mot kvinnor, våld mot kvinnor, våld i nära relationer etc. Läsaren bör ha i åtanke att det just är våld som utövas av en nuvarande eller före detta partner, dvs. kvinnans nuvarande eller tidigare make, sambo, fästman eller pojkvän som är i fokus i denna rapport. Det är den nära relationen som gör att våldet har en annan karaktär och oftast får andra kon-

---

¹ Stalkning har ingen allmänt vedertagen definition. I den undersökning som genomförts av Brå användes följande förklaring till begreppet stalkning eller upprepade trakasserier: ”I undersökningen definieras upprepade trakasserier som att någon flera gånger blir förföljd eller övervakad av en och samma person, eller flera gånger får oönskade besök, telefonsamtal, brev, e-post, sms, presenter och liknande av en och samma person” (s. 66) [7].

sekvenser än annat våld. Gärningsmannen har exempelvis ständigt ”tillgång” till offret och kan utöver det direkta fysiska våldet också utöva andra former av våld. Det är också den nära relationen som ram som många gånger gör det så svårt för kvinnan att lämna mannen. I rapporten fokuseras därmed inte annat våld och kränkningar som kvinnor kan utsättas för, så som sexuella trakasserier, överfallsvåldtäkter, våld och övergrepp av för kvinnan obekanta män i offentliga miljöer med mera, även om detta givetvis också är angelägna områden.

Det kan vara viktigt att klargöra att denna rapport inte uttryckligen innehåller beräkningar kring barn som drabbas. Våld mot kvinnor och våld mot barn överlappar inte sällan varandra. Att inom ramen för denna studie även inkludera våld mot barn skulle dock göra en redan svår uppgift näst intill omöjlig. Alltså kommer dessa kostnader inte att beräknas, men frågan om barn som upplever våld kommer att behandlas i viss utsträckning. På motsvarande sätt kommer rapporten också att beröra våld i samkönade parrelationer samt våld mot män i heterosexuella relationer, även om mäns våld mot kvinnor är i fokus. Dessa kostnader kommer dock inte att inkluderas i beräkningarna.

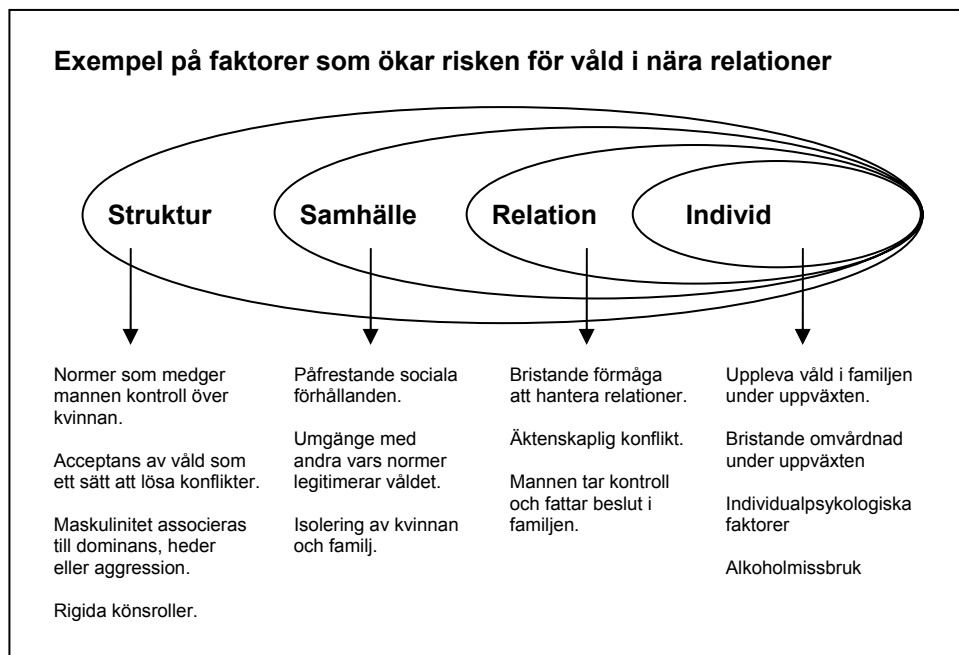
Problemförståelse

Världshälsoorganisationen WHO beskriver i sin rapport *The economic dimensions of interpersonal violence* [9] att det är nödvändigt att förstå orsakerna till våld och att identifiera riskfaktorer för våld. Ofta har detta beskrivits som att våldet ses antingen som ett strukturellt eller samhällsligt fenomen, som ett socialpsykologiskt relationsproblem eller som ett individualpsykologiskt problem. Ingen enskild faktor kan förklara våldet hos en enskild, en grupp eller i ett samhälle. Det är därför nödvändigt att se våldet som en helhet med samverkande faktorer på olika nivåer.

Mycket av forskningen inom området visar att förövarna som utövar våld är en heterogen grupp och det är därför inte möjligt att hitta en orsak eller en modell som är giltig för alla [10]. Forskare liksom även WHO använder därför en holistisk modell.² Denna modell innebär en förståelse för samspelet mellan personliga, situationsbetingade och sociokulturella faktorer. Enligt denna holistiska modell är det inte en enstaka faktor som orsakar våldet, utan ett antal samvarierande faktorer.

---

² Dock används av WHO med flera benämningen ”ekologisk” som enligt vår mening kan vara missvisande och leda associationerna åt annat håll.

Figur 1. En holistisk modell för våld mot kvinnor, efter WHO [9]. I den ursprungliga modellen används begreppen Societal, Community, Relationship, Individual.

Våldets effekter

Våldet i nära relationer påverkar offren på en rad olika områden och över lång tid, vilket har relevans för denna studie. Kvinnornas fysiska och psykiska hälsa påverkas, vilket gör att hälso- och sjukvården kan bli aktuell. Fysiska skador omfattar allt från blåmärken till svåra sårskador och frakturer liksom tandskador. Kvinnors reproduktiva hälsa drabbas genom sexuellt överförbara sjukdomar, skador i underlivet och skador under graviditet inklusive fosterskador. Den psykiska hälsan påverkas många gånger allvarligt och kan ta sig i uttryck av självmordsförsök, depressioner, ångest, ätstörningar, posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och andra symtom. Det finns också studier som visar att kvinnor som drabbats av våld i nära relationer i större utsträckning tenderar att missbruka alkohol och droger liksom att röka i högre utsträckning.³ Användande av lugnande medel och sömnmedel är också vanligare bland dessa kvinnor. Andra typer av hälsoproblem som våldsutsatta kvinnor upplever i högre grad är kronisk smärta, mag- och tarmproblem och sömnstörningar. Det bör också nämnas att kvinnor som utsätts för våld kan påverkas fatalt i form av mord, dråp och självmord.

Våldet kan också leda till en rad sociala problem. Detta gör att insatser från socialtjänsten kan bli aktuella. Socialtjänsten kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor på många olika sätt. Ibland är det tämligen uppenbart att kvinnan lever i ett förhållande där hon utsätts för misshandel och att kontakten har sin grund i detta. Ett sådant exempel gäller när socialtjänsten får kännedom om barn som far illa genom att det förekommer våld i familjen, och polisen, sjukvården eller annan gör en anmälan med stöd av

³ Se t ex. *The health costs of violence* [11] som redovisar ett antal studier på detta område.

14 kap. 1 § SoL. Socialtjänsten kan också kontaktas av polis och andra i en akut situation när det gäller exempelvis skyddat boende. Andra instanser dit kvinnan sökt sig kan ha informerat henne om att hon kan få hjälp av socialtjänsten.

Ibland är det dock mindre uppenbart att kvinnan och hennes problem kan relateras till det våld hon utsätts för. Kvinnan kan ha sökt sig till socialtjänsten i andra ärenden. Hon kan exempelvis söka ekonomiskt bistånd utan att ange att hon är utsatt för våld i hemmet. Hon kan också komma i kontakt med socialtjänsten med anledning av missbruk. Ett antal våldsutsatta kvinnor lever med skyddade personuppgifter i någon form, vilket också kan involvera socialtjänsten. En våldsutsatt kvinna som lever under sådana omständigheter kan behöva hjälp med boende, byte av lås, extra mobiltelefoner med mera.

Även familjerätten inom socialtjänsten kan bli aktuell, om en separation leder till tvister kring vårdnad, boende och umgänge.

Våld mot kvinnor och barnmisshandel överlappar dessutom inte sällan varandra. En granskning av ett stort antal studier visar att det är troligt att båda typerna av övergrepp förekommer i mellan 30 procent och 60 procent av familjer där antingen våld mot kvinnan eller våld mot barn har identifierats. I en annan forskningsöversikt framkommer att 45–70 procent av barnen vars mammor misshandlas, även misshandlas själva. I en amerikansk undersökning av barn till våldsutsatta kvinnor har nästan hälften av barnen utsatts för våld av någon av föräldrarna. 28 procent av flickorna rapporterade också att de utsatts för sexuella övergrepp av pappan. I en svensk studie av mammor och barn på kvinnojourer (50 mammor med sammanlagt 86 barn) hade 62 procent av barnen utsatts för en eller flera former av misshandel av sin pappa eller styvpappa [12].

Barn som upplever detta våld drabbas också på olika sätt. De kan drabbas av svåra hälsoproblem såsom astma, eksem, magont, sömnsvårigheter, huvudvärk och ätstörningar, men även av långvariga psykiska problem som ångest, självdestruktivitet, aggressivitet, svårigheter i umgänget med andra samt koncentrationssvårigheter. Andra effekter kan vara rädslor och fobier, suicidalt beteende, tics, sängvätning och låg självkänsla. Skolsvårigheter och genomsnittligt lägre resultat på tester som mäter språk, motorik och tankeförmåga konstateras i några studier. Barnen har inte sällan levt med hot och våld i familjen under en lång tid och därmed utsatts för upprepade trauman och levt under stor press. Det är inte ovanligt att barn i dessa familjer känner skräck för det allra värsta – att mamma ska dö. Vissa av barnen kan utveckla problem eller symtom som utgör posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) [12].

Syfte och avgränsningar

Syftet med denna studie är att beskriva de totala – uppskattade – kostnaderna för samhället. Våld mot kvinnor kan exempelvis medföra insatser från polisen, frånvaro från arbetet, besök hos sjukvården och socialtjänsten. Förövaren kan frihetsberövas, vilket direkt medför kostnader för kriminalvård och indirekt för förlorad produktion.

Ett skäl att göra en samhällsekonomisk analys och beskriva samhällets kostnader totalt för våld mot kvinnor är att öka kunskapen och medvetenheten om förekomsten, omfattningen och de ekonomiska konsekvenserna för samhället.

Som framhållits i skriften *Tänk långsiktigt*, finns ett stort behov av samhällsekonomiska analyser [13]:

Detta är en förutsättning för att det ska vara möjligt att värdera vad samhället får ut av resurser som avsätts. Syftet med offentlig verksamhet är inte att spara pengar. Det finns dock krav på att tillgängliga resurser ska användas på ett så effektivt sätt som möjligt.

Som framhålls i WHO:s rapport från 2004 [9] är det viktigt att påvisa de kostnader som våld i nära relationer medför, inte minst som motiv för att investera i förebyggande åtgärder.

För att veta vad som är behövt och rimligt att satsa för att motverka och eliminera detta samhällsproblem är det därför väsentligt att få en bild av omfattningen och fördelningen av kostnaderna. Genom en samhällsekonomisk analys är det också möjligt att påvisa vilka incitament, eller brist på incitament, som olika aktörer påverkas av vid beslut om olika insatser för att motverka våldet.

Syftet med denna rapport är alltså att ge en uppskattning av de kostnader och transfereringar som belastar olika delar av samhället som en följd av våld mot kvinnor. Samhället innebär i detta sammanhang hela samhället, och alltså inte bara de offentliga verksamheter som berörs. Det innebär att beräkningarna också syftar till att uppskatta värdet av de produktionsförluster som våldet för med sig.

Ett ytterligare skäl att genomföra denna studie är att visa begränsningarna i den existerande statistiken och datamaterialet samt påpeka behov av förbättringar. Men syftet med denna studie är inte att utarbeta en optimal modell eller metod för att beräkna de ekonomiska och sociala konsekvenserna av våld mot kvinnor i nära relationer. Som framhålls i flera översikter över studier inom området [14, 15, 16, 17] finns det ingen enhetlig metod som används vid denna typ av samhällsekonomiska beräkningar. Man kan se att de olika studierna skiljer sig mycket åt när det gäller metoder, definitioner osv., vilket gör det svårt att överhuvudtaget genomföra några verkliga jämförelser.

Syftet med denna studie är inte heller att analysera och beskriva effekter av insatser eller att bedöma vilka resursinsatser som skulle krävas för att minska problemets omfattning. Inte heller är det att beskriva olika åtgärders och insatserns kostnadseffektivitet.

Våld i nära relationer är ett problem som till övervägande del drabbar kvinnor, och där män oftast är förövare. Detta betyder inte att våld i nära relationer inte också drabbar män och att kvinnor inte kan vara förövare. Detta redovisas i begränsad omfattning i ett särskilt avsnitt. Syftet med denna studie är dock främst att beskriva det våld som drabbar kvinnor och deras barn.

Reservationer

Det är mycket svårt att genomföra en samhällsekonomisk analys av och att beräkna – eller ens att uppskatta – kostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer. Vi vet inte med säkerhet hur omfattande denna typ av våld är, dvs. hur många kvinnor och barn som drabbas. De källor som finns att tillgå (kriminal- och sjukvårdsstatistik och brottsofferundersökningar) ger inga säkra uppgifter pga. mörkertal och andra problem. Våldet tar sig inte heller alltid samma uttryck och är inte lika för alla utsatta. I vissa fall är det fråga om långvariga övergrepp med mycket grov misshandel och i andra fall handlar det om mindre grova övergrepp eller misshandel. Våldet mot kvinnor i nära relationer utgörs dessutom av så mycket mer än fysiskt våld. Psykiskt våld och hot och andra känslomässiga övergrepp kan vara väl så allvarliga och genomgripande, men leder kanske inte till polisanmälningar eller besök på sjukhusens akutmottagningar.

Den andra avgörande osäkerhetsfaktorn är samhällsinstitutionernas datainsamling och redovisning av insatser och åtgärder. Sjukvårdens register har en hög kvalitet när det gäller slutenvården, men trots detta finns en stor osäkerhet om detaljer, exempelvis data om skadans exakta orsak. Primärvårdsstatistiken är däremot ännu mycket bristfällig och kan därför inte utgöra underlag för våra beräkningar. Redovisningar av insatser inom de olika delarna av rättsväsendet skiljer sig mycket åt och är mycket osäker. Det är inte möjligt att följa ett fall genom rättskedjan. Det är vidare svårt att urskilja vilka kostnader som hör ihop med våld mot kvinnor i nära relationer och andra närliggande problem. Socialtjänstens redovisning innehåller inte variabler som gör det möjligt att beskriva insatser och beräkna kostnader på ett tillfredsställande sätt.

Data ger inte heller en klar bild av effekterna på kort och lång sikt för enskilda personer av våldet. Effekten på barn som upplever våld i familjen kan till exempel göra sig märkbar först långt senare i livet.

Osäkerheten i tillgängliga data – och ibland bristen på data – gör alltså att denna analys bara blir en försiktig uppskattning av de samhällsekonomiska kostnaderna. Men enligt Socialstyrelsens mening kan man inte därför helt välja bort att göra någon uppskattning och analys.

Tidigare studier

I flera andra länder har man försökt beräkna samhällets kostnader för våld mot kvinnor i nära relationer. En tidig studie av kostnader för våld mot kvinnor i nära relationer gjordes i USA av Murray Straus 1986 [18]. I den studien redovisades de direkta kostnaderna för sjukvård och de totala kostnaderna för mord inom familjen. Dessa uppskattades till 1,73 miljarder dollar. Följande år gjorde Straus och Gelles en utvidgad studie av kostsamma följder för den enskilde som kunde uppstå.⁴ Samma år kom ytterligare en studie i USA av Friedman och Couper. Under 1990-talet och under 2000-talet publicerades en rad studier i Kanada, USA, Holland, Schweiz, Nya Zeeland, Storbritannien och Australien. Som Yodanis och Godenzi [19]

---

⁴ Uppgifterna om olika internationella studier i detta avsnitt hämtas från Yodanis & Godenzi [19].

påpekar gjordes de allra flesta med existerande data (dvs. redan framtagen statistik och uppgifter utan att några nya data i form av exempelvis statistiska körningar har gjorts). I bilaga 2 finns en sammanställning av en rad studier och översikter av internationella studier.

Svenska studier

Den svenska forskningen inom området är mycket begränsad och väldigt lite är publicerat. Det mesta rör fallstudier och har inte legat till grund för en samlad analys av de totala kostnaderna för det svenska samhället. Hittills finns alltså inga svenska studier där man gjort några nationella övergripande beräkningar.

Ramsberg

I sin avhandling *Are all lives equal – studies on the economics of risk regulation* [20] redovisar Joakim Ramsberg i ett appendix olika exempel på studier som mäter kostnadseffektiviteten för insatser för att spara liv, däribland ett kort avsnitt om säkerhetspaket för misshandlade kvinnor och samhälls-ekonomiska kostnader för kvinnomisshandel. Med stöd av en studie gjord i Nya Zeeland uppskattar Ramsberg kostnaden för dödsfall till cirka en miljon dollar (USD). Ramsberg gör även beräkningar och antaganden för sjukvårdskostnader och produktionsförlust till följd av våld mot kvinnor. De totala kostnaderna för dessa tre områden beräknar Ramsberg till 23,5 miljoner dollar.

Johansson och Leander

Pia Johansson och Karen Leander vid Avdelningen för folkhälsoarbete inom samhällsmedicin i Stockholms läns landsting har gjort beräkningar utifrån två fall [21]. Fallbeskrivningarna är hämtade från en finländsk studie [22] (se bilaga 2) och man har försökt översätta dessa till svenska förhållanden.

Marys kontakter med olika myndigheter och organisationer under ett år efter en grov misshandel medför skattade samhällskostnader på 180.000 kronor ... De två största enskilda posterna är hälso- och sjukvårdskostnader för att behandla den brutna käken och kostnader för domstolsförhandlingen, ca 30.000 kronor vardera. De totala kostnaderna för Marys fall fördelas jämnt mellan hälso- och sjukvården och kommunen, med vardera ca 54.000 kronor (30 %), medan kostnaderna för rättsväsendet uppgick till 37.000 kronor (20 %), och för samhället i stort genom förlorad produktion under sjukskrivning 35.000 kronor (20 %).

Wang

Liksom Johansson och Leander har forskaren Yan Wang vid Karolinska institutet genom att analysera ett enskilt fall utarbetat en modell för kostnadsberäkningar som presenterats i en opublicerad kort rapport [23]. Wang

har låtit intervju en kvinna på en kvinnojour som varit utsatt för långvarigt våld och beräknat kostnader för familjen och för samhället.

Familjekostnaderna är baserade på intervjun och den information som tillhandahållits av våldsoffret. Vilket inkluderar kostnader och skador som familjen själv betalat. Samhällskostnaderna baseras förutom intervjun även på de olika organisationerna och myndigheterna. Kalkylen har även tagit med kostnaderna för de olika arbetstagarna som har involverats i våldsfallet enligt SCB /---/ till exempel kostnaderna för domstol, familjerätten, socialarbetare och kvinnojour. Kalkylen har även avgränsats till de två senaste åren för att överstämna mer med verkligheten.

Wang kommer fram till en sammanlagd kostnad av 714 000 kronor över en period om två år, men där saknas ett flertal kostnadsuppgifter. Detta innebär således en årlig kostnad per fall om minst 360 000 kronor. Av dessa utgör drygt 25 procent kostnader för familjen och drygt 65 procent kostnader för staten. Kommunens kostnader uppgår till drygt 9 procent av de samlade kostnaderna i denna beräkning.

de Vylder

Stefan de Vylder diskuterar i *Costs of male violence* metoder för hur manligt våld kan analyseras och hur de sociala (samhälleliga) och ekonomiska kostnaderna ska kvantifieras [24]. Här görs inga beräkningar utan de Vylder använder olika exempel på manligt våld för att illustrera beräkningar av kostnader.

de Vylder utgår från *direkta* och *indirekta kostnader*. Bland de indirekta kostnaderna räknas ökad dödlighet och sjuklighet som en följd av psykiskt lidande, drogmissbruk, självmord, depression m.m. Vissa av dessa går att beräkna, andra betecknas som *intangibile costs* och är svåra eller omöjliga att beräkna. de Vylder framhåller även betydelsen av *multiplier costs*, vilket vi förstår som kostnader för konsekvenser över lång tid. Generationsöverskridande våld är en sådan effekt, där de Vylder anger att studier i USA har visat att personer som har upplevt våld i familjen som barn har en tio gånger högre risk att själva misshandla en partner (s. 68).

När det gäller manligt våld i nära relationer refererar de Vylder en finländsk studie [22] (se bilaga 2).

Estrada

Forskaren Felipe Estrada har i artikeln *Våldsutvecklingen i Sverige – En presentation och analys av sjukvårdsdata* presenterat beräkningar av vårdtiden vid våldsskador utifrån brottsstatistik och Patientregistret (EpC) [25]. Beräkningarna är dock inte begränsade till våld i nära relationer.

Kihlström

Forskaren Åke Kihlström vid Institutionen för ekonomisk historia och Arbetslivsinstitutionen vid Göteborgs universitet fick under början av år 2005

mycket uppmärksamhet i samband med ett antal konferenser i Västra Götaland. Han redovisade då att kostnaden för mäns våld mot kvinnor motsvarade för Västra Götaland minst 900 kronor per invånare per år. Enligt uppgift till Socialstyrelsen har Kihlström beräknat kostnaden inom olika sektorer i tre skilda länsdelar⁵: kriminalvård, hälso- och sjukvård samt socialtjänst. För den fjärde länsdelen hade inga beräkningar gjorts.⁶

Det har emellertid visat sig att den preliminära rapport som fått en viss spridning inte innehåller någon redovisning av sådana beräkningar. Rapporten hänvisar kortfattat till några olika studier från Finland, Kanada och Storbritannien. Inte heller redovisas hur Kihlström kommit fram till resultatet ”900 kronor per invånare” som framförts i en rad media (SVT, TV4, Aftonbladet m.m.).

Weinehall

Katarina Weinehall m.fl. vid Juridiska institutionen, Umeå universitet, presenterade i juli 2006 en rapport [26] med bland annat en ekonomisk beräkning av kostnaden för en mans våld mot en enskild kvinna, utifrån intervjuer, dagböcker, brev, läkarjournaler och utredningar hos myndigheter.

Weinehall m.fl. redogör för fyra kvinnors berättelser om det våld de utsatts för av en och samma man under drygt fyrtio år. Utifrån en av kvinnornas erfarenheter och historia har de samlade kostnaderna för det våld och de övergrepp som hon utsatts för under 20 år beräknats. De samlade direkta kostnaderna beräknas till knappt 2,5 miljoner kronor för hela 20-årsperioden varav kostnad för A-kassa utgör 1,7 miljoner kronor eller 70 procent. ”Det är kvinnans och samhällets direkta kostnader som redovisas. Mannens kostnader har inte beräknats” (s. 61). Indirekta kostnader och produktionsbortfall har inte heller beräknats. Det bör påpekas att ersättning från A-kassa inte utgör en *kostnad* i samhällsekonomisk mening utan är en transferering, och därför borde de verkliga kostnaderna i detta fall uppgå till cirka 700 000 kronor.

Det kan också diskuteras om kvinnans arbetslöshet i sin helhet direkt kan sägas vara orsakade av mannens våld och övergrepp. Vidare menar Weinehall m.fl. att det är svårt att inom sjukvården identifiera kostnaderna för våld eftersom ”... våldet som sådant [är] ingen diagnos, utan varje skadedel av kroppen får en egen klassificering...” (s. 61). Klassificeringen som används inom sjukvården för Patientregistret vid Epidemiologiskt centrum (EpC), Socialstyrelsen, innehåller dock koder för klassificering av yttre skada orsakad av annan person m.m., vilket redovisas i detalj nedan.

---

⁵ Länsdelar avser de tidigare mindre länen före sammanslagningen till Västra Götaland.

⁶ Telefonkontakt med Åke Kihlström, maj 2005.

Metod

Metoden i denna studie består i grunden av två delar eller steg. I ett första steg måste omfattningen av våld mot kvinnor i Sverige klargöras. Detta utgör en grund för det andra steget, nämligen att försöka beräkna – och i vissa delar snarast uppskatta – de totala samhällsekonomiska kostnaderna till följd av våld i nära relationer. Båda delarna präglas av osäkerhet, begränsat kunskapsunderlag och i vissa fall avsaknad av data.

I detta avsnitt redovisas den analysmodell som beräkningarna av kostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer utgår från. Beräkningarna i en samhällsekonomisk analys baseras på effekterna som våld mot kvinnor har på samhället och dess invånare. Effekterna värderas sedan i ekonomiska termer. Begränsat kunskapsunderlag och i vissa fall avsaknad av data innebär att både omfattningen och kostnaderna i vissa fall har uppskattats och kan vara osäkra. Uppgifterna gäller 2004 och kostnader per år om inte annat anges.

I den vetenskapliga litteraturen har samhällsekonomiska kostnadsberäkningar främst behandlat ohälsa, framförallt när det gäller sjukdomar⁷ (de kallas då ofta cost-of-illness-studier). Men även när det gäller hälsorelaterade levnadsvanor som t.ex. alkoholkonsumtion eller rökning finns en relativt omfattande litteratur. Sociala problem har i betydligt mindre omfattning beskrivits ur ett samhällsekonomiskt kostnadsperspektiv. En samhällsekonomiska kostnadsberäkning ger i första hand en bild av storleken på problemet och beskriver inte vilka insatser och åtgärder som är mest kostnadseffektiva och därmed inte heller någon information om vilka resurser som skulle krävas för att minska kostnaderna. [28].

Vi har försökt att så långt som möjligt identifiera de kostnader som kan härledas till våld mot kvinnor i nära relationer. Det handlar om samhälleliga kostnader för hälso- och sjukvård, polis, åklagare, domstol, kriminalvård och socialtjänst samt kostnader för det civila samhället (jourer och andra frivilligorganisationer) samt näringslivet/arbetsgivares kostnader. Till detta kommer även centrala myndigheters kostnader för att minska effekterna av och motverka våldet liksom alla förebyggande insatser. Även den enskilda kvinnan, hennes barn och omgivning drabbas av kostnader i anslutning till våldet och i framtiden. Sådana kostnader har vi dock inte kunnat beräkna i samma utsträckning som övriga kostnader. Våld mot kvinnor i nära relationer påverkar även den totala produktionen och därmed välfärden i samhället genom att drabbade kvinnor (och i viss mån även dömda frihetsberövade män) arbetar i mindre uträkning än de skulle ha gjort om våldet inte förekommit. Sådana indirekta kostnader utgör en samhällsekonomisk förlust och inkluderas därför också i beräkningarna.

---

⁷ Se till exempel Vad kostar sjukdomarna? Sjukvårdskostnader och produktionsbortfall fördelat på sjukdomsgrupper 1980 och 1991 [27].

Transfereringar, dvs. flöden av resurser som inte är reala kostnader ingår normalt inte i en samhällsekonomisk kostnadsanalys. Det kan ändå vara av intresse att visa storleken på vissa transfereringar. I denna rapport försöker vi även göra beräkningar av vissa transfereringar t.ex. sjukförsäkring, ekonomiskt bistånd och brottskadeersättning som våldet föranleder.

I vissa fall tar vi avstamp i den internationella litteraturen som finns inom området, då vi inte har egen data att tillgå eller för att jämföra våra resultat med andras.⁸ Det bör observeras att vid jämförelser av resultat från olika länder bör försiktighet iakttas, bl.a. på grund av att löner, organisationsstrukturer skiljer sig mellan olika länder och innebär olika kostnader.[29].

Ett antal olika sätt att beskriva kostnader används i de internationella studier och översikter vi tagit del av, såsom direkta och indirekta kostnader. Vad som omfattas av dessa begrepp är dock inte entydigt. I FN-rapporten [14] där man analyserat ett stort antal studier, anges att det finns tre typer av kostnader: direkta och indirekta kostnader samt värdet av mänskligt lidande och smärta.

Andra beteckningar som används är *intangible costs*, *non-monetary costs*, *economic multiplier effects*, *social multiplier effects* och *opportunity costs* m.m. Som framhålls av Duvvury m.fl.. [15] styrs metodvalet av syftet med beräkningarna.

Because no one suitable methodology exists, determining the method or mix of methods to be employed depends on the purpose of the costing exercise and the availability of data. (s. 19)

Av de ovan nämnda översiktliga genomgångarna framgår att de flesta studier bara fokuserar på en del av samhället. Det är vanligt att man endast har studerat t.ex. sjukvårdskostnader eller kostnader inom rättsväsendet. Många studier redovisar inte transfereringar i form av försörjningsstöd, sjukpenning, pensioner, A-kassa eller andra samhällsbidrag. Däremot förekommer det relativt ofta att de studier som försöker göra en heltäckande analys av de samlade kostnaderna i samhället inkluderar olika former av transfereringar, framför allt socialbidrag eller ekonomiskt bistånd, sjukpenning, skatteeffekter och bostadsbidrag. Detta gäller t.ex. en holländsk studie [30], en australisk [31] och flera andra som inte direkt refererats i denna rapport. Detta innebär att man genom viss dubbelräkning överskattar kostnaderna.

En spansk studie [32] påpekar att man är medveten om vad termerna i strikt mening omfattar, men väljer trots detta att inkludera transfereringar i direkta kostnader.

Även om inkomstbidrag (försörjningsstöd) som erhålls av offren och hennes barn brukar beräknas som en del av de direkta kostnaderna, är det i strikta termer inte en kostnad utan en fördelning av inkomster

---

⁸ Vid omräkning av uppgifter från andra länder och i andra valutor till svenska kronor och till svenska förhållanden har OECD:s index för köpkraftsparitet (PPP, Purchasing Power Parity, www.oecd.org/std/ppp) genomgående använts. Detta index medger att man omvandlar valutor med hänsyn inte bara till gällande växelkurs utan även till prisnivåer. I dessa omräkningar har OECD:s historiska serie från 1980 till 2005 använts. Samtliga kostnader redovisade i svenska kronor (SEK) har därefter räknats om till fasta priser för 2004 års prisnivå.

(transferering). *Icke förty, innebär det en möjlig kostnad (opportunity cost) såtillvida att dessa resurser kunde ha använts för andra syften och genomgående har utredarna beräknat detta som kostnader.*⁹ (vår översättning)

I denna studie skiljer vi – till skillnad från den spanska studien – på kostnader och transfereringar, men har ändå valt att redovisa vissa transfereringar för att belysa hur stora dessa är.

Vår modell består därför av en kostnadsdel och en transfereringsdel. En kostnad är uttryck för resursåtgång eller för förlorad produktion. En transferering däremot innebär en omfördelning mellan individer i samhället. Denna skillnad mellan kostnader och transfereringar motiverar att de har behandlats separat i modellen. Redovisningsramen sammanfattas i figur 2 nedan.

En samhällsekonomisk kostnadsberäkning

Utgångspunkten för ekonomiska analyser är att resurser är begränsade och att man genom att använda resurser för ett visst ändamål går miste om alternativa användningsmöjligheter. Våld mot kvinnor i nära relationer binder på olika sätt upp resurser i samhället. Våldets alternativkostnad utgörs av värdet av de varor och tjänster som samhället därmed går miste om på grund av att resurser måste avsättas för att försöka förebygga, åtgärda och lindra effekterna av våldet.

När en kvinna utsätts för våld av sin partner kan ett antal samhällsfunktioner beröras. De viktigaste är

- hälso- och sjukvård (sjukhusvård, öppenvård, psykiatri, tandvård)
- rättsväsende (polis, åklagare, domstol och kriminalvård)
- kvinnojourer och brottsofferjourer
- socialtjänst
- socialförsäkringssystemet.

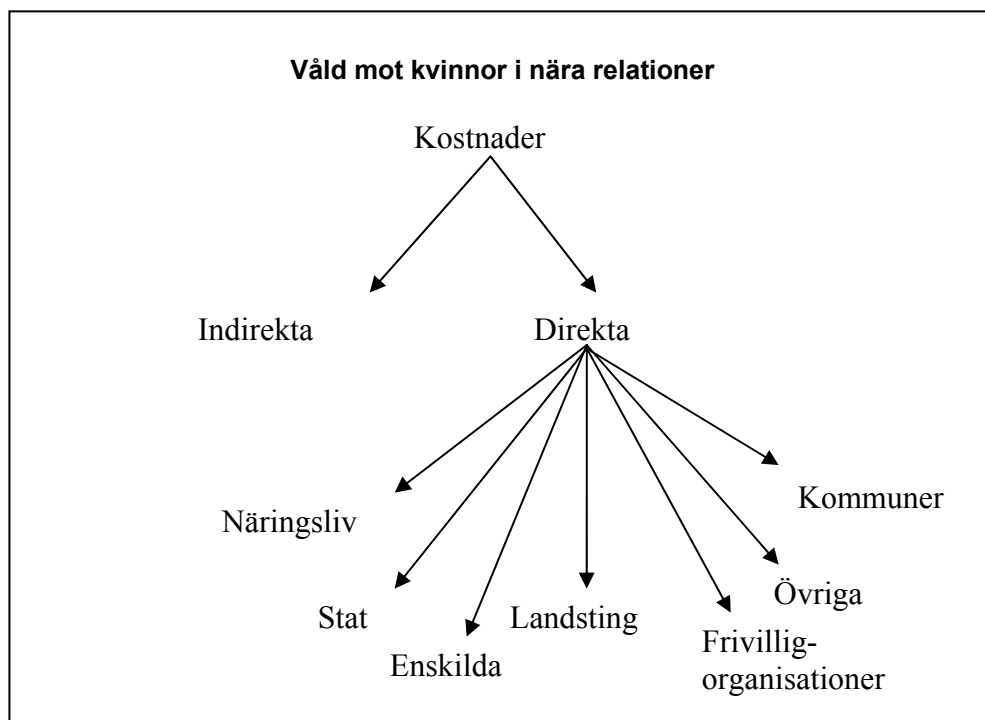
Även den enskilda kvinnan kan drabbas av betydande kostnader till följd av våldet. I gruppen enskilda finns också barn till kvinnan, andra anhöriga, arbetskamrater och vänner liksom även förövaren. I studien görs ett försök att beräkna kostnaderna för våldet hos alla funktioner som listas ovan, med visst undantag för kostnader som drabbar enskilda. Vi beräknar de direkta kostnaderna sektorsvis och presenterar därför också en grov analys av hur de fördelar sig mellan olika sektorer och huvudmän.

Våld i nära relationer har en stark inverkan inte bara på den drabbade kvinnan utan också på barn i familjen och andra anhöriga. I viss utsträckning kommer vi att inkludera dem i kostnaderna för våld i nära relationer (t.ex. går det inte och är inte heller meningsfullt att avgränsa hur stor del av socialtjänstens insatser som riktas till kvinnan respektive barnen). I vår kostnadsberäkning i övrigt ingår dock inga kostnader för insatser som speci-

---

⁹ Aunque las subvenciones de renta que reciben las víctimas y sus hijos e hijas se suelen considerar parte de los costes directos, en términos estrictos no son un coste sino una redistribución de renta. Sin embargo, implican un coste de oportunidad por cuanto esos recursos podrían dedicarse a otros fines y habitualmente los investigadores las computan como costes. (s. 62)

fikt riktar sig till barn eller andra anhöriga. Det innebär att vi kommer att underskatta de totala samhällskostnaderna för våld i nära relationer.

Figur 2. Redovisningsram

Direkta och indirekta kostnader

Kostnaderna i en samhällsekonomisk kostnadsanalys delas upp i *direkta kostnader* och *indirekta kostnader*. Med direkta kostnader menas kostnader för den resursförbrukning som våldet medför för att försöka förebygga, åtgärda och lindra effekterna av våldet. I direkta kostnader ingår både fasta och rörliga kostnader, där de rörliga (t.ex. löner) påverkas av hur många personer som får del av en viss insats, medan de fasta (t.ex. lokaler) på kort sikt inte påverkas av detta.

Det vanligaste exemplet på en indirekt kostnad är *produktionsbortfall*, dvs. skillnaden mellan det som produceras och det som skulle ha kunnat produceras om våldet i nära relationer inte hade existerat. Produktionsbortfall kan uppstå till följd av dödsfall, kortare eller längre perioder av sjukfrånvaro, att de drabbade till följd av våldet kan antas vara mindre produktiva i sitt arbete under vissa perioder eller att frihetsberövade förövare inte förvärvsarbetar. Det kan alltså vara antingen tillfälligt eller långvarigt. Anledningen till att man i samhällsekonomiska analyser ofta inkluderar produktionsbortfall som en indirekt kostnad är att en totalt sett minskad produktion får som konsekvens att konsumtionen minskar, vilket i sin tur medför en välfärdsminskning i samhället [13].

En annan kategori av indirekta kostnader utgörs av *immateriella kostnader* (på engelska intangible costs) för t.ex. smärta, oro och lidande som påverkar de berördas livskvalitet. Sådana kostnader inkluderas relativt sällan i

samhällsekonomiska kostnadsberäkningar på grund av sin subjektiva karaktär och på grund av svårigheten att värdera dem i pengar [33]. Vi har inte själva gjort något försök att uppskatta den här typen av kostnader, som utan tvekan är mycket betydande, men hänvisar till några utländska studier där beräkningar av det här slaget ingår.

Ett helt annat sätt att beräkna indirekta kostnader i samhällsekonomiska analyser är att värdera dem med hjälp av vad samhällets medborgare i genomsnitt är beredda att betala för att minska risken för att råka ut för en viss sak [34]. Att utgå från *betalningsvilja* är mycket vanligt t.ex. när man ska värdera negativa miljöfaktorer och åtgärder för att förebygga trafikolyckor. Det lämpar sig mer för samhällsekonomiska analyser som syftar till att jämföra alternativa åtgärders kostnadseffektivitet än för samhällsekonomiska kostnadsberäkningar på totalnivå. Det kan också ifrågasättas om det går och är meningsfullt att värdera kostnader för våldet genom att mäta allmänhetens betalningsvilja för att minska risken för att drabbas av våld av det här slaget (eller av sociala problem av annat slag), eftersom våldet är så intimt förknippat med individens privata livssituation. Det finns också en föreställning om att våldet inte drabbar ”vem som helst” på samma sätt som trafikolyckor.

Värdering av produktionsbortfall

De indirekta kostnaderna i vår modell utgörs således bara av kostnader för produktionsbortfall. Värdet av produktionsbortfallet beräknas vanligen med en av två huvudmetoder, humankapitalmetoden eller friktionskostnadsmetoden¹⁰. Båda metoderna har kritiserats. Humankapitalmetoden är den metod som används oftast eftersom den är relativt enkel att tillämpa. Det är den som legat till grund för beräkningarna i denna rapport. Metoden bygger på grundtanken att en individ representerar en värdefull ekonomisk resurs som åstadkommer en viss ström av produktion under sitt liv och att denna produktion kan värderas utifrån bruttolönen enligt marknadsförhållanden. Värdet omfattar oftast endast produktionsbortfall för betald arbetstid på grund av att det är svårt att värdera fritidsproduktion.

I beräkningar av produktionsbortfall tas normalt hänsyn till en mängd olika faktorer, t.ex. individens kön, ålder och inkomst, sannolikheten att en individ lever ett visst antal år, produktivitetens utvecklingen (om man antar att produktiviteten i arbetslivet ökar i framtiden leder det till att nuvärdet av det beräknade produktionsbortfallet blir högre), andelen sysselsatta i arbetskraften samt en diskonteringsränta. Det finns alltid en osäkerhet när det gäller framtida intäkter. Detta är anledningen till att man vanligen diskonterar förväntade framtida intäkter, dvs. man räknar ner deras värde med en viss räntesats för att göra dem mer jämförbara med kostnader och intäkter som uppstår redan i dag [28].

På grund av arbetslöshet och att våld mot kvinnor i nära relationer verkar vara något vanligare i socialt utsatta grupper kan det vara orealistiskt att

---

¹⁰ Friktingskostnadsmetoden värderar produktionsbortfallet utifrån de kostnader som uppstår under en begränsad tid för att anställa ny personal för att ersätta den drabbade individen och därmed bibehålla samma produktionsnivå.

utgå från att alla de berörda personerna skulle ha förvärvsarbetat om våldet inte funnits. Eftersom våra beräkningar utgår ifrån genomsnittliga arbetsinkomster för hela befolkningen tar vi viss hänsyn till detta genom att vi antar att den berörda gruppen förvärvsarbetar i samma utsträckning som övriga i befolkningen. I den mån den berörda gruppen har en lägre förvärvsfrekvens och lägre löner än genomsnittet blir resultatet dock ändå att kostnaderna för produktionsbortfallet i viss mån överskattas.

Det finns flera etiska problem som inte går att undgå när man beräknar kostnader för produktionsbortfall på detta sätt. Normalt beräknas bara värdet av produktionsbortfall för individer i arbetsför ålder. Detta ger en bild av att våld som drabbar minderåriga eller personer över 65 år antas vara mindre kostsamt för samhället. Även om det sällan uttrycks tydligt blir bilden densamma också för personer som till följd av funktionshinder, sjukdom, psykisk ohälsa eller sociala problem står utanför arbetsmarknaden. Det finns därför en risk att beräkningarna därmed ger ett skeen av att dessa människor är mindre värda än yrkesverksamma. En annan invändning handlar om att beräkningarna normalt tar hänsyn till skillnader i lön mellan män och kvinnor. Eftersom kvinnors löner i genomsnitt är lägre framstår våld som drabbar kvinnor som mindre kostsamt än om det hade drabbat män. Vi har i beräkningarna som redovisas nedan inte kunnat göra något åt dessa effekter av beräkningsmetoderna, men vill framhålla problemen och understryka att våldet måste ses som ett lika stort samhällsproblem oavsett vem det drabbar.

Källor

Omfattningen av våld

För att genomföra en analys av kostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer krävs en relativt god uppfattning om omfattningen av problemet, dvs. hur många enskilda personer (främst kvinnor över 16 års ålder) som drabbas varje år. Vidare kan det vara viktigt att ha en bild av hur våldet fördelar sig mellan olika typer av våld, såsom fysiskt och psykiskt våld, mindre grovt och grovt våld osv. Enligt många utgörs våldet många gånger av ett mönster av övergrepp; sällan förekommer exempelvis endast fysiskt våld. Kunskapen om problemet har visserligen ökat väsentligt under senare år, men fortfarande är det svårt att med säkerhet uttala sig om omfattning och utbredning och hur våldet fördelar sig i olika typer av övergrepp. Olika studier visar dessutom på skilda resultat.

Det finns olika källor att hämta kunskap från när det gäller omfattningen av våldet. En sådan är den officiella kriminalstatistiken som Brå ansvarar för. Statistiken över antalet polisanmälda brott är dock mycket osäker eftersom den är behäftad med ett stort mörkertal. Majoriteten av dem som utsätts för våld i nära relationer anmäler inte detta av olika skäl. Brå uppskattar att endast mellan 20 och 25 procent av våldet mot kvinnor i nära relationer anmäls till polisen. Den anmälda brottsligheten kan också ge en skev bild eftersom den primärt fångar upp vissa grupper. En studie av Brå visar exempelvis att det finns ett stort inslag av socialt marginaliserade personer i det polisanmälda våldet i nära relationer. För att utveckla kunskapen om området har Brå genomfört ett antal specialstudier, såsom *Brottsutvecklingen i*

Sverige 2001–2003 [35], *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* [4] och *Våld mot kvinnor i nära relationer* [5].

En annan källa är s.k. brottsofferundersökningar. SCB:s (Statistiska centralbyrån) undersökningar om levnadsförhållanden (ULF), där frågor om hot och våld ingår är en viktig källa i detta sammanhang. Denna typ av urvalsundersökningar har dock också bortfallsproblem. Om kriminalstatistiken i högre grad fångar upp social marginaliserade grupper, så kan denna typ av undersökningar tvärtom ha svårt att nå sådana grupper. Det finns exempelvis uppgifter (se nedan) som visar att kvinnor med socialbidrag i hög grad utsätts för våld i nära relationer. Om bortfallet är högt just bland grupper som löper avsevärt (10–18 gånger) högre risk att drabbas av våld som är så grovt att det leder till sluten sjukvård utan att direkta viktningar av materialet görs för denna grupp kan man anta att det finns en underskattning av antalet drabbade i urvalsundersökningen.

Brottsofferundersökningar som baseras på intervjuer (t.ex. ULF) är också behäftade med andra problem. Det är inte säkert att man vill eller vågar berätta om det våld man utsatts för. Det gäller i synnerhet den typ av våld som här är i fokus och andra typer av brott där gärningsmannen är känd och finns i bekantskapskretsen. Det innebär att uppgifterna om antalet våldshändelser med all sannolikhet är underskattade. Ytterligare en faktor som kan ställa till problem i retrospektiva intervjuer är vårt minne. Vi kan glömma bort vissa händelser och vi kan placera dem fel i tiden [36]. Kontentan blir att uppgifterna bör studeras med viss försiktighet, men som SCB framhåller är uppgifterna i ULF rörande våld och hot ändå kanske de mest tillförlitliga som i dag står att få.

Kostnader

Våld mot kvinnor i nära relationer medför direkta kostnader inom ett antal olika samhällsfunktioner. För att kunna beräkna dessa har en rad källor använts.

Årsredovisningar från berörda centrala myndigheter, i vissa fall kompletterad med särskilda redogörelser, är en utgångspunkt. I ett fall (Polisen) har en särskild beräkning av de uppskattade, faktiska kostnaderna använts.

Årsredovisningar från en rad kommunalt finansierade eller samfinansierade verksamheter såsom olika kriscentra har vidare inhämtats. Även dessa årsredovisningar har i vissa fall kompletterats med särskilda redogörelser. Rikskvinnocentrum i Uppsala har ingått i denna kategori av verksamheter.

För kostnader inom sjukvården har i huvudsak två källor använts: Socialstyrelsens egna register inom EpC när det gäller antal vårdtillfällen samt uppgifter från Sveriges Kommuner och Landstings databas över kostnad per patient, KPP, när det gäller kostnader för de identifierade vårdtillfällena.

Dessa är de aktuella hälsodataregistren:

- Dödsorsaksregistret (DOR) innehåller information om samtliga avlidna som vid tiden för dödsfallet var folkbokförda i Sverige, oavsett om dödsfallet inträffade inom eller utanför landet.
- Patientregistret – sluten vård (PAR) innehåller information om samtliga vårdtillfällen där patienten skrivits ut från svenskt sjukhus under aktuellt

år. I patientregistret finns, till skillnad från dödsorsaksregistret, också information om icke folkbokförda som vårdats vid svenska sjukhus.

- Patientregistret – öppen vård innehåller information om samtliga patienter som besökt läkare inom den del av den öppna vården som inte är primärvård.
- EHLASS-databasen innehåller detaljerad information om skadehändelser. Datan kommer från ett urval av akutsjukhus och jourcentraler (för närvarande 6 procents befolkningstäckning).

För att fånga de kostnader som uppstår inom ramen för kvinno- och brottsofferjourernas arbete och insatser har en särskild enkätstudie genomförts. Enkäten samlade data om samhällsbidrag i olika former, avlönat och frivilligt arbete m.m.

Ett stort problem gäller socialtjänstens kostnader. Socialtjänstens officiella statistik innehåller inga variabler som relaterar till om en person utsatts för våld. För att få något slags underlag till antagande om detta har olika samtal med ett antal kommuner genomförts. I tre kommuner intervjuades handläggare och chefer enskilt, och dessutom genomfördes gruppsamtal. Dessa kompletterades med enkäter till handläggarna i två av kommunerna. Valet av kommuner gjordes utifrån storlek på kommun i första hand och med viss geografisk spridning. Valet av kommuner speglar också tillgång till kvinnojour i kommunen. Detta karakteriserar de tre kommunerna:

- En liten kommun (16 500 invånare) i Mellansverige, med tillgång till kvinnojour i en grannkommun.
- En något större kommun (knappt 32 000 invånare) i södra Sverige, utan kvinnojour eller avtal om jourstöd.
- En stadsdel (drygt 40 000 invånare) i Stockholms stad, med tillgång till kommunal jourverksamhet.

Till skillnad från de andra källorna gäller data från dessa intervjuer och enkäter budgetåret 2005, eftersom personalomsättningen i socialtjänsten gör det omöjligt att nå personalen som arbetade under 2004.

När det gäller indirekta kostnader för produktionsbortfall har den viktigaste källan varit en studie från Räddningsverket (NCO) om samhällets kostnader för olyckor, tillsammans med data från Brå och EpC när det gäller dödsfall, Brå när det gäller statistik om tid i fängelse, och SCB samt en studie från Försäkringskassan i Stockholms län när det gäller sjukskrivningar.

Som bas för att beräkna transfereringar används en rad källor: kommunenkäter och en studie från Försäkringskassan i Stockholms län, jämförelsetal för socialtjänsten, Socialstyrelsens årsstatistik över ekonomiskt bistånd, Försäkringskassans statistik över pågående sjukfall 2004, ULF, SCB:s särskilda körningar och uppgifter från Brottsoffermyndigheten.

Övriga källor

Utöver källorna som presenterades ovan har vi också använt andra studier om samhällsekonomiska kostnader för våld mot kvinnor i nära relationer och näraliggande områden, främst från andra länder. Dessa studier har fram-

för allt använts för att komplettera och pröva de antaganden som görs i denna studie.

En litteratursökning – framför allt på Internet – har genomförts för att få en överblick av tidigare motsvarande studier. Det har dock inte varit en systematisk litteraturgenomgång.

De flesta studier på området är gjorda i USA, Kanada, Australien och Storbritannien. Två studier utgör översikter och jämförelser av studier [16, 17]. Dessa har varit lämpliga för att få en uppfattning om kunskapsläget i ett internationellt perspektiv.

Inom Europa har tre studier fått särskild uppmärksamhet och utgjort utgångspunkt för uppläggningsen av denna studie. Det gäller en holländsk studie från 1997 (*Economische kosten van thuisgeweld tegen vrouwen*) [30], en finländsk studie från 2001 (*The Price of Violence: The Costs of Men's Violence against Women in Finland*) [22] och en studie som publicerades år 2004 över våld i England och Wales (*The Cost of Domestic Violence*) [16].

Omfattning

Utgångspunkten för våra beräkningar är flera olika källor, framför allt Brå, SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden och EpC:s registerdata om sjukvården. Nedan följer en sammanfattning av några av våra viktigaste antaganden. I kommande avsnitt redovisas underlaget och källorna mer detaljerat.

Vårt antagande

Den officiella statistiken över antalet polisanmälda fall av misshandel mot kvinnor som förs av Brå, kompletterat med Brå:s analyser av mörkertal, är en central utgångspunkt. En studie av Brå om dödligt våld utgör källan för vårt antagande om antalet dödade kvinnor per år. Genom SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF) och en särskild bearbetning av dessa data har vi även fått del av resultatet från de undersökningar om offer för hot och misshandel som ingår i ULF.

Utifrån de ovan nämnda källorna, har vi antagit att åtminstone 75 000 kvinnor varje år drabbas av någon form av våld i nära relationer.

Tabell 1
Antal misshandel och olaga hot enligt olika källor

Källa	Misshandel Brå	Grov Kvinnofrids- kränkning/Brå	Olaga hot Brå	Misshandel och hot/SCB
Anmälda brott	22 753	2 068	17 935	
varav nära bekant 75 %	17 065		?	
varav nära relation 2/3	11 377		?	
Dubbelkodade 45 %		-931		
Mörkertal 1:5	56 883	5 687		
Summa max antal	62 570		?	75 000

Vi har vidare antagit att 16 kvinnor dödas varje år och att ytterligare en kvinna begår självmord till följd av att ha utsattas för våld av en partner eller före detta partner. Vi har också antagit att i genomsnitt 4 män begår självmord varje år i anslutning till att de dödar sin partner eller före detta partner. Antalet kvinnor som vårdas på sjukhus efter våld i nära relationer har uppskattats till minst 210 stycken och möjligen så många som 550 per år. Antalet kvinnor som har besökt öppenvård vid sjukhus, jourcentral eller primärvård har vi, med stöd av SCB:s ULF-undersökningar som komplement till Patientregistrets bristfälliga redovisning, beräknat till minst 12 000 och möjligen så många som 14 000 per år.

Av kvinnojourernas riksorganisationers årsstatistik framgår dessutom att 3 100 kvinnor och barn har fått skyddat boende under ett år (2004) under sammanlagt 102 000 nätter.

I följande avsnitt redovisas underlaget från dessa källor mer i detalj.

Brå:s statistik om våld

Misshandel

Brå redovisar kontinuerligt aktuell statistik över antalet polisanmälningar om våld mot kvinnor. För år 2004 anges 22 700¹¹ anmälda brott, som avser brottet *misshandel* (inklusive grov) mot kvinnor som var 15 år eller äldre [37]. Det är dock viktigt att vara klar över att denna statistik redovisar antal brott och att samma person kan anmäla flera brott av samma typ och med samma gärningsman under ett kalenderår (statistikår). I en Brå-rapport [38] framhålls detta på följande sätt:

Exempelvis är risken för att en kvinna ska anmäla misshandel eller hot av en bekant gärningsman under ett år ungefär en halv procent. Av de kvinnor som utsatts för ett sådant brott och anmält det till polisen, är det emellertid 25 procent som utsätts igen inom en lika lång period.

Anmälningar som ingår i denna sammanställning gäller alla brottskoder för misshandel mot kvinnor.¹² Brotten mord, mordförsök, grov kvinnofridskränkning och olaga hot ingår dock inte i denna uppgift. Grov kvinnofridskränkning redovisas separat och enligt Brå förekommer det en dubbelrapportering av ett antal (45 procent).¹³ Av de 22 700 rapporterade misshandelsbrotten redovisar Brå i sin databas att gärningsmannen i 75 procent av de anmälda fallen är en person som kvinnan är bekant med. Av dessa uppskattar Brå att cirka två tredjedelar av fallen gäller misshandel i en nära relation [39]. Detta innebär att av alla anmälda fall av misshandel mot kvinna kan 11 377 eller 50 procent antas utgöra våld i en nära relation. Till detta antal räknar vi också anmälningar om grov kvinnofridskränkning (2 068 år 2004) förutom de anmälningar som beräknas ha dubbelkodats (cirka 930 stycken). Det ger oss ett sammanlagt antal anmälningar om drygt 12 500.

Brå har även beräknat mörkertalet för dessa brott. Utifrån specialstudier och brottsofferundersökningar har Brå uppskattat att endast mellan 20 och 25 procent av våld mot kvinnor i nära relationer anmäls till polisen [39]. Detta gör att vi på basis av dessa antaganden kan säga att det faktiska antalet misshandelsfall och fall av grov kvinnofridskränkning uppgår till mellan 50 000 och 62 000.

Mord och dråp

Antalet dödsfall som orsakas av våld mot kvinnor i nära relationer är enligt Brå i genomsnitt 16 kvinnor per år [4].

¹¹ Den exakta siffran för 2004 är 22 753.

¹² Brottskoder: 355, 356, 365, 366, 375, 376, 385, 386

¹³ Uppskattningen gjord vid endast ett tillfälle (2002) och kan vara osäker.

Varje år dödas i genomsnitt drygt 90 personer genom kriminellt dödligt våld. Av dessa är ungefär en tredjedel kvinnor (33 per år). Sexton (16) av dessa kvinnor dödas av en man som de vid brottstillfället har eller har haft en nära relation till, det vill säga nuvarande eller tidigare make, sambo, fästman eller pojkvän. (s. 6)

Enligt samma rapport varierade antalet kvinnor dödade efter våld i nära relation under 1990-talet med mellan 12 och 22 per år (sid. 16). Vi har använt oss av dessa uppgifter för att beräkna en minsta och högsta siffra för kostnaderna för dödligt våld i nära relationer.

Olaga hot

Till de ovan angivna 12 500 fallen av misshandel och grov kvinnofridskränkning kan också läggas ett mindre antal (knappt 170) polisanmälda fall av försök till mord. Dessa, liksom de 17 935 polisanmälda fallen av ”olaga hot mot kvinna 18 år eller äldre”, ingår alltså inte i beräkningen för det totala antalet fall av våld mot kvinnor i nära relationer. Detta kan synas olyckligt eftersom övergreppen mot kvinnor i nära relationer utgörs av så mycket mer än fysiskt våld. Brå har dock inte gjort några motsvarande beräkningar för hot. Det är därmed svårt att uppskatta hur stor del av de anmälda fallen av olaga hot som utgör en del av det vi kallar våld mot kvinnor i nära relationer. Om den beräkningsmodell som ovan använts för misshandelsbrotten skulle appliceras på hoten skulle de hot som hör ihop med våld mot kvinnor i nära relationer uppgå till knappt 9 000 stycken per år.

Våldtäkt

I en kartläggning [40] av fullbordade våldtäkter som publicerades 2005 framkommer att cirka en tredjedel av de 1 881 *fullbordade våldtäkterna mot personer 15 år eller äldre* hade begåtts inom en nära relation, dvs. 595 stycken.

Stalking

Brå publicerade 2006 en rapport om stalking [7] (se not 1 för en förklaring). Studien baseras på telefonintervjuer med 4 015 män och kvinnor i åldern 18 till 79 år.

Av de 2 151 kvinnorna som ingick i undersökningen uppgav 272 att de hade stalkats och av dessa hade 86 stycken utsatts det senaste året. Detta utgör fyra procent av populationen och motsvarar således närmare 132 000 kvinnor i befolkningen 18–79 år.

Många av de stalkade kvinnorna hade även utsatts för hot eller våld. Ett litet antal av kvinnorna i populationen hade varit sjukskrivna till följd av stalkingen. Detta kan motsvara flera tusen om det räknas upp för hela befolkningen. Antalet kvinnor som utsatts för våld i nära relationer i form av stalking är dock för litet för att kunna göra några kostnadsberäkningar.

Total omfattning med utgångspunkt från Brå:s statistik

Utifrån Brå:s statistik och Brå:s beräkningar av mörkertal kan man anta att omkring 62 000 kvinnor varje år utsätts för våld i nära relationer. Om man dessutom skulle ta hänsyn till antalet olaga hot, stalkning och våldtäkter och anta att samma mörkertal gäller för samtliga typer av övergrepp, närmar sig siffran det dubbla eller mer.

SCB:s undersökning av levnadsförhållanden

SCB genomför löpande undersökningar av svenska folkets levnadsförhållanden och resultaten publiceras under beteckningen ULF. Data insamlas genom personliga intervjuer vid besök i hemmet med cirka 7 500 personer ur befolkningen i åldrarna 16–84 år.

Som en del av dessa undersökningar har SCB ställt frågor om utsatthet för brott (Trygghet och säkerhet), däribland våldsbrott. Resultaten redovisas i en särskild rapport, *Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002* [36]. Totalt har SCB under denna tid intervjuat omkring 165 000 personer.

Enligt rapporten uppgav tre procent av kvinnorna i undersökningen att de utsatts för våld i någon form under den senaste tolv månadersperioden och 2,5 procent att de utsatts för våld som ledde till synlig skada. En halv procent hade drabbats av våld som kräver medicinsk behandling. Sammantaget hade 6,5 procent av kvinnorna drabbats av våld eller hot i någon form under det senaste året. 1,7 procent uppgav att de har utsatts fyra gånger eller mer under de senaste 12 månaderna.

Antalet händelser av våld eller hot i någon form beräknades enligt rapporten till drygt en halv miljon eller mer. Av dessa hade cirka 40 procent av händelserna med våld eller hot som drabbat kvinnor utförts av en nära bekant. För ensamstående kvinnor med barn var andelen som utsatts av en nära bekant närmare två tredjedelar av alla händelser.

SCB har på vår förfrågan genomfört särskilda körningar av materialet som kompletterar de resultat som redovisats i rapporten från 2004. I denna särskilda bearbetning framkommer följande (resultaten har skattats så att de gäller hela populationen kvinnor 16–84 år)

Cirka 7 000 kvinnor har utsatts för så allvarligt våld av en nära bekant att det ledde till besök hos läkare, sjuksköterska eller tandläkare. Av dessa har cirka 2 000 utsatts 2–3 gånger och cirka 1 000 utsatts för sådant våld 4–6 gånger under en tolv månadersperiod. Detta innebär ett beräknat totalt antal besök i sjukvården (öppen och slutet) som en följd av våld i nära relation kan uppskattas till mellan 12 000 och 14 000.

Det antal kvinnor som utsatts för våld som ledde till synliga kroppsskador men som inte ledde till besök hos läkare, sjuksköterska eller tandvården uppskattas till omkring 27 000.

Händelser av våld som utförts av en nära bekant men som inte gav synliga kroppsskador har rapporterats av ett antal som uppskattas motsvara cirka 18 000 kvinnor i befolkningen.

Sammantaget redovisas något våld överhuvudtaget utfört av en nära bekant som motsvarar cirka 43 000 kvinnor i befolkningen 16–84 år. Motsvarande uppskattat antal kvinnor som utsatts för hot från en nära bekant utgör cirka 40 000. Det totala antalet kvinnor som utsatts för något våld eller hot

kan enligt SCB:s analys uppskattas till knappt 75 000 under en tolv månadersperiod.

Frågan är dock om alla de rapporterade händelserna motsvarar vad vi i denna analys har definierat som våld mot kvinnor i nära relationer, eller om det även innehåller händelser utförda av någon nära bekant som inte är make, sambo, pojkvän, partner eller en före detta i dessa kategorier.

Ett annat skäl talar för att denna siffra snarare är en underskattning än en överskattning. Som tidigare nämnts är bortfall ett problem i urvalsundersökningar. Bortfallet i SCB:s ULF-undersökningar är relativt högt och särskilt bland socialbidragstagare¹⁴ (se också s. 25f om ytterligare begränsningar i denna typ av undersökningar). För att korrigera för detta har SCB utvecklat ett system med vikter. Normalt görs dock denna efterstratifiering inte för socialbidragstagare som grupp. En viss viktning görs däremot för personer som inte har någon lön.¹⁵ En tidigare undersökning i rapportserien Levnadsförhållanden (nr 52) som beskriver levnadsförhållanden 1983–1985 beräknar att socialbidragstagare behöver efterstratifieras kraftigt för att motsvara normalpopulationen. Detta har dock inte gjorts i de körningar som genomförts för denna rapport, och därför kan även antalet 75 000 antas vara en underskattning av det verkliga antalet kvinnor som utsätts för våld eller hot.

Slagen dam

En särskild omfångsundersökning om våld mot kvinnor har genomförts – *Slagen Dam* – där 6 926 kvinnor i åldrarna 18–64 besvarade en enkät [41]. Kvinnorna fick dels svara på om de någon gång efter sin 15-årsdag utsatts för olika typer av våld och hot, dels om de utsatts under det senaste året. Av studien framkom att tre procent av kvinnorna har utsatts för fysiskt våld av en nuvarande make eller sambo under det senaste året. Ett problem är dock att definitionen av våld i *Slagen dam* inte överensstämmer med SCB:s och Brå:s definition av våld. Detta framhålls också av den senaste jämställdhetspolitiska utredningen i betänkandet *Makt att forma samhället och sitt eget liv* [42]:

Samtidigt gäller frågorna i Slagen dam, till skillnad från ULF-undersökningen, mycket konkreta våldshändelser av olika slag. Våldsdefinitionen utgår från handlingar som är kriminaliserade, men i vissa fall kan de olika frågorna gälla händelser som inte nödvändigtvis är kriminaliserade, t.ex. en knuff. Med våld menas fysiskt och sexuellt våld liksom hot. Med fysiskt våld menas allt ifrån att bli knuffad eller att få något kastat mot sig som kan skada till att bli knivskuren eller skjuten. Därutöver ställs frågor om kontrollerande beteenden och sexuella trakasserier, vars innebörd har vidgats så att de inte enbart gäller relationer på arbetsplatsen men begränsats till att inte gälla män som kvinnan har eller har haft en sexuell relation med. Sexuella trakasserier in-

¹⁴ Jämför avsnittet Relativa risker för våld, som visar att socialbidragstagare har en väsentligt förhöjd relativ risk för våld som leder till sjukhusvård.

¹⁵ Telefonsamtal 2006-05-16 med Per-Olof Fredriksson, SCB.

nebär här önskad uppmärksamhet från t.ex. vänner, släktingar, arbetskamrater och okända män. (s. 362)

Det går inte heller att riktigt utläsa om det finns någon överrepresentation av olika sociala problem i relation till våldet. Jämställdhetspolitiska utredningen menar att undersökningen ger ett mycket trubbigt mått som inte förmår fånga eventuella samband mellan våldsutsatthet och sociala problem. Framställningen av resultaten gör det också svårt att använda vissa data som skulle vara viktiga för denna studie.¹⁶ I våra antaganden om omfattningen av våld mot kvinnor i nära relationer kommer därför uppgifter från Brå och SCB primärt att användas.

Omfångsundersökningen *Slagen dam* innehåller också vissa uppgifter om vart våldsutsatta kvinnor vänder sig [41]. En tredjedel av kvinnorna hade sökt hjälp någonstans: 13 procent hade vänt sig till psykiatrin, 9 procent till annan sjukvård, 12 procent hade vänt sig till familjerådgivningen, och 11 procent till advokat. 9 procent hade sökt hjälp hos en socialarbetare, 5 procent hos kvinnojour, 4 procent vände sig till en socialjour och slutligen 2 procent till en brottsofferjour.¹⁷

I ovan nämnda studie finns dock inga uppgifter om nedlagd arbetstid eller andra liknande mått som skulle kunna ligga till grund för en beräkning av kostnaderna för samhällets stöd och insatser till våldsutsatta kvinnor.

Själv mord

I en del litteratur nämns självmord respektive självmordsförsök som en allvarlig konsekvens av våld mot kvinnor nära relationer [43]. Litteraturen redovisar dock inga närmare uppgifter om antalet självmord som kan vara en följd av att ha levt i en våldspräglad relation.

I Sverige har det också av och till anförts att det totala antalet kvinnor som avlider till följd av våld i nära relationer är betydligt större än de omkring 16 per år som redovisas i brottsstatistiken. Detta syftar på att flera våldsutsatta kvinnor antas begå självmord som ett resultat av depression och ångest till följd av långvarig misshandel och övergrepp.

Ett möjligt sätt att undersöka förekomsten av självmord bland dessa kvinnor, vilket prövats för denna studie, är att jämföra uttag ur dödsorsaksregistret under 2003¹⁸ med kvinnor som enligt patientregistret tidigare vårdats för övergrepp av annan person på slutet sjukhusvård¹⁹ under åren 1998–2003. Detta är naturligtvis ett mycket begränsat underlag och behäftat med stor osäkerhet eftersom dödsorsaksregistret inte anger orsaker till självmord.

---

¹⁶ Socialstyrelsen har varit i kontakt med forskarna bakom studien för att undersöka möjligheten att göra vissa statistiska bearbetningar. Enligt forskarna har detta dock inte varit möjligt.

¹⁷ Som bas för dessa beräkningar ingår 1373 kvinnor, dvs. de som i enkäten uppgivit att de har utsatts för våld av en tidigare make eller sambo, eller att de är utsatta för våld i sin nuvarande relation. Enligt författarna är dock bortfallet stort i denna del av enkäten, cirka 40 procent.

¹⁸ Detta avser kvinnor som klassificerats med kod för Avsiktligt självdestruktiv handling (X60-X84 enligt ICD-10) dvs. självmord.

¹⁹ Dvs. med kodning X85-Y09 enligt ICD-10.

Uttaget visade att en (1) kvinna, som tidigare vårdats för skador efter övergrepp av annan person, begått självmord år 2003. Antalet kvinnor ökades inte heller om uttaget utvidgades till att omfatta även skadehändelser med oklar orsak.²⁰ Vi kan således konstatera att det med stöd av dödsorsaksregistret inte finns möjlighet att påvisa att ett flertal kvinnor varje år begår självmord som en följd av våld i nära relation.

När det gäller *försök till självmord* har forskaren Karen Leander i en rapport från år 1997 anfört att misshandel i hemmet kan vara den största enskilda orsaken till detta [44].

Studier både i Sverige och i andra länder har visat att misshandel i hemmet ligger bakom många kvinnors självmordsförsök (Bergman 1991; Stark & Flitcraft 1995)./---/ Studier visar att en av tio misshandlade kvinnor i USA har försökt att begå självmord, hälften av dessa mer än en gång (Stark & Flitcraft 1991). Beskrivande studier visar att 35–40 % av misshandlade kvinnor försöker begå självmord. Före första våldshandlingen löper inte dessa kvinnor högre risk för självmordsförsök än andra kvinnor. Sedan våldet har börjat har misshandlade kvinnor däremot en relativ risk för självmordsförsök som är fem gånger högre än för andra kvinnor. (s. 24f)

I studien *Slagen dam* finns vissa uppgifter om kvinnors försök till självmord i relation till utsatthet för våld [41]. Enligt studien är det nästan fyra gånger så vanligt med självmordsförsök bland kvinnor som utsatts för våld under det senaste året, jämfört med kvinnor som inte rapporterat om våld; 11 procent mot 3 procent. Man skriver vidare att närmare tre av fyra kvinnor som försökt ta sitt liv har utsatts för våld och nästan två av tre kvinnor som funderat på att ta sitt liv har utsatts för våld. När det gäller denna uppgift redovisas dock inte om kvinnorna utsatts för våld under det senaste året eller sedan 15-årsdagen. Inte heller framgår det i ovan uppgifter om våldet mot dessa kvinnor har utövats av en man kvinnorna har eller haft en nära relation med (i studien ingår även våld som utövas mot kvinnor av andra män). Med andra ord gör framställningen det svårt för oss att närmare uppskatta hur många kvinnor som gör självmordsförsök som en konsekvens av att ha utsatts för våld av en man de har eller har haft en nära relation med.

Däremot finns mer precisa uppgifter om att gärningsmannen eller förövaren begår självmord då han dödar en maka eller sambo, eller före detta maka eller sambo. Enligt Brå har 39 män begått självmord och 11 stycken gjort självmordsförsök i samband med de 164 fallen av våld med dödlig utgång under 1990-talet, som beskrivs rapporten [4]. Detta innebär att knappt var fjärde (24 procent) förövare av våld i nära relation med dödlig utgång begår självmord, eller i genomsnitt 4 män per år.

Relativa risker för våld

För denna studie har EpC gjort en bearbetning av den socialmedicinska databasen baserat på data för åren 2000 och 2001. Databasen har byggts upp

---

²⁰ Y10-Y34, vilket antas omfatta ett antal självmord men där orsaken inte gått att fastställa.

vid EpC genom samkörningar av flera register. Uppgifterna omfattar hela befolkningen och huvudsakligen åren 1990–2002. Den variabel som studerats i denna bearbetning är mottagande av ekonomiskt bistånd (socialbidrag).

Bearbetningen visar att den relativa risken att dödas i nära relationer är drygt fem gånger större för de kvinnor som uppburit ekonomiskt bistånd eller socialbidrag under ett år, jämfört med kvinnor utan sådant bistånd. Risken för yttre våld som leder till skador som kräver sluten sjukhusvård är drygt tio gånger större för kvinnor med socialbidrag. För kvinnor med långvarigt ekonomiskt bistånd (under tre år) är den relativa risken ännu högre: 6,6 gånger högre att dödas respektive 18,5 gånger högre att behöva söka sjukhusvård.²¹

Barn som upplever våld

Som tidigare nämnts har det inom ramen för denna studie inte varit möjligt att genomföra några kostnadsberäkningar kring effekter för barn som upplever våld i nära relationer, exempelvis kostnader för behandling och produktionsbortfall. Vi vill ändå beskriva omfattningen och ge exempel på verksamheter och insatser. Beskrivningen visar att våldet faktiskt medför kostnader i anslutning till barnen, förmodligen tämligen omfattande, även om vi alltså inte kan beräkna dessa.

Olika försök har gjorts för att uppskatta antalet barn som upplever våld i hemmet mellan närstående vuxna. Enligt Rädda Barnen kan det röra sig om mellan 85 000 och 190 000 barn. Enligt Kommittén mot barnmisshandel har ungefär tio procent av alla barn åtminstone någon gång upplevt denna typ av våld, och fem procent har upplevt det ofta. Rädda Barnen gjorde 2004 en studie i Varbergs kommun där 713 elever i årskurs sex besvarade en enkät. Fem procent (35 elever) svarade att de sett eller hört sina föräldrar slåss. Svårigheterna med att fastställa hur många barn som berörs är dock betydande. Bland annat upplevs våldet inte sällan som en familjehemlighet som inte får avslöjas för någon.²²

Det finns också olika kartläggningar av insatser för dessa barn. Rädda Barnen genomförde under våren 2006 en enkät till landets alla kommuner för att undersöka vilket stöd kommunerna ger till utsatta barn, däribland barn som upplevt våld i hemmet [45]. Enligt rapporten erbjuder de flesta av de kommuner som besvarat enkäten (knappt 70 procent) någon form av stöd- eller krissamtal. 70 kommuner uppger att de erbjuder gruppsamtalsverksamhet för barn som upplevt ”familjevåld”.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har i länets kommuner, i Göteborgs stadsdelar samt i fem särskilda verksamheter kartlagt socialtjänstens insatser för barn som upplevt våld [46]. Länsstyrelsen konstaterar att de flesta kommuner i länet erbjuder individuella stödinsatser, antingen i egen regi eller i samverkan med andra aktörer. Två tredjedelar av kommunerna erbjuder gruppverksamhet för barn som upplevt våld i nära relationer.

---

²¹ Jämför också redovisningen om underrepresentation av biståndstagare i SCB:s ULF-undersökningar och behovet av att efterstratifiera denna grupp, s. 32.

²² Redovisningen hämtas från SOU 2006:65 [12].

Näringsdepartementet har under 2006 också låtit göra en kartläggning av stödet till barn som upplever mäns våld mot kvinnor [47]. Man fann totalt 87 verksamheter i landet. Den vanligaste insatsen är individuella samtal (krissamtal) men även grupper för barn är relativt vanligt. Den psykiatriska barn och ungdomsvården (BUP-mottagningar) kan också vara en viktig instans för dessa barn. Kartläggningen visar att vissa mottagningar anser att de har ett ansvar för dessa barn, andra anser att man visserligen har ett ansvar men att det däremot inte krävs någon specialistkompetens om området. En tredje grupp mottagningar anser inte att barn som upplevt våld mellan närstående utgör någon målgrupp för barn- och ungdomspsykiatri.

Som tidigare nämnts har vi inte specifikt beräknat kostnaden för de skador som drabbar barn som upplever våld. I vissa fall är dock dessa kostnader inräknade utan att vara särredovisade. I de allra flesta fallen har det däremot inte varit möjligt att göra några beräkningar. Detta gäller särskilt kostnader för den psykiatriska barn- och ungdomsvården (BUP).

Som en indikation på storleken av dessa kostnader för insatser som gäller barn kan dock nämnas att en engelsk studie²³ [16] beräknade kostnaden för barn inom socialtjänsten till minst 228 miljoner pund, vilket överfört till svenska förhållanden skulle motsvara drygt 570 miljoner kronor.

Andra mönster

Som angetts har denna studie fokus på våld som kvinnor utsätts för i nära relationer. Våldet som drabbar kvinnor är så omfattande att det utgör ett folkhälsoproblem. Frågan om våldsutsatta män i samkönade relationer eller i heterosexuella relationer, liksom frågan om kvinnors våld mot kvinnor bör dock inte glömmas bort.

Våld i samkönade parrelationer

Det har under de senare åren blivit allt tydligare att våldet i samkönade relationer verkar vara av samma dignitet som det våld kvinnor utsätts för av män i heterosexuella parrelationer. En kartläggning av våld i samkönade relationer publicerades 2005 [48]. Drygt 2 000 lhbt-personer besvarade en enkät om erfarenheter av våld i nära relationer.

I lhbt-gruppen ingår lesbiska, homosexuella män, bisexuella samt transpersoner.²⁴ Cirka 25 procent av de tillfrågade personerna har utsatts för någon form av våld (fysiskt, psykologiskt eller sexuellt) i en nuvarande eller i en före detta relation. Bland dem som utsatts i en nuvarande relation utgör homosexuella män den största gruppen. Bland dem som utsatts i en före detta relation utgör lesbiska kvinnor den största gruppen. Totalt har 198 svarspersoner uppgivit att de är utsatta för våld i en nuvarande relation. Knappt 24 procent av dessa uppger att de är utsatta för psykologiskt våld, drygt 31 procent är utsatta för sexuellt våld av sin nuvarande partner och nära 68 procent för fysiskt våld. De homosexuella männen är i klar majoritet

---

²³ Studien gäller situationen i England och Wales. Vi väljer att härnäst referera till denna som den ”engelska studien” av läsbarhetsskäl.

²⁴ Ett annat vedertaget begrepp är ”hbt-personer” (homo- och bisexuella samt transpersoner).

när det gäller att utsättas för psykologiskt och sexuellt våld. De är även i majoritet när det gäller det fysiska våldet, men här är glappet inte lika långt till de lesbiska kvinnornas utsatthet.

Av de 198 som enligt studien är utsatta för våld i en nuvarande relation, uppger 12 stycken att barn har sett eller hört våldet. Få (6 procent) av de utsatta har polisanmält våldet. Enligt studien har lhbt-gruppen få verksamheter att vända sig till för att få stöd och hjälp. Företrädesvis vänder man sig till traditionella myndigheter som socialtjänsten och till den kommunala familjerådgivningen.

Män som offer

I en brottsofferundersökning i USA genomfördes 1995/96 en enkät med 8 000 kvinnor och lika många män över 18 år [8]. I telefonintervjuer fick dessa personer berätta om eventuella erfarenheter av fysiskt våld, våldtäkt och stalkning under hela livet respektive de senaste 12 månaderna. Resultaten visar att 1,5 procent av kvinnorna i enkäten utsatts för våldtäkt och/eller fysisk misshandel under de senaste 12 månaderna. För männen var motsvarande resultat 0,9 procent som alltså hade utsatts för denna typ av övergrepp av nuvarande eller tidigare maka, sambo, partner av samma kön m.m. Enligt undersökningen utgör dock 75 procent av kvinnors våld mot män självförsvar i någon form. Våldet som kvinnor utsätts för är också betydligt mer frekvent och grövre än det våld som män utsätts för enligt denna undersökning. Enligt författarna av rapporten ska ”partnerrelaterat våld” (intimate partner violence) således framför allt ses som ett brott mot kvinnor.

Även den engelska studien från 2004, som bygger på enkäter till 40 000 individer, visar att män är utsatta för våld i nära relationer [16]. Av de 22 463 individer som svarat att de utsatts för våld i hemmet (domestic violence) var drygt 27 procent män. 19 procent av de beräknade totala kostnaderna rörde män som offer. Liksom i den amerikanska studien visar dock denna studie att kvinnor utsätts betydligt mycket mer frekvent och för grövre våld än männen.

Med stöd av patientregistret vid EpC kan man också konstatera att det i Sverige förekommer våld i nära relationer som drabbar män. Männen utgör nästan 10 procent av dem som vårdats på sjukhus under åren 2001–2003 efter övergrepp av en make eller partner.²⁵

Sammantaget visar detta att våld i nära relationer finns i olika sammanhang. Samtidigt är det dock klart att våld i nära relationer framför allt är ett brott som drabbar kvinnor, där män är förövare.

Det har inte varit möjligt att inom ramen för denna studie göra kostnadsberäkningar för våld mot män i samkönade relationer eller för män som utsätts i heterosexuella relationer.

---

²⁵ Y06.0 och Y07.0. Samtidigt är bortfallet i fjärdepositionskodningen för just denna grupp närmare 90 procent för männen men endast knappt 40 procent för kvinnorna.

Kostnader

Våldets karaktär gör att våldsutsatta kvinnor kan drabbas av social isolering, ekonomiska problem och akuta bostadsproblem. Sjukskrivningar till följd av misshandel med påföljande ekonomiska påfrestningar liksom arbetslöshet eller svårigheter att upprätthålla normala arbetsrelationer är andra sociala problem orsakade av våldet. Indirekta effekter på framtida möjligheter att arbeta, vidareutbilda sig och göra karriär m.m. leder också till ekonomiska förluster för de drabbade. En skilsmässa kan medföra kostnader för den enskilde i form av arbets- och restid, advokatkostnader etc. Även vårdnadstvisterna kring gemensamma barn kan medföra sådana kostnader. En bodelning kan innebära kostnader och inte sällan en för kvinnan ofördelaktig uppgörelse för att ”slippa i från”. Även underhåll kan medföra kostnader för den enskilde. En del våldsutsatta kvinnor behöver skyddade personuppgifter, vilket också kan medföra ökade kostnader. Det går exempelvis inte att köpa något på avbetalning, eftersom man måste lämna ut namn, adress och personnummer. Det innebär en risk att använda bibliotekskort, terminskort för skolresor, högkostnadsskydd etc., vilket gör att dessa måste väljas bort. Att leva med skyddade personuppgifter kan t.o.m. medföra svårigheter att försörja sig eftersom det innebär en risk att lämna sina personuppgifter till en arbetsgivare eller en utbildningsinrättning [49]. Flera av dessa kostnader för den enskilde kan också innebära kostnader för domstol, socialtjänst och Försäkringskassan.

Sammantaget leder detta till stora direkta och indirekta kostnader liksom vissa transfereringar för den enskilde. Detsamma gäller i minst lika hög grad för barn som upplever våld i familjen. Denna typ av kostnader är ytterst svår att beräkna och uppskatta, och därför har det inte kunnat göras inom ramen för denna studie. Det kan dock vara värt att notera att flera internationella studier har gjort beräkningar och antaganden om hur de totala kostnaderna för våldet fördelar sig mellan samhället och den enskilde. Henderson presenterar en sammanställning av olika australiska studier som gjort sådana fördelningar och som varierar mellan att den enskildes kostnader utgör en sjättedel och två tredjedelar av de totala kostnaderna [50]. Se vidare bilaga 2.

I föregående avsnitt diskuterade vi omfattningen av våld mot kvinnor i nära relationer och redovisade uppgifter kring detta utifrån den tillgängliga statistiken. I detta avsnitt försöker vi uppskatta de samhällsekonomiska kostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer, och i nästa avsnitt redovisas de transfereringar som har beräknats. Först presenteras de sammanlagda beräkningsresultat som vi har kommit fram till och hur de fördelas mellan direkta och indirekta kostnader och mellan olika sektorer i samhället. Därefter redovisas mer i detalj hur kostnaderna har beräknats. Vi redogör också för kostnadsposter som helt har uteslutits ur beräkningarna p.g.a. bristande underlag.

Beräkningarnas resultat

Vår uppskattning är att de samhällsekonomiska kostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer uppgår till ungefär 2 695–3 300 miljoner kronor per år. Beräkningen av dessa kostnader är, som tidigare nämnts, osäkra på grund av brister i datamaterialet. Utöver dessa kostnader finns kostnader som inte har kunnat beräknas, t.ex. kostnader för tandvård, läkemedel, psykiatri, smärta och lidande.

Med hjälp av uppdelningen mellan direkta och indirekta kostnader är det möjligt att få en bild av balansen mellan direkta resursanspråk och förlorad produktionspotential. De direkta kostnaderna uppskattas i genomsnitt till sammanlagt 1 977–2 536 miljoner kronor per år, varav staten uppskattas stå för 1 138–1 230 miljoner kronor, kommunerna för 743–1 186 miljoner kronor, frivilligorganisationer för 73–79 miljoner kronor och landstingen för 23–38 miljoner kronor. Värdet av de indirekta kostnaderna, produktionsbortfallet och värdet av ideellt arbete, uppgick till i genomsnitt 717–764 miljoner kronor per år.

Tabell 2. Fördelning av uppskattade kostnader mellan olika sektorer. 2004. Miljoner kronor.

	Kommun	Landsting	Stat	Frivilligorganisationer	Övrigt	Totalt
Direkta kostnader	743–1 186	22–38	1 138–1 230	73–79		1 978–2 536
Indirekta kostnader				38–44	679–720	717–764
Summa	743–1 186	22–38	1 138–1 230	111–123	679–720	2 695–3 300
Andel av total kostnad, %	28–36	1	42–37	4	25–22	100

Direkta kostnader

Sjukvård

De flesta studier som tar upp kostnader av våld mot kvinnor i nära relationer har fokuserat på kostnader för sjukvården i stort (se avsnittet Tidigare studier och bilaga 2). Därmed är även effekterna på kvinnors hälsa det område som har kartlagts mest. Som tidigare nämnts kan våldet i nära relationer påverka offren både fysiskt och psykiskt. Hälsovårdskostnaderna kan därför antas vara omfattande. Dessa kostnader kan samtidigt vara svåra att beräkna eftersom effekterna många gånger inte är omedelbara utan sträcker sig över lång tid. Effekterna kan dessutom vara svåra att direkt härleda till våldet.

Genom bearbetningar av patientregistret vid EpC har vi fått data om antalet kvinnor som blivit vårdade efter övergrepp av annan person. Ur patientregistret har vi också fått antalet öppenvårdsbesök vid sjukhus och jourcentraler med denna klassifikation av skadornas orsak. För uppgifter om övrig öppenvård, framför allt vid primärvården, använder vi oss av underlag från Västra Götaland. Detta är underlag som är mycket begränsat och har därför kompletterats med resultat av bearbetning av SCB:s ULF-material när det

gäller antal kvinnor som uppger att de sökt vård. En bearbetning av dödsorsaksregistret vid EpC har också gjorts för att finna eventuella samband mellan självmord och tidigare vård i slutenvård vid sjukhus efter våld i nära relationer.

Patientregistret innehåller bl.a. uppgifter om kön, ålder, diagnos eller skada och skadans eller förgiftningens yttre orsak. Diagnosen eller skadan liksom den så kallade yttre orsakskoden kodas med hjälp av den svenska versionen av WHO:s internationella klassifikation ICD-10 [51]. Orsakskoden beskriver det händelseförlopp som orsakat den aktuella skadan och anger med vilken intention skadan uppkommit.

För de beräkningar som gjorts i denna studie har koderna X85 till och med Y09, *Övergrepp av annan person* använts, se bilaga 4. Det finns också möjlighet att ange tilläggsinformation som för de flesta skadehändelser består av en platskod. Detta gäller också för de koder som beskriver övergrepp av annan person, dock med två undantag; Y06 *Försummelse och vanvård* samt Y07 *Andra misshandelssyndrom* där platskoden ersatts med en kod för motpart. Detta ställer till vissa problem och medför att man för samtliga övergrepp av annan person inte kan ange platskod och inte heller motpart. Det innebär i sin tur att en rimlig anpassning måste göras för att få en uppfattning om partnerrelaterat våld. För de koder som angetts med platskod har vi valt att göra ett urval av de skadehändelser som inträffat i bostad, skola, annan institution och offentlig lokal. För de koder där motpart angetts har vi valt ut make eller maka, partner, förälder samt bekant eller vän. Tyvärr är tilläggsinformationen om plats och motpart av dålig kvalitet, eftersom en mycket hög andel av dessa är kodade som ospecificerade. Utöver denna osäkerhet råder också en relativt stor osäkerhet om alla patienter med *skador med yttre orsak* efter *övergrepp av annan person* verkligen blir klassificerade som sådana. Det är troligt att många våldsutsatta kvinnor uppger andra orsaker till sina skador när de söker vård. Allt detta tillsammans gör att man vid studier av våld mot kvinnor i nära relationer måste ta hänsyn till att det finns ett mörkertal; uppgifterna utgör ett minimiantal av det faktiska antalet.

Sluten vård

Statistiken i patientregistret för sluten vård omfattar all sluten sjukhusvård.²⁶ För åren 2001–2004 har patientregistret registrerat knappt 2 200 kvinnor över 15 år som har vårdats i sluten sjukhusvård med en skada som orsakats genom övergrepp av annan person, således i genomsnitt knappt 550 kvinnor per år.

---

²⁶ För patientregistret – sluten vård är bortfallet i personnummer lågt (0,7 procent 2004). Huvuddiagnos rapporterades 2004 till 98,8 procent. Bortfallet för år 2004 i yttre orsakskod var 2,1 procent, och berodde framför allt på geografiska skillnader i rapportering. För en detaljerad beskrivning av registren se *Statistik över våld mot barn Femårsrapport – 2005* [52].

Tabell 3. Antal kvinnor vårdade i slutenvård till följd av övergrepp av annan person, 2001–2004.

Ålder	2001	2002	2003	2004
15–19	60	64	67	82
20–24	64	62	78	67
25–34	96	103	97	107
35–44	123	117	130	119
45–54	110	112	93	117
55–64	34	36	54	51
65+	42	37	35	37
Totalt	529	531	554	580

För att komma närmare det som i denna studie definierats som våld mot kvinnor i nära relationer har ett urval av personer som vårdats på sjukhus gjorts, där plats för skadan varit bostad eller skola, eller där motpartskoden varit partner, förälder eller sambo. Totalt 840 kvinnor över 15 år har registrerats under perioden 2001–2004, vilket motsvarar 210 kvinnor per år i genomsnitt.

Tabell 4. Antal kvinnor vårdade i slutenvård till följd av övergrepp av annan person som skett i bostad, skola eller av partner, förälder eller bekant, 2001–2004.

Ålder	2001	2002	2003	2004
15–19	21	21	19	19
20–24	16	20	26	22
25–34	45	53	33	40
35–44	56	37	59	48
45–54	47	52	43	46
55–64	15	14	27	17
65+	18	10	7	8
Totalt	218	207	214	200

Baserat på detta har vi gjort antagandet att antalet kvinnor som vårdats i slutenvården för skador orsakade av partnerrelaterat våld uppgår till mellan 210–550 kvinnor per år.

I patientregistret finns även uppgift om antal vårdtillfällen. Antalet *vårdtillfällen* (dvs. vårdtillfällen när patienten läggs in och stannar minst en natt på sjukhuset) är högre än antalet vårdade kvinnor. Patientregistret visar att mellan 220–570 vårdtillfällen per år är en följd av våld mot kvinnor i nära relationer.

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har uppgifter om kostnader för vårdtillfällen i databasen Kostnad per patient, KPP. Eftersom KPP-databasen endast innehåller 40 procent av vårdtillfällena i patientregistret för 2004 har vi valt att beräkna en genomsnittlig kostnad per vårdtillfälle för respektive klassificering. Antagandet är att dessa kostnader är representativa för alla vårdtillfällen med motsvarande klassificering i patientregistret. För

vårdtillfällen som klassificerats som övergrepp av annan person var den genomsnittliga kostnaden för kvinnor 26 000 kronor, vilket skulle innebära totalt 15 miljoner kronor för 570 vårdtillfällen. Motsvarande genomsnittliga kostnad för övergrepp i bostad eller skola alternativt av partner, förälder eller bekant är drygt 33 000 kronor, vilket med 220 vårdtillfällen innebär en kostnad på 7 miljoner kronor. Med stöd av dessa uppgifter kan vi anta att den totala kostnaden för sluten sjukvård till följd av våld mot kvinnor i nära relationer är 7–17 miljoner kronor per år. Ett medelvärde ger således ett antagande om närmare 11 miljoner kronor per år.

Öppenvård på sjukhus och primärvård

Patientregistret – öppen vård innehåller information om alla patienter som besökt läkare inom den del av den öppna vården som inte är primärvård, dvs. öppenvård vid sjukhus. Rapporteringen till patientregistret när det gäller öppenvård vid sjukhus är dock fortfarande ofullständig och håller därför inte godtagbar kvalitet. Vidare lider patientregistret – öppen vård ännu av höga bortfall i rapporteringen beträffande både diagnoskod och yttre orsakskod. Även om det finns omfattande brister har det registrerats 2 330 kvinnor som sökt vård för övergrepp av annan person, varav 510 kvinnor där övergreppet skett i bostad eller skola eller av partner, föräldrar eller annan bekant. Kostnaden för öppenvård på sjukhus uppgår till cirka 3 000 kronor per tillfälle. Vår uppskattning är att öppenvård vid sjukhus för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer uppgår till 2–7 miljoner kronor per år.

Uppgifterna från den öppna vården vid sjukhus är som ovan nämnts ofullständiga. Detsamma gäller primärvården: På riksnivå finns ingen information om dem som behandlas i primärvård. Vi har därför gjort särskilda uttag ur ett lokalt register för Skaraborg som gäller yttre orsaker till skador inom öppenvården (primärvård och tandvård). På så sätt kan man få en uppfattning om relationen mellan sluten och öppen vård, orsakat av våld av en annan person. Valet av Skaraborg motiveras framför allt av att detta register håller jämförelsevis hög kvalitet. Det bör dock påpekas att skillnaderna mellan landsting och sjukvårdsområden kan vara mycket stora. Landstinget i Västra Götalands skaderegister för Skaraborg visar att 22 kvinnor tagits emot vid vårdcentral eller folktandvård för skador som klassificerats som övergrepp av annan person under 2003. Av dessa har 17 stycken kodats att övergreppet skett i bostad eller skola eller av partner, föräldrar eller annan bekant.

I den europeiska databasen EHLASS²⁷, samlas uppgifter in om skadehändelser genom Nordic Classification of External Causes of Injuries, NCECI. Uppgifterna kodas och dataregistreras vid speciella kodningscentra i sjukvården. I EHLASS ingår medicinska uppgifter från vården, men också egenrapportering av patienten via en enkät som samlar in uppgifter om omständigheter kring skadehändelsen. Ett uttag ur EHLASS för Skaraborg under 2003 visar att 47 kvinnor samtidigt har registrerats för vård efter våldsskada vid sjukhus eller jourcentral och 15 stycken har erhållit slutenvård av samma skäl. Det innebär att totalt 69 kvinnor har vårdats för övergrepp eller våldsskada vid sjukhus, jourcentral, vårdcentral och folktandvård. Av dessa har 15 kvinnor vårdats i slutenvård, dvs. 21,7 procent. Antar vi att detta förhållande gäller för hela landet och baserar beräkningarna på de tidigare redovisade siffrorna för slutenvården uppskattas antalet kvinnor som vårdats i öppenvården till i genomsnitt 968–2 535 kvinnor per år.

Enligt vår mening finns det skäl att vara mycket tveksam till dessa siffror med tanke på de resultat som SCB:s ULF-undersökning redovisar när det gäller antal kvinnor som uppger att de har behövt söka medicinsk vård efter övergrepp från närstående.²⁸ Vi vet dessutom att våldutsatta kvinnor kan söka hjälp på vårdcentraler för somatiska, psykosomatiska eller psykiska besvär snarare än för akuta skador. Bakom diffusa åkommor kan således en misshandelsproblematik dölja sig, som inte alltid uttalas. Med stöd av de speciella analyser av ULF-materialet som gjorts har vi därför antagit att det verkliga antalet som söker medicinsk behandling i öppenvården som en följd av våld mot kvinnor i nära relationer, uppgår till mellan cirka 9 700–13 500 tillfällen per år exklusive öppenvård på sjukhus. I SKL:s statistik över produktionskostnader för vård [53, 54] framgår att kostnaden i genomsnitt uppgår till cirka 1 200 kronor per vårdtillfälle. Det innebär en kostnad på 12–16 miljoner kronor per år för öppenvård exklusive öppenvård på sjukhus. Totalt uppskattas kostnaderna för den öppna sjukvården till 14–23 miljoner kronor.

---

²⁷ EHLASS (European Home and Leisure Accident Surveillance System) initierades i Europa i mitten av 1980-talet för att i första hand ge ett bättre underlag för det konsumentpolitiska arbetet, inom EU och inom respektive medlemsland. EHLASS, som tidigare enbart omfattade hem- och fritidsolycksfall, har successivt byggts ut. Från 1998 innehåller statistiken uppgifter om samtliga skador oavsett uppkomstsätt eller skademiljö. Det är endast det första besöket som räknas för varje skadefall. Återbesöken rapporteras således inte. Det svenska EHLASS-arbetet startades 1995 med fyra sjukhus som alla hade en pågående skaderegistrering som kunde anpassas till EHLASS krav. Sedan 2001 deltar nio sjukhus vilka tillsammans har ett upptagningsområde som utgör drygt sex procent av landets befolkning. (Källa: www.sos.se) I EHLASS-databasen identifieras uppsättet genom den så kallade kontaktorsaksvariabeln. För våldsskador finns fem alternativ: överfall, slagsmål och misshandel; sexuella övergrepp och våldtäkt; misskötsel och försummelse; annan specificerad våldshändelse samt ospecificerad våldshändelse. I EHLASS finns också ett antal andra variabler, exempelvis plats och skademekanism, som närmare beskriver yttre orsaker till skada.

²⁸ Se ovan s. 31f.

Sjukvårdskostnader som inte beräknats

En kostnad som inte ingår i kostnaderna för sjukvården är kostnader för ambulanstransporter eftersom det inte finns några uppgifter om hur stor andel av vårdtillfällena som föregås av sådan transport.

Uppgifterna om vårdtillfällen inkluderar inte vårdtillfällen för de kvinnor som vårdats vid sjukhus och som avlidit. Kostnader för dödsfall som sker i hemmet, t.ex. obduktion, utfärdande av dödsbevis och dödsorsaksintyg har inte heller beräknats. Eftersom antalet dödsfall är relativt litet i förhållande till det totala antalet kvinnor som utsätts för våld i nära relationer bedömer vi emellertid att denna underskattning av sjukvårdskostnaderna är liten i förhållande till totalkostnaden för våld i nära relationer.

Kostnaderna för tandskador har inte heller beräknats. Skaderegistret för Skaraborg redovisar ett endast en kvinna fått medicinsk vård vid Folk tandvården under 2003. Det skulle innebära mindre än 30 personer för hela riket, vilket knappast är rimligt. Resultat från studier i andra länder²⁹ pekar på en omfattning av kanske uppåt 2 500–3 000 fall per år. I ett förslag till ett forskningsprogram beskriver professor Björn Söderfeldt och Björn Axtelius behovet av att analysera detta område [55]. Enligt en studie från USA som de refererar till om orsaker till tandtrauman, orsakas 16 procent av skadorna av misshandel och slag, och enligt en studie från Australien om ansiktsskador utgörs 12 procent av våldsskador. Det kan således antas att tandvårdskostnader utgör en inte försumbar del av de samlade samhällsekonomiska kostnaderna för våld i nära relationer, som behöver belysas närmare.

Kostnader för läkemedelsanvändning som en följd av våld mot kvinnor i nära relationer har det inte varit möjligt att beräkna eftersom de tillgängliga registren och rapporterna inte beskriver omfattningen. Det är allmänt känt att kvinnors läkemedelsförbrukning är större än mäns och att detta särskilt gäller läkemedel för depression och motsvarande. Socialstyrelsen har i en rapport om jämställdheten på hälso- och sjukvårdens verksamhetsområde beskrivit bland annat kvinnors och mäns läkemedelsanvändning [56]:

Många grupper av läkemedel förskrivs i högre grad till kvinnor än till män. De mest markanta skillnaderna gäller läkemedel mot depression och annan psykisk ohälsa och läkemedel mot smärta. Det förskrivs betydligt mer av dessa läkemedel till kvinnor än till män. (s. 45)

I en studie från Rikskvinnocentrum om våldsutsatta kvinnors hälsa och livssituation ställs frågor om läkemedelskonsumtion [57]. 31 kvinnor (30 procent) uppgav vid något av intervjutillfällena att de använt smärtlindrande läkemedel eller psykofarmaka. Denna studie publicerades dock för sent för att kunna inkluderas i våra beräkningar. Studien baseras dessutom på ett relativt litet antal personer.

Våld mot kvinnor kan komma att beröra skilda delar inom psykiatrin på olika sätt. Kvinnor som utsätts för våld kan behöva psykiatrisk hjälp. Män som utövar våld kan dömas till rättspsykiatrisk vård. Barn som upplever

---

²⁹ I en amerikansk studie framkom att 3,8 procent av kvinnor som utsatts för misshandel och 5 procent som utsatts för våldtäkt har sökt tandvård [8].

våld kan behöva stöd och behandling av barn- och ungdomspsykiatri. Vi saknar dock uppgifter om omfattningen av dessa kontakter och inte kunnat beräkna kostnaderna för denna vård. Socialstyrelsen publicerade i september 2006 [58] en inventering av de problem som landstingen i dag har med inrapporteringen av läkarbesök i specialiserad psykiatrisk öppenvård med uppgift om diagnos till patientregister (PAR). Inventeringen visar att det finns stora brister i de uppgifter som inrapporteras från psykiatri till PAR. ”Uppgifter om diagnos saknas för en majoritet av de inrapporterade läkarbesöken. För 2004 hade endast 40 procent av de inrapporterade besöken uppgifter om diagnos.” Ett antal huvudproblem har identifierats i inventeringen. Förutom tekniska och organisatoriska problem gäller det bland annat att besök hos privata vårdgivare inte rapporteras till PAR, att man hellre använder ett annat diagnosklassificeringssystem än ICD-10 och att en del läkare inte vill rapportera diagnoser av ideologiska skäl. Det sista är speciellt vanligt inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP).

Inom ramen för ett regeringsuppdrag om våld mot kvinnor, genomförde Socialstyrelsen 2001 ett screeningprojekt där kvinnor vid besök på barnmorske- och ungdomsmottagningar rutinmässigt tillfrågades om de varit utsatta för våld [59]. 3 300 unga kvinnor vid ungdomsmottagningar tillfrågades. Av dessa uppgav 533 kvinnor att de utsatts för våld eller hot om våld. I 148 fall var det en partner som stått för våldet och övergreppen. Denna undersökning ger dock inte underlag för att kunna göra beräkningar om kostnader för stöd vid ungdomsmottagningar till unga kvinnor som drabbats av våld i nära relationer.

Rättsväsendet

Att försöka beräkna kostnaderna för brott av detta slag som berör flera delar av rättskedjan har visat sig vara i stort sett omöjligt. Brottförebyggande rådet, Brå, anger på sin hemsida bland annat följande:

Det finns för närvarande inte något tillförlitligt sätt för att i statistiken koppla ihop ärenden hos olika myndigheter inom rättsväsendet som rör samma brott. Av denna anledning är det inte möjligt att följa ett enskilt brott genom rättsväsendet från anmälan till lagföring i statistiken. Statistiken kan därmed endast i stora drag belysa flödet inom rättsväsendet. Det finns även andra felkällor som skapar vissa problem när man vill använda kriminalstatistiken för att tolka flödet i rättsväsendet [60].

Detta medför att de följande avsnitten präglas av osäkerhet och i huvudsak bygger på antaganden.

Polis

Data och antaganden i denna del har gjorts med stöd i polisens årsredovisning för 2004 [61]. Polisen redovisar under rubriken Våld mot kvinnor och barn att andelen våldsbrottsärenden ökar, särskilt brottet Grov kvinnofridskränkning i vissa län. När det gäller kostnader anger man följande:

Resursinsatsen som redovisats för arbetet inom hela området har utgjort omkring 54 000 timmar eller 36 årsarbetskrafter. Kostnaden uppgår till drygt 28 miljoner kronor vilket är 0,2 procent av den totala kostnaden. Helt klart har dock resursinsatsen för främst våld mot kvinnor i verkligheten varit högre med tanke på att all tid inte särredovisats.

Under rubriken Utredningar och lagföring redovisar Polisen att man under 2004 har utrett 34 346 ärenden som gäller våld mot kvinnor, och att den samlade kostnaden för dessa utredningar är 296 miljoner kronor. Detta avviker dock markant från den statistik som Brå redovisar, och en förklaring kan vara att polisen använder fler brottskoder än Brå.³⁰

Förutom när det gäller utbildningsinsatser har det förebyggande arbetet inte ökat nämnvärt i landet som helhet. Det brottsförebyggande arbetet inriktat på våld mot kvinnor kostade enligt Polisens årsredovisning 20,2 miljoner kronor.

Det framstår tydligt att dessa underlag inte räcker för att beräkna polisens totala kostnader när det gäller våld mot kvinnor i nära relationer. Det framhålls även i polisens årsredovisning att det finns problem i redovisningarna; en del insatser redovisas inte, redovisningar skiljer sig åt mellan olika regioner, vissa samverkansinsatser redovisas inte och alla timmar redovisas inte osv. [61]. Av bland annat dessa skäl har därför Rikspolisstyrelsen, RPS, gjort en särskild beräkning för att försöka ge en mer rättvisande och korrekt bild av polisens samlade kostnader för insatser inom området våld mot kvinnor.³¹ Enligt denna beräkning uppgick de totala kostnaderna inom polisväsendet till minst 623 miljoner kronor under 2004.

Åklagare

Av Åklagarmyndighetens årsredovisning för 2004 [62] framgår under rubriken Bekämpning av våld mot kvinnor att antalet avslutade brottsmisstankar uppgår till drygt 16 300 ärenden. Av dessa har cirka 5 100 ärenden lett till lagföring. Det framgår dock inte av årsredovisning hur stor kostnaden är för åklagarmyndighetens samlade arbete med denna typ av brott. I kontakt med Riksåklagarens kansli och utredningsenheten i Göteborg har det bekräftats att det inte är möjligt att göra några närmare beräkningar av dessa kostnader. Det beror främst på att åklagarnas insatser i dessa ärenden inte är samlade och därmed egentligen inte mätbara i statistiken.

För att ändå på något sätt kunna göra en uppskattning av åklagarmyndighetens insatser, har vi därför utgått från den fördelning av kostnaden per brottstyp som görs i årsredovisningen. Där anges att genomsnittliga kostnaden för våldsbrott under 2004 uppgår till 10 500 kronor per ärende, vilket skulle innebära en kostnad på 171 miljoner kronor.

---

³⁰ RPS: 0303, 0307, 0310, 0312, 0355-0356, 0365-0366, 0375-0376, 0385-0386, 0406, 0412, 0622, 0624, 0626, 0628

Brå: 0355-0356, 0365-0366, 0375-0376, 0385-0386 samt 0412 grov kvinnofridskränkning

³¹ E-post från Rikspolisstyrelsen, Anders Tegsten

Domstol

Domstolsverket har inte heller någon redovisning av kostnader som kan brytas ned på brottstyp. Det är inte heller möjligt att redovisa antal mål som rör våld mot kvinnor i nära relationer. Vi har däremot fått uppgifter direkt av Domstolsverket när det gäller genomsnittskostnader för mål av olika typ. Med utgångspunkt i Åklagarmyndighetens årsredovisning kan vi anta att cirka 5 100 ärenden går vidare till domstolsförhandling. Enligt Domstolsverkets uppgifter är genomsnittliga kostnaden för ett brottmål 13 435 kronor och advokatkostnaden i dessa mål är i genomsnitt 13 675 kronor. Detta skulle innebära en kostnad på 138 miljoner kronor.

Utöver brottsmål berörs domstolsväsendet även av vårdnadstvister mellan föräldrar där det kan förekomma våld mot kvinnan. 2002 års vårdnadskommitté granskade 249 tingsrättsdomar från första halvåret 2002 [63]. I 78 domar, dvs. 31 procent, förekom påståenden om att den ena föräldern gjort sig skyldig till våld, hot eller liknande mot den andra föräldern. Barnombudsmannen (BO) har i en rapport från 2005 också granskat domar på området [64]. Då granskades 504 domar i tingsrätten i mål om vårdnad, boende och umgänge samt utredningar från socialnämnden i de fall där en sådan har gjorts i de aktuella målen. Uppgifter om våld förekommer i 258 mål, dvs. cirka 51 procent, antingen i socialnämndens utredning eller i domstolens dom. Socialstyrelsen genomförde en genomgång av samtliga tingsrättsdomar mellan 1999 och 2002 som avser vårdnad, boende och umgänge, betecknat *Vårdnadstvister med huvudförhandling*. För drygt 500 ärenden under 2002 redovisades en genomsnittlig kostnad för advokat på 83 600 kronor per ärende. Uppskattningsvis är det mellan 155–250 vårdnadstvister där det förekommer våld mot kvinnor som kommer till huvudförhandling. Av detta kan vi anta att bara advokatkostnaderna för vårdnadstvister där det förekommer våld mot kvinnor leder till en årlig kostnad på 13–21 miljoner kronor.³² Domstolarnas kostnader för att handlägga dessa mål kan dock inte direkt beräknas. Domstolsverket uppger att den genomsnittliga kostnaden för tvistemål i domstol är 12 874 kronor, vilket skulle innebära en kostnad på 2–3 miljoner kronor. Vårdnadstvister som leder till huvudförhandling innebär kostnader mellan 15 och 24 miljoner kronor där våld mot kvinnor förekommer.

Totalt uppgår kostnaderna för domstolsväsendet till 153–162 miljoner kronor per år.

Kriminalvård

Det har visat sig svårt att få fram statistik över kriminalvårdens insatser för män som döms för våld mot kvinnor i nära relationer. Brå anger på sin hemsida [39] följande förklaring.

I lagföringsstatistiken sker redovisningen utifrån lagrum, det vill säga under rubrikerna misshandel respektive grov misshandel. Det är därför inte möjligt att urskilja hur många som blivit lagförda för misshandel mot män, mot kvinnor respektive mot barn.

---

³² Intervju med Eva Elfver-Lindström, Socialstyrelsen

Kriminalvården har efter vår förfrågan angett några få statistiska uppgifter såsom att 76 stycken personer togs in i fängelse för att avtjäna straff för grov kvinnofridskränkning, men har inga uppgifter om antalet som verkställde straff inom Kriminalvården för misshandel mot sambo eller partner.³³ Vi har också fått uppgifter om dygnskostnader för olika typer av vård.

Av Brå:s statistik [60] över personer lagförda för brott anges att 230 personer dömdes till fängelse under 2004 för brottet grov kvinnofridskränkning. Vare sig Kriminalvården eller Brå har alltså statistik över antalet domar eller personer dömda till fängelse nedbrutet så att man kan identifiera de fall som avser misshandel och grov misshandel mot kvinnor i nära relationer. Således är det mycket svårt att finna någon fast utgångspunkt för våra antaganden.

Vi har därför i stället valt att utgå från Brå:s statistik över samtliga anmälda misshandelsbrott inklusive försök till mord eller dråp, och under 2004 uppgick de till 67 089 anmälda brott. Som vi tidigare har redogjort för antas 10 446 anmälda fall³⁴ av misshandel mot kvinna utgöra våld i en nära relation, vilket motsvarar 15,6 procent av alla anmälda misshandelsbrott. Vi har därefter valt att beräkna motsvarande andel av antalet lagförda personer dömda till fängelse för brotten misshandel, 196 personer, och grov misshandel, 77 personer. Brottet grov kvinnofridskränkning redovisas som tidigare nämnts separat och uppskattas till 230 personer.

Brå:s statistik anger vidare den genomsnittliga fängelsestiden för olika brott: 3,8 månader för misshandel, 17,8 för grov misshandel och 10,5 månader för grov kvinnofridskränkning. Dessa data får användas i brist på annan och vi är medvetna om att de möjligen inte motsvarar de faktiska straffen utdömda i domar om våld mot kvinnor. Utifrån dessa uppgifter kan vi dock göra ett antagande om den sammanlagda tiden i anstalt. För brottet misshandel uppskattas den totala fängelsestiden till 745 månader, för brottet grov misshandel till 1 371 månader och grov kvinnofridskränkning till 798–2 415 månader, vilket totalt innebär en fängelsestid på 2 914–4 531 månader, dvs. 87 420–135 930 dagar.

Kriminalvården har uppgett att kostnaden för sluten anstalt under 2004 var 1 866 kronor per dygn och för öppen anstalt 1 285 kronor per dygn. Ur statistiken kan vi inte utläsa någon fördelning mellan dessa vårdformer och därför tvingas vi använda oss av en genomsnittlig vårddygnskostnad för anstalt om 1 691 kronor per dygn, även om det troligen är slutenvård som är den allra vanligaste formen.³⁵ Kostnaden för brotten misshandel, grov misshandel och grov kvinnofridskränkning uppskattas till totalt 148–230 miljoner kronor.

Brå:s statistik ger även uppgifter om antalet dömda till rättspsykiatrisk vård, skyddstillsyn, villkorlig dom och andra domar. Vi saknar dock underlag för att kunna beräkna kostnaderna för dessa, och därför tvingas vi avstå från en samlad beräkning av alla typer av kriminalvårdsinsatser.

---

³³ E-post från Kriminalvården 2006-03-15.

³⁴ Exklusive grov kvinnofridskränkning och dubbelräkningar.

³⁵ E-post från Kriminalvården 2006-09-06.

Utöver dessa kostnader har Kriminalvården redovisat att overheadkostnaden för det så kallade IDAP-programmet³⁶ (Integrated Domestic Abuse Programme), var 820 000 kronor under 2004.³⁷ Kriminalvården har ett flertal samverkansprojekt med andra myndigheter, såsom Utväg och Frideborg. Det har inte varit möjligt för oss att få fram uppgifter om dessa projekt från Kriminalvården. Vi har därför uppskattat den samlade insatsen i dessa samverkansprogram till åtminstone 2 miljoner kronor årligen.

Om man summerar kostnader för tiden i fängelse, overheadkostnaden för IDAP-programmet samt de olika samverkansprojektens uppskattade minsta kostnad kan vi alltså anta att kostnaderna för kriminalvården uppgår till 151–235 miljoner kronor årligen, men att det uppenbarligen finns kostnader som inte har kunnat beräknas.

Socialtjänst

När det gäller beräkningarna för socialtjänsten – jämfört med rättsväsendet – är svårigheterna att göra beräkningar ännu större och näst intill oöverstiggliga.

Som tidigare nämnts kommer socialtjänsten i kontakt med problematiken våld mot kvinnor på olika sätt. Socialtjänstens personal möter våldsutsatta kvinnor i olika sammanhang, de träffar barnen som upplever våldet och männen som utövar våld. Detta kan ge upphov till ekonomiskt bistånd, placering i skyddat boende, omhändertagande, stödinsatser av olika slag osv. Däremot vet vi mycket lite om omfattningen av dessa kontakter och insatser eftersom de inte redovisas i den officiella socialtjänststatistiken. Vi kan således inte genom den officiella statistiken göra några beräkningar av kostnaderna för detta. Vi vet helt enkelt inte hur många av socialtjänstens klienter som lever i en relation med våld och där våldet i alla fall delvis lett till att socialtjänsten kontaktats.

En särskild studie om bland annat socialtjänstens kontakter med våldsutsatta kvinnor har dock gjorts i Västmanland på uppdrag av den regionala samverkansgruppen kring våld mot kvinnor [65]. Studien utfördes av FoU Västmanland och syftade till att kartlägga den misshandel som kom till myndigheternas kännedom. En enkätstudie riktades till personal vid individ- och familjeomsorg, ungdomsmottagningar, kvinno- och brottsofferjourer i hela länet, och den visade att sammanlagt 220 kvinnor som det senaste halvåret utsatts för våld under en tvåveckorsperiod haft kontakt med eller haft ett pågående ärende vid någon av myndigheterna eller jourerna. Av dessa hade 80 procent, dvs. 177 kvinnor, haft kontakt med socialtjänstens individ- och familjeomsorg och endast 17 procent, dvs. 36 kvinnor, med kvinnojourerna. Majoriteten av kvinnorna, 65 procent, var kända av socialtjänsten i Västerås. En kommun uppger att man inte känner till någon våldsutsatt kvinna.

Det framgår även av rapporten att dessa 177 kvinnor endast utgjorde 17 procent av de polisanmälda våldsbrotten mot kvinnor och att socialtjänstens kontakt med våldsutsatta kvinnor bara utgör en liten del av samtliga drabbade. En fjärdedel av de våldsutsatta kvinnor som var kända i socialtjänsten,

---

³⁶ Ett behandlingsprogram inom Kriminalvården för män som misshandlar kvinnor.

³⁷ E-post från Kriminalvården 2006-03-31.

var även kända för missbruksproblem. Detta utgör en kraftig överrepresentation i förhållande till normalbefolkningen. Av de utsatta var två tredjedelar utsatta för våld eller övergrepp från en nuvarande eller före detta make eller sambo.

Ekonomiskt bistånd

Den största delen av ekonomiskt bistånd, dvs. utbetalningar av socialbidrag, utgörs av transfereringar och behandlas i ett särskilt avsnitt. Däremot är handläggningskostnaderna en kostnad som ska inkluderas i den samhälls-ekonomiska analysen. Dessa kostnader har dock inte varit möjliga att särskilja från individ- och familjeomsorgens handläggningskostnader sammantaget, och inkluderas således i det som redovisas nedan.

Insatser från socialtjänsten

Av flera internationella studier [t.ex. 16, 22] vet vi att socialtjänstens kostnader är påtagliga. Därför bör de uppmärksammas även i denna studie. Den tillgängliga socialtjänststatistiken lider dock, som nämnts, brist på underlag för att kunna beräkna vad som rör insatser för våldsutsatta kvinnor och barn. I en finsk studie [22] gjordes ett mindre antal intervjuer med företrädare för socialtjänsten, vilka låg till grund för att kunna uppskatta ett minimum av kostnader. Vi har i likhet med detta genomfört ett antal intervjuer och enkäter med företrädare för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i tre kommuner (se metodavsnittet).

Vi är väl medvetna om att detta underlag med en undersökning i endast tre av 290 kommuner inte lämpar sig för att göra några långtgående antaganden om de samlade kostnaderna på riksnivå. Å andra sidan är vi hänvisade att göra denna beräkning. Alternativet är att helt utelämna dessa kostnader inom socialtjänsten från sammanställningen, och enligt vår mening skulle det vara betydligt mer felaktigt att redovisa dessa kostnader som noll.

I undersökningen har vi begränsat oss till området individ- och familjeomsorg.³⁸ Det bör noteras att kommunrepresentanter påpekade att det även förekommer kommunala kostnader för våld mot kvinnor i nära relationer inom andra delar av socialtjänsten, såsom äldre- och handikappomsorg och även utanför socialtjänsten, t.ex. inom skolan. I denna studie har vi dock inte kunnat göra mer än denna begränsade analys av kommunernas kostnader.

Förutsättningarna för att göra denna typ av bedömning i de tre kommunerna är mycket varierande.³⁹ Den minsta kommunen angav att det är osäkra bedömningar som ligger till grund för resultaten, men kunde relativt lätt göra en uppskattning. De två andra kommunerna uppvisade mycket stora svårigheter att genomföra några bedömningar på grund av att man helt enkelt inte hade någon bild på chefsnivå om omfattningen av insatser för våldsutsatta kvinnor och barn. Av detta skäl utarbetades en enkel enkät som samtliga handläggare skulle fylla i. Antalet handläggare skiljde sig åt myck-

---

³⁸ Normalt omfattar detta områdena ekonomiskt bistånd, insatser för missbrukare av alkohol och narkotika, insatser för barn och ungdomar samt familjerätt.

³⁹ Se även beskrivning av kommunerna under metodavsnittet s. 26f.

et mellan dessa kommuner, 12 respektive 70 stycken. Bortfallet var i den ena kommunen dessvärre relativt stort.

Vi har beräknat kostnaden som resultatet av summan av den uppskattade arbetstiden plus summan av särskilda utbetalningar för olika former av stöd, skyddat boende eller behandling exklusive kostnaden för ekonomiskt bistånd. Resultaten för respektive kommun eller stadsdel har sedan relaterats till antal invånare [66] och redovisas som antal kronor per invånare. Kommunernas resultat varierade i mycket hög grad, från 1,13 kronor per invånare till 42,3 och ända upp till knappt 155 kronor. Den genomsnittliga kostnaden för kommunerna uppgick till 79,65 kronor per invånare. Vi har också valt att redovisa resultaten relaterade till den totala kostnaden för individ- och familjeomsorgen såsom de redovisas i årliga sammanställningar [67] exklusive kostnaden för ekonomiskt bistånd för året [68, 69]. Resultaten redovisas då som andel av den totala kostnaden för individ- och familjeomsorgen och de varierade också, 0,13 procent, 3,38 procent och 5,06 procent. Den genomsnittliga andelen uppgick till 4,35 procent.

Baserat på detta mycket osäkra underlag kan alltså de samlade kostnaderna för landets socialtjänsters individ- och familjeomsorg möjligen antas vara någonstans kring 718–1 163 miljoner kronor. Från denna summa ska vi dock räkna bort 12–14 miljoner kronor som rör utbetalningar från socialtjänsten till kvinnojourerna som ersättning för utförda tjänster, vilket redovisas i detalj i bilaga 3. Sammantaget antar vi alltså en kostnad för socialtjänsten på 706–1,149 miljoner kronor per år.

Familjerätt

Våld mot kvinnor i nära relationer kan medföra ett antal kostnader ur ett familjerättsligt perspektiv. Under 2004 deltog 19 000 barns föräldrar i samarbetsamtal och 6 800 barn och ungdomar var föremål för utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Hur stor del av dessa utredningar och insatser som gäller familjer där det förekommit våld mot modern kan däremot inte fastställas, eftersom det inte förs någon statistik om bakomliggande orsaker vid dessa insatser. I en kartläggning och utvärdering av samtliga samarbetsamtal i en medelstor svensk stad under ett år (1995/96) kunde det konstateras att mannen i drygt en tiondel av paren utsatt kvinnan för våld och hot [70]. Den studien torde dock vara något förlegad för att vara relevant för vårt syfte. Exempelvis ser länsstyrelserna i sin tillsynsverksamhet en trend med ett ökat antal ärenden där våld förekommit, inom både familjerätt och familjerådgivning. Det finns en tendens till allt värre problem i familjerättsärenden, med våld och övergreppsanmälningar [12]. Mäns våld mot kvinnor i nära relationer innebär alltså med all säkerhet kostnader för socialtjänstens familjerätt, även om vi inte har möjlighet att beräkna dessa.

Kvinno- och brottsofferjourer

Kvinnor som behöver skyddat boende eller råd och stöd på annat sätt har möjlighet att vända sig till en rad kvinnojourer runt om i landet. Dessa organiseras i två riksorganisationer: ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige) och Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR). Det finns dessutom en nationell organisation som organiserar brottsofferjou-

rer, Brottsofferjourernas Riksförbund, BOJ, dit kvinnor som utsatts för våld i nära relationer också söker sig.

Av den statistik som redovisas av de båda riksorganisationerna för kvinnojourer har drygt 3 100 kvinnor och barn fått skyddat boende under 2004.⁴⁰ Av dessa är cirka 1 700 kvinnor och således cirka 1 400 medföljande barn.⁴¹ Av statistiken framgår inte hur många kvinnor som varit i kontakt med en jour, men knappt 76 000 olika kontakter har tagits med en jour under året. En och samma kvinna kan dock stå för ett antal kontakter. I statistiken för ROKS-jourerna redovisas också att antalet stödåtgärder av olika slag har varit drygt 76 000. Kvinnor och barn har tillsammans fått sammanlagt drygt 102 000 nätter i skyddat boende.

För att beräkna samhällets kostnader för det arbete som bedrivs inom jourerna skickades i januari 2005 en enkät ut till alla jourer (vid den tidpunkten hade ROKS 141 jourer och SKR 32 jourer) som det gick att få fram post- eller e-postadresser till. En utförlig redovisning återfinns i bilaga 3. Totalt svarade 102 jourer och svaren fördelar sig på 72 kvinnojourer, 10 tjejjourer och 20 kombinerade tjej- och kvinnojourer. I enkäten ställdes frågor om lönebidrag, ersättning för utförda tjänster (skyddat boende m.m.), organisationsbidrag, projektbidrag samt andra bidrag som jourerna får från olika delar av samhället. Dessa inkomster kan antas vara de kostnader som jourerna har för sin verksamhet, och vissa av dessa bidrag kan vara medtagna i t.ex. socialtjänstens kostnader. Jourerna inom ROKS och SKR som svarade på enkäten uppgav att de fick 62 miljoner kronor. Vi antar att de jourer som inte har lämnat uppgifter får totalt 5 miljoner kronor.⁴² Totalt uppskattas kostnaderna för kvinno- och tjejjourer till 62–67 miljoner kronor.

Enkäten skickades även till brottsofferjourer, och 57 jourer av 108 har lämnat uppgifter. Brottsofferjourerna som svarade på enkäten uppgav att de fått 11 miljoner kronor i bidrag. Vi antar att övriga brottsofferjourer totalt fått 640 000 kronor.⁴³ Totalt uppskattas kostnaderna för brottsofferjourerna till 11–12 miljoner kronor.

Av detta uppskattar vi kvinno- och brottsofferjourernas kostnader till 73–79 miljoner kronor. Av dessa uppskattas 34–45 miljoner kronor vara kostnader för löner, arvoden och andra ersättningar. Summan av kostnader som rör jourverksamheterna återfinns i bilaga 3. Dessa organisationer bedriver ett stort frivilligt arbete som också ska räknas in i de samhällsekonomiska kostnaderna. En beräkning av dessa återfinns under de indirekta kostnaderna nedan.

Kriscentra och andra verksamheter

Utöver frivilligorganisationernas jourverksamhet finns ett antal offentligt drivna verksamheter. Det rör sig om kris- och jourverksamheter med skyddat boende, om stödverksamheter för våldsutsatta kvinnor och deras barn

---

⁴⁰ ROKS: www.roks.se, SKR: www.kvinnojour.com

⁴¹ För 81 personer som har fått skyddat boende under 2004 har inte redovisats om det är kvinnor eller barn.

⁴² Med anledning av den dåliga svarsfrekvensen har vi valt att använda den första kvartilen för samtliga i bortfallet.

⁴³ Se föregående not.

samt i flera fall stöd till behandling av männen som utövar våld. Vidare förekommer ett antal samverkansprojekt mellan olika huvudmän, främst socialtjänst, kriminalvård, polis och sjukvård på några orter. Dessa riktar sig såväl till kvinnor och barn som till män som förövare. I några fall sker detta i form av samverkan mellan flera kommuner. På några enstaka orter finns särskilda manscentra som bland annat erbjuder stöd till våldsförövare.

Rikskvinnocentrum vid Akademiska sjukhuset i Uppsala liksom Mansmottagningen mot våld i Uppsala är andra huvudsakligen offentligt finansierade verksamheter utanför jourrörelsen. Kommunala jourer och andra stödinsatser omfattar främst Kriscentrum för kvinnor i Stockholm, Kriscentrum för kvinnor, barn och män i Malmö, Kris- och jourverksamheterna i Göteborg, Kriscentrum i Lund, Projekt Utväg i Skaraborg, Södra Älvsborg och Göteborg, Projekt Frideborg i Norrköping och ett antal mindre verksamheter på några andra orter. Ett antal manscentra och kriscentra har även medtagits i beräkningen.

Enligt detta underlag uppgår ovan nämnda verksamheters kostnader till cirka 44 miljoner kronor, varav cirka en tiondel utgörs av kostnader för stöd till män som utövar våld i nära relationer. Uppgifter om kostnaderna har vi fått från bland annat respektive verksamhets årsredovisningar. I den mån det har varit möjligt har bidrag exkluderats eftersom dessa tas upp under andra verksamheter som kriminalvård, polis och socialtjänst, men vissa dubbelräkningar kan dock förekomma

Försäkringskassan

Försäkringskassan administrerar ersättningar i form av sjukpenning, samt sjuk- och rehabiliteringsersättning till den enskilde. Försäkringskassans administrativa kostnader för detta utgör en direkt kostnad medan själva ersättningen i sig utgör en transferering, vilket behandlas i nästa kapitel.

För att beräkna sjukfrånvaro i dess olika delar liksom de kostnader som uppstår i samband med detta har beräkningarna baserats på två olika källor, SCB:s undersökning *Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002* [36] och en registerstudie av Försäkringskassan i Stockholms län. SCB redovisar uppgifter om att 289 000 våldshändelser drabbar kvinnor och att 40 procent av dessa gäller våld från en nära bekant. Andelen kvinnor som varit sjukskrivna under 1–6 dagar till följd av en våldshändelse uppges vara 2,5 procent (2 900 kvinnor), under 7–30 dagar 2,5 procent (2 900 kvinnor) och under mer än 31 dagar 2,6 procent (3 000 kvinnor). Detta innebär att ungefär 8 800 kvinnor har varit sjukskrivna till följd av våld från en nära bekant. Med ledning av detta kan vi anta att Försäkringskassan har haft handläggningkostnader för de kvinnor som varit sjukskrivna minst en månad. Eftersom sjuklöneperioden för arbetsgivare det aktuella året 2004 var tre veckor borde även en del av kvinnorna i gruppen 7–30 dagar räknas in bland dem som har lett till handläggning inom Försäkringskassan. Det är dock mycket osäkert om hur stor andel av denna grupp som kan räknas in.

För att kunna beräkna Försäkringskassans kostnader för handläggning, har vi kompletterat denna beräkning med uppgifter från den registerstudie som publicerades 2006 av Försäkringskassan i Stockholms län [71]. Studien

redovisar att ohälsotalet⁴⁴ för brottsoffer överstiger normalbefolkningens med 30,8 dagar per år. I studien såg man närmare på polisanmälda brott för bland annat misshandel och olaga hot. I en särskild bearbetning av materialet har Försäkringskassan visat att 48,1 respektive 53,4 procent av de kvinnor som gjort polisanmälan för misshandel respektive olaga hot var sjukskrivna eller fick rehabiliterings- eller aktivitetsersättning under de två följande åren.⁴⁵ Med utgångspunkt i den officiella statistiken från Brå om antalet anmälda misshandel och olaga hot kan vi, som redovisats ovan under kapitlet Omfattning, anta 12 500 anmälningar om misshandel och grov kvinnofridskränkning samt cirka 9 000 fall av olaga hot. Detta skulle innebära att cirka 6 000 kvinnor sjukskrivs årligen till följd av misshandel och cirka 4 800 kvinnor till följd av olaga hot, totalt cirka 10 800 kvinnor, och har varit aktuella för handläggning inom Försäkringskassan.⁴⁶ Kostnaden för handläggning inom Försäkringskassan är i genomsnitt 1 749 kronor per beslut.⁴⁷ Kostnaden för Försäkringskassan för våld i nära relationer uppskattas till cirka 19 miljoner kronor.

Centrala myndigheter

Våld mot kvinnor innebär också kostnader för ett antal centrala myndigheter, i form av personal- och förvaltningskostnader. I myndigheternas årsredovisningar är dessa kostnader dock svåra att utläsa.

I den statliga utredningen om kvinnofridsuppdragen från 2004 redovisas däremot kostnaderna för ett antal statliga myndigheter i form av personella resurser [72]. Vissa har redovisat antal tjänster medan andra har redovisat delar av budgeten. Några har varit än mindre precisa och exempelvis uppgett att man inte har några speciella tjänster avsedda för området utan att ett antal tjänsteman berörs. Med de uppgifter som finns att tillgå i reda siffror eller delar av budget etc. har de centrala myndigheterna (Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Kriminalvården, Socialstyrelsen, länsstyrelserna, Näringsdepartementet samt Domstolsverket) uppskattningsvis använt drygt 17 miljoner kronor under 2004 för arbetet med våld mot kvinnor. Detta är en underskattning eftersom vissa myndigheter (exempelvis ett antal länsstyrelser) inte inkommit med några uppgifter, samt att vissa har redovisat på ett sätt som inte går att omvandla till siffror.

---

⁴⁴ Ett mått på utbetald ersättning från socialförsäkringssystemet som omfattar såväl sjukpenning som sjuk- och aktivitetsersättning.

⁴⁵ Antalet i gruppen som polisanmält brottet grov kvinnofridskränkning var för litet för att kunna användas i denna beräkning.

⁴⁶ Detta antal, 10 800, är påtagligt högre än de drygt 8 700 som enligt SCB:s undersökning [36] var sjukskrivna minst en dag, men det har inte varit möjligt att jämkna dessa uppgifter från olika källor. Vi kan troligen dock anta att resultaten från SCB:s undersökning utgör en markant underskattning av det verkliga antalet.

⁴⁷ E-post 2006-05-24 från utvärderingsavdelningen, Försäkringskassan, Cathrina Ferrmark Hanno. Uppgiften gäller kostnaden år 2005 för beslut om sjukpenning. Vi har inte haft tillgång till motsvarande kostnad för beslut om rehabiliterings- och aktivitetsersättningar. Dessa torde dock vara höga, så detta får ses som en underskattning.

Indirekta kostnader

Produktionsbortfall

Våldet i nära relationer leder till att samhället drabbas av produktionsförluster som ett resultat av dödsfall, av kortare eller längre perioder av sjukfrånvaro, av att de drabbade till följd av våldet kan antas vara mindre produktiva i sitt arbete under vissa perioder och av att frihetsberövade förövare inte förvärvsarbetar. Vi har beräknat de indirekta kostnaderna för produktionsbortfall för var och en av dessa anledningar, med undantag för kostnaden som uppkommer till följd av sänkt produktivitet i arbetet, eftersom den kostnaden är mycket svårt att uppskatta. Vi har uppskattat den totala kostnaden för produktionsbortfall till följd av våld mot kvinnor i nära relationer till 679–719 miljoner kronor, och beräkningarna redovisas nedan.

Produktionsbortfall till följd av dödsfall

Med stöd i statistiken har vi antagit att antalet dödsfall till följd av våld mot kvinnor i nära relationer är minst 16 (varav 13 kvinnor och 3 män) och högst 28 (varav 23 kvinnor och 5 män) per år. Det genomsnittliga värdet blir 22 dödsfall per år. Vi har då utgått från Brå:s redovisning av våld med dödlig utgång som visade en årlig variation under 1990-talet på mellan 12 och 22 dödade kvinnor [3]. Brå anger vidare att i knappt en fjärdedel av dessa fall tog också mannen sitt liv. Därtill har vi använt uppgiften från dödsorsaksregistret vid EpC att minst en kvinna årligen begår självmord som en följd av våld i nära relationer.

De flesta av dessa dödsfall inträffar när kvinnan är i åldern 25–44 år. Vi har i våra beräkningar utgått från att männen är i samma ålder, även om det kan antas att de i genomsnitt är något äldre. Beräkningen av produktionsbortfallet tar sin utgångspunkt i hur många förvärvsaktiva år som den döda personen skulle ha haft kvar till pensionen vid 65 års ålder. Som underlag för beräkningarna använder vi en studie från Nationellt centrum för erfarenhetsåterföring från olyckor (NCO) vid Räddningsverket som beräknar samhällets kostnader år 2001 för olyckor [73]. Effekten av en olycka med dödlig utgång är, när det gäller produktionsbortfall, helt jämförbar med ett dödsfall till följd av våld i nära relationer.

Produktionsbortfallet värderas utifrån bruttolönen med påslag för arbetsgivaravgiften på 32,92 procent eftersom det är detta belopp som bäst speglar hur produktionen värderas på marknaden. Beloppet beräknas med hänsyn till skillnader i inkomst beroende på kön och ålder. NCO redovisar två olika medelinkomster i sitt beräkningsunderlag. Den ena medelinkomsten är ett genomsnitt för hela befolkningen i en viss ålderskategori. Den andra utgör medelinkomsten för de personer som faktiskt har arbetsinkomst. Vilken inkomst man väljer som underlag beror på vilket antagande man gör om hur den drabbade gruppen ser ut. Vi har antagit att de kvinnor och män som dödas respektive begår självmord till följd av våld i nära relationer har ungefär samma förvärvsmönster som befolkningsgenomsnittet, och därför utgått från det första sättet att beräkna medelinkomst. Om vi i stället hade antagit att samtliga hade förvärvsarbetat skulle vi ha valt det andra medelinkomstmåttet.

I beräkningen av produktionsbortfallet för drabbade i olika åldrar tar NCO sedan hänsyn till överlevnadssannolikheten, dvs. om dödsfallet inte hade inträffat, vilken inkomst personen skulle ha haft längre fram i livet, och en diskonteringsränta på 4 procent.⁴⁸ NCO gör inget antagande om eventuell produktivitetutveckling.

Resultatet av NCO:s beräkningar visar att nuvärdet av det framtida produktionsbortfall som uppstår till följd av för tidig död är drygt 3,2 miljoner kronor för en kvinna som dör i åldern 25–34 år och knappt 2,5 miljoner kronor för en kvinna som dör i åldern 35–44 år. Skillnaden beror på att de äldre kvinnorna skulle ha haft färre år kvar till pension. Motsvarande värde för män i åldern 25–34 år är knappt 4,2 miljoner kronor och för män 35–44 år cirka 3,35 miljoner kronor. Skillnaderna mellan könen avspeglar att kvinnor i genomsnitt har både lägre förvärvsfrekvens och lön än män.

Som tidigare redovisats uppskattas antalet dödsfall till följd av våld i nära relation till 13–23 kvinnor och 3–5 män. Om vi antar att de kvinnor och män som årligen dödas respektive begår självmord till följd av våld i nära relationer fördelar sig jämnt mellan de två ålderskategorierna, kommer vi fram till att dödsfall till följd av våld i nära relationer medför ett produktionsbortfall på 48–84 miljoner kronor för 2001. Omräknat till 2004 års nivåer med SCB:s arbetskostnadsindex 2001 och 2004 för arbetare och tjänstemän i privat sektor motsvarar detta 53–94 miljoner kronor.

Jämförelse med studier i andra länder

Detta kan jämföras med hur man i andra studier och länder har beräknat produktionsbortfallet till följd av dödsfall orsakade av våld i nära relationer.

I den finska studien [22] om samhällsekonomiska kostnader till följd av våld mot kvinnor i nära relationer beräknas den totala kostnaden för produktionsbortfall till mellan 108,6 och 163,8 miljoner FIM, beroende på om en diskonteringsränta på 10 eller 4 procent används, vilket motsvarar 171,5–258,6 miljoner SEK. Den finska studien har använt sig av en någorlunda liknande metod som NCO, men gör ett antagande om 2,5 procents produktivitetstillväxt. Det framgår inte helt tydligt hur många dödsfall man utgår från. Det anges att det under perioden 1987–1995 dog i genomsnitt 47 kvinnor per år i Finland till följd av våld, varav ungefär hälften dödsats av sin partner. I så fall blir produktionsbortfallskostnaden per dödsfall mellan 7,3 och 11 miljoner SEK vid en diskonteringsränta på 4 procent, vilket kan jämföras med och är betydligt högre än NCO:s beräkningar ovan.

I studien från England och Wales [16] beräknas produktionsbortfallet för offren för våld i nära relationer till 393 580 GBP per dödsfall, vilket motsvarar drygt 5,7 miljoner kronor.

Den amerikanska studien *Costs of Intimate Partner Violence Against Women in the United States* [74] har beräknat genomsnittliga kostnader för drygt 1 250 mord på kvinnor i nära relationer år 1995 fördelat på olika ål-

---

⁴⁸ Fyra procent är en vanligt förekommande diskonteringsränta i denna typ av studier och vi har inte funnit anledning att göra andra beräkningar än Räddningsverket (NCO). Självfallet påverkas resultatet av valet av nivå på diskonteringsränta. Se även [27] för resonemang om val av nivå för diskonteringsränta (s. 21).

dersgrupper. Kostnaden beräknas som en uppskattning av nuvärdet av det framtida produktionsbortfall som uppstår till följd av för tidig död, beräknat utifrån den dödaades nuvarande ålder, PVLE (Present Value of Lifetime Earnings). De genomsnittliga värdena för respektive åldergrupp varierar från 938 545 USD för den yngsta gruppen 18–19 år till 2 557 USD för de äldsta (över 85 år). Sammantaget ger denna beräkning av värdet av inkomstförlust/produktionsbortfall en genomsnittlig kostnad om 713 045 USD eller drygt 6,7 miljoner kronor omräknat med KKP-index för 2004 års prisnivå.

Ytterligare en studie kan nämnas som har fokuserat på kostnaden för mord. Det är en studie gjord i Nya Zeeland 1994 där man har beräknat de samlade kostnaderna för 82 mord i en nära relation på kvinnor år 1992 [75]. Den genomsnittliga kostnaden i form av produktionsbortfall för offren beräknades i den studien till knappt 437 000 NZD eller drygt 2,8 miljoner kronor i 2004 års priser.

Vi har således i dessa fyra internationella studier en variation för produktionsbortfall för offren för dödligt våld mot kvinnor i nära relationer mellan 2,8 och 7,3 miljoner kronor per år och offer.⁴⁹ Endast den lägsta av dessa olika beräkningar (från Nya Zeeland) är i närheten av Räddningsverket NCO:s beräkningar för Sverige.

Produktionsbortfall till följd av sjukfrånvaro

Värdet av tillfälligt produktionsbortfall till följd av våld mot kvinnor kan enklast beräknas genom att multiplicera bruttolön per dag inklusive arbetsgivaravgift med antalet dagar som de drabbade kvinnorna är borta från förvärsarbete.

Som redovisats ovan under avsnittet Försäkringskassan har vi beräknat antal kvinnor med sjukskrivning till följd av våld i nära relation till 2 890 kvinnor som var sjukskrivna 1–6 dagar, 2 890 kvinnor var sjukskrivna 7–30 dagar och 3 006 kvinnor var sjukskrivna mer än 30 dagar. För att beräkna hur många dagar som kvinnorna varit sjukskrivna har vi antagit att kvinnorna i gruppen 1–6 dagar i genomsnitt varit sjukskrivna 3,5 dagar, totalt 10 115 dagar, och i genomsnitt 18,5 dagar för gruppen 7–30 dagar, dvs. totalt 53 465 dagar. För att få fram ett genomsnittligt antal dagar för den sista gruppen, med mer än 30 dagar, har vi använt Försäkringskassans statistik *Antal pågående sjukfall i december år 2004 med fördelning efter försäkringskassa och fallängd* [76]. I denna statistik redovisas att av totalt antal sjukfall längre än 28 dagar var 10,3 procent sjukskrivna mellan 29–59 dagar, 8,1 procent var sjukskrivna 60–89 dagar, 34,7 procent i 90–364 dagar och 46,9 procent över ett år. Detta skulle innebära att 310 kvinnor i genomsnitt var sjukskrivna 44 dagar, att 243 kvinnor i genomsnitt var sjukskrivna 74,5 dagar, att 1 043 kvinnor var i genomsnitt sjukskrivna 227 dagar och att 1 410 kvinnor var sjukskrivna under hela året, dvs. 365 dagar. Detta innebär att det uppskattade antalet sjukdagar för kvinnorna i gruppen mer än 30 dagar uppgår till 783 155 dagar. Totalt uppskattas att kvinnor är sjukskrivna under 846 700 dagar.

---

⁴⁹ Vid användande av annan diskonteringsränta kan även det högre beloppet i den finska studien, 11 miljoner kronor, antas komma ifråga.

Liksom vid beräkningen av produktionsbortfall till följd av dödsfall har vi använt NCO:s studie som underlag [73]. Enligt denna rapport uppgick den genomsnittliga arbetsinkomsten inklusive arbetsgivaravgift för kvinnor i åldrarna 20–64 år till cirka 204 000 kronor för 2001. Uppräknat till 2004 års lönenivå⁵⁰ motsvarar detta 226 000 kronor, dvs. cirka 620 kronor per dag. Den årliga kostnaden för produktionsbortfall till följd av kortare eller längre perioder av sjukfrånvaro uppskattas till cirka 525 miljoner kronor.

Produktionsbortfall till följd av frihetsberövande

Produktionsbortfall uppstår också till följd av att dömda förövare frihetsberövas. Utifrån Brå:s statistik om antal personer i fängelse för brotten misshandel, grov misshandel och grov kvinnofridskränkning har vi ovan under avsnittet Kriminalvården antagit att totalt 4 500 månaders fängelse tid årligen utdöms för våld mot kvinnor, dvs. 375 år. Enligt NCO uppgick den genomsnittliga arbetsinkomsten inklusive arbetsgivaravgift för män i åldrarna 20–64 år till cirka 255 000 kronor för 2001. Uppräknat till 2004 års lönenivå⁵¹ motsvarar detta 283 000 kronor. Detta innebär en kostnad på 106,1 miljoner kronor. Från denna summa ska värdet av det som de dömda producerar under sin vistelse på anstalt räknas bort. Enligt uppgift från Kriminalvården uppgår värdet av fångarnas samlade årsproduktion under 2004 till 162 miljoner kronor. Med produktionsvärdet menas här de totala försäljningsintäkterna för året. Ett genomsnittligt produktionsresultat per månad och fånge är då cirka 1 250 kronor.⁵² Detta skulle innebära att produktionen för män dömda för våld mot kvinnor uppskattas till 5,6 miljoner kronor. Den totala kostnaden för produktionsbortfall till följd av frihetsberövande uppskattas därmed till cirka 101 miljoner kronor.

Värdet av frivilligt arbete

I den enkät som skickades till kvinno- och brottsofferjourer ingick en fråga om hur många timmar ideellt arbete som utfördes i jourerna. ROKS och SKR:s jourer uppgav att 277 788 timmar ideellt arbete utfördes och BOJ:s jourer angav 43 282 timmar. Vi antar att de jourer som inte svarade på enkäten att antalet timmar ideellt arbete uppgår till 47 790 timmar för ROKS och SKR och för BOJ till 8 410 timmar.⁵³ Baserat på detta antas att det ideella arbetet uppgår till 321 070–377 270 timmar.

De indirekta kostnaderna för ideellt arbete kan uppskattas med hjälp av lönen, dvs. om personen inte skulle valt att använda sin tid till ideellt arbete kunde tiden användas till lönearbete. Vi har valt att använda lönen för kvinnor 20–64 år som vi tidigare använt, dvs. 226 000 kronor per år inklusive arbetsgivaravgifter för 2004, vilket motsvarar cirka 18 800 kronor per månad. Räknar vi om antalet ideellt arbetade timmar till antal månader så att de

⁵⁰ SCB:s arbetskostnadsindex 2001 och 2004 för arbetare och tjänstemän i privat sektor www.scb.se.

⁵¹ SCB:s arbetskostnadsindex 2001 och 2004 för arbetare och tjänstemän i privat sektor.

⁵² Enligt Brå:s statistik (Tabell 430) dömdes under 2004 cirka 15 300 personer till i genomsnitt 8,4 månaders fängelse. Den samlade fängelse tiden beräknas då till 128 900 månader.

⁵³ Med anledning av den dåliga svarsfrekvensen har vi valt att använda den första kvartilen för samtliga i bortfallet.

motsvarar den normala arbetstiden per månad, dvs. 160 timmar, uppskattas det ideella arbetet till 2 000–3 360 månader. Vi uppskattar därmed värdet av det frivilliga arbetet till 38–44 miljoner kronor.

Immateriella kostnader

Vi har inte gjort några beräkningar av kostnader för den enskilde i form av smärta och lidande eller för förlorade framtida möjligheter som kan sträcka sig långt fram i tiden. För att komplettera bilden hänvisar vi dock i viss utsträckning till beräkningar som gjorts i andra länder (se bilaga 2). Många av dessa pekar på att den mest omfattande delen av de samlade kostnaderna bärs av den enskilde, dvs. av den våldsutsatta kvinnan och hennes barn som upplever våldet. Som en indikation om storleksordningen kan nämnas att i den engelska studien som tidigare refererats [16] beräknades kostnaden för smärta och lidande (pain and suffering) för kvinnor till drygt 13,8 miljarder pund, vilket överfört till Sverige skulle motsvara 3 880 kronor per invånare. Beräknat på Sveriges befolkning år 2003 skulle det motsvara en kostnad om närmare 35 miljarder kronor. Med detta perspektiv i tillägg får vi en bredare förståelse av våldets omfattning och konsekvenser.

Transfereringar

Att beräkna kostnader innebär att uppskatta värdet av en given resursanvändning eller resursbindning som uppstår till följd av våldet. Transfereringar speglar i stället de omfördelningar, eller flöden av befintliga resurser som våldet medför. Det finns en mängd transfereringar som sker i samhället. I detta avsnitt tas endast utbetalningar gällande sjukförsäkring och ekonomiskt bistånd upp. Vi har gjort försök att beräkna skatteeffekterna av produktionsbortfall, men tvingats avstå på grund av osäkerheten i beräkningsunderlag m.m.

Våld mot kvinnor i nära relationer uppskattas medföra utbetalningar av sjukförsäkringen med 690 miljoner kronor per år, varav sjukpenning uppskattas till 347 miljoner kronor och ekonomiskt bistånd 378 miljoner.

Sjukförsäkring

Som tidigare nämnts uppskattas antalet kvinnor med sjukskrivning till följd av våld i nära relation till totalt cirka 10 800 kvinnor. Av dessa var 2 890 kvinnor sjukskrivna i 1–6 dagar, 2 890 kvinnor i 7–30 dagar och 3 006 kvinnor i mer än 30 dagar. Det är endast de som varit sjukskrivna längre än 21 dagar som får sjukpenning från Försäkringskassan. Det innebär att samtliga kvinnor i gruppen med sjukskrivning längre än 30 dagar samt en del av kvinnorna i gruppen med sjukskrivning 7–30 dagar kan antas ha fått sjukpenning.

För att få fram hur många i gruppen 7–30 dagar som fått sjukpenning har vi gjort ett grovt antagande att antalet kvinnor är jämt fördelade över antalet dagar. Vi uppskattar att cirka 1 000 kvinnor i den gruppen fått sjukpenning. Med ledning av Försäkringskassans statistik *Antal pågående sjukfall i december år 2004 med fördelning efter försäkringskassa och falllängd* [76] beräknade vi i avsnittet Produktionsbortfall att 310 kvinnor var sjukskrivna i 29–59 dagar, att 243 kvinnor var sjukskrivna i 60–89 dagar, att 1 043 kvinnor var sjukskrivna 90–364 dagar och att 1 410 kvinnor var sjukskrivna under hela året, dvs. 365 dagar.

Kvinnorna som är sjukskrivna 22–30 dagar har uppskattats få sjukpenning för 4 dagar, dvs. 26 dagar minus en karensdag samt 21 dagar arbetsgivarinträde. Det genomsnittliga antalet sjukpenningdagar uppskattas till 22 dagar för gruppen 29–59 dagar, 52,5 dagar för gruppen 60–89 dagar, 205 dagar för gruppen 90–364 dagar och 365 dagar för gruppen över 1 år. Det totala antalet sjukpenningdagar uppskattas till cirka 752 000 dagar.

I en registerstudie från Försäkringskassan i Stockholms län [71] framgår att den genomsnittliga sjukpenningkostnaden för brottsoffer för 2004 var 461 kronor per dag. Det skulle innebära transfereringar för sjukpenning på 346,7 miljoner kronor under 2004.

Utöver sjukpenning finns andra transfereringar som gäller sjukförsäkringen, t.ex. rehabiliteringsersättning och sjuk- och aktivitetsersättning. I regis-

terstudien som Försäkringskassan i Stockholms län [71] genomfört framgår att kostnaden för socialförsäkringen är betydligt högre för brottsoffer än för genomsnittsbefolkningen. Det högsta ohälsotalen återfinns bland offer för misshandel och olaga hot, och en femtedel av denna grupp har så mycket som 180 eller fler ohälsodagar under de två åren efter brottet. Merkostnaden uppgår till 32 100 kronor per år för personer som är offer för misshandel och olaga hot. Vi har tidigare uppskattat antalet polisanmälningar till 12 500 misshandelsfall och 9 000 fall av olaga hot. Detta skulle innebära att transfereringarna inom sjukförsäkringen uppskattas till 690 miljoner kronor. Det kan även vara viktigt att påpeka att studien från Försäkringskassan [71] visar att brottsoffer redan under de två åren före det anmälda brottet hade ett betydligt högre ohälsotal än normalbefolkningen. Det kan bero på att de varit utsatta för misshandel och olaga hot vid tidigare tillfällen, något som inte framgår av studien som utgår från anmälda brott under ett visst år.

Ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd är en mycket vanlig insats till våldsutsatta kvinnor och deras barn. Det torde uppgå till betydande summor. Varken den officiella statistiken för ekonomiskt bistånd eller SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF) innehåller den information som behövs för att beräkna transfereringarna rörande ekonomiskt bistånd.

För att kunna uppskatta det ekonomiska bistånd som kan relateras till våld mot kvinnor i nära relationer har vi i stället utgått från det antagande som redovisats ovan under avsnittet Kostnader. Där beräknade vi att 4,35 procent av kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorgen exklusive kostnader för ekonomiskt bistånd kunde räknas till våld mot kvinnor. Kommunernas utbetalningar till ekonomiskt bistånd uppgick 2004 till 8 688 miljoner kronor, och med antagandet att 4,35 procent av dessa utbetalningar gäller våld mot kvinnor i nära relationer uppskattas transfereringarna till ungefär 378 miljoner kronor.

Brottsskadeersättning

Brottsoffermyndigheten ansvarar för beslut om brottsskadeersättning. Det är dock inte möjligt att ur myndighetens statistik ta fram uppgifter om hur mycket som utbetalats till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Brottsskadeersättning för kränkning betalades under 2004 ut i 560 fall, varav 141 var sexualbrott, med sammanlagt 15–20 miljoner kronor. Om sexualbrotten exkluderas torde cirka drygt 10 miljoner kronor ha betalats ut.⁵⁴ Detta motsvarar en genomsnittlig ersättning för kränkning om 24–25 000 kronor.

---

⁵⁴ E-post från Brottssoffermyndigheten, Per Rubing, brottsskadechef, 2006-04-06.

Avslutande diskussion och kommentarer

Vi har i denna rapport försökt att redovisa den samlade ekonomiska samhällsbelastningen av våld mot kvinnor i nära relationer. Detta våld utgör ett svårt samhällsproblem liksom ett folkhälsoproblem eftersom det är såpass omfattande.

Vi uppskattar att de samlade samhällskostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer uppgår till 2 695–3 300 miljoner kronor per år, vilket motsvarar mellan 35 900 och 44 000 kronor per drabbad kvinna och år, eller cirka 300–370 kronor per invånare år 2004. Transfereringarna som gäller sjukförsäkringen uppskattas till 690 miljoner kronor, varav sjukpenningen uppskattas till 347 miljoner kronor. Transfereringarna för ekonomiskt bistånd uppskattas till 378 miljoner kronor.

Denna studie har visat hur svårt det är att få grepp om alla delar av problemet och de olika kostnaderna för skador och åtgärder som uppstår. En rad brister i identifiering av problemet, redovisning och rapportering av behov och insatser har blivit tydliga.

Underskattningar

Omfattning

Den grundläggande uppgiften för att kunna genomföra en samhällsekonomisk analys är omfattningen av problemet och framför allt prevalenstalen. Vi har visat att den officiella statistiken från Brå troligtvis ger en alltför stor underskattning. Även om Brå har gjort mörkertalsberäkningar för misshandel och grov kvinnofridskränkning så har man i den officiella statistiken över våld mot kvinnor utelämnat brotten Olaga hot och Ofredande, trots att dessa sannolikt omfattar en hel del brott av karaktären våld mot kvinnor i nära relationer.

Vi har därför valt att använda de uppgifter som en särskild bearbetning av SCB:s ULF-undersökning har gett, nämligen 75 000 kvinnor per år. Som vi har påpekat i rapporten är även detta troligen en underskattning av det verkliga antalet. Ett skäl är den bristande representativiteten för utsatta grupper i ULF-materialet samt att brottsofferundersökningar som baseras på intervjuer också är behäftade med andra problem. Det är inte säkert att man vill eller vågar berätta om det våld man utsatts för.

Det verkliga antalet torde alltså ligga högre än de 75 000 kvinnor som vi har valt att använda. Detta gör att alla beräkningar i rapporten som baseras på detta antal också är underskattningar.

Sjukvård

Beräkningar för sjukvårdskonsumtion har som vi visat varit mycket osäkra. För den slutna vården finns ett register som har ett mycket begränsat bortfall när det gäller rapportering av patienter, medan klassifikationen av diagnoser visat sig vara relativt osäker. Detta gäller framför allt kodning för att bestämma plats eller motpart vid diagnoser om yttre våld. Det finns alltså en påtaglig risk att antalet vårdade efter våld i nära relation är underskattat.

När det gäller den öppna vården vid sjukhus och inom primärvården är osäkerheten ännu större i brist på en heltäckande och kontinuerlig rapportering. Endast några små begränsade områden har register som omfattar öppenvården, och därför har vi i denna studie använt oss av SCB:s beräkningar via intervjuundersökningar, med de brister som redovisades i föregående avsnitt. Vi har som tidigare redovisats inte heller räknat på kostnader för psykiatri, vare sig för vuxna eller för barn och ungdomar, vilket är ytterligare en underskattning av de samlade hälso- och sjukvårdskostnaderna.

I jämförelse med resultaten från ett flertal av de refererade internationella studierna verkar resultaten i våra beräkningar av kostnader för sjukvården tyda på en relativt kraftig underskattning.

Rättsväsende

Vi har pekat på svårigheten att överhuvudtaget genomföra beräkningar av kostnaderna för rättsväsendet, bland annat med anledning av att, som Brå påpekar, det inte är möjligt att i statistiken koppla ihop ärenden hos olika delar av rättskedjan. Det har varit mycket svårt att få fram tillförlitliga uppgifter om antal ärenden liksom antal arbetstimmar och kostnad per ärende av den aktuella typen. Andra insatser som inte hör till det direkta arbetet med ett brott har också varit mycket svåra att identifiera. Vi har därför tvingats att använda genomsnittskostnader och försiktiga uppskattningar av antal ärenden, fall eller fångar osv. i våra beräkningar. Sammantaget pekar detta på att vi har underskattat både omfattningen och kostnaderna inom rättsväsendet.

Polisen har inom Rikspolisstyrelsen genomfört en egen särskild beräkning för att ge en mer rättvisande bild av insatserna inom området hos Polisen, och därför tror vi oss kunna anta att detta resultat stämmer relativt väl med verkligheten och alltså inte innebär en underskattning.

Socialtjänst

När det gäller beräkningarna för socialtjänstens handläggningskostnader exklusive transfereringar i form av ekonomiskt bistånd kan vi anta att resultaten utgör en viss underskattning. Å ena sidan är det underlaget intervjuade kommuner alltför litet för att egentligen göra några hållbara beräkningar och kan i sig därmed resultera i en underskattning. Å andra sidan påpekade representanter för socialtjänsten vid dessa intervjuer att de var medvetna om att kommunen med stor säkerhet har kostnader som relateras till våld i nära relationer, men som ligger utanför socialtjänsten eller socialtjänstens individ- och familjeomsorg eller som av andra skäl inte är kända av handläggarna. Vi menar att det inte är försvarbart att utelämna de kostnader som faller

inom socialtjänsten och har därför redovisat dem i denna begränsade och troligen underskattade omfattning i rapporten.

Försäkringskassan

Beräkningarna av Försäkringskassans handläggningskostnader bygger på en relativt gedigen studie inom Stockholms län, och vi känner oss trygga med att dessa resultat speglar verkligheten ganska bra. Eftersom denna studie utgår från polisanmälda brott, har vi dock inte kunnat beräkna kostnaderna för handläggningskostnader för de kvinnor som sjukskrivit sig efter våld, men som inte har gjort någon polisanmälan. Resultatet av denna beräkning är därmed endast en beräkning av ett minimum och utgör därmed en underskattning.

Kvinnojurer

Resultaten av beräkningarna för kostnader inom kvinno- och brottsofferjourer bygger på en enkät till samtliga jourer. Eftersom svarsfrekvensen var relativt låg (60 procent) har vi vid beräkningarna valt en mycket konservativ modell för att extrapolera dessa till hela populationen. Vi har genomgående beräknat dessa med användande av median för den första kvartilen. Dessa resultat torde därför utgöra en underskattning av de verkliga kostnaderna inom jourerna.

Offentliga stödinsatser

Kostnaderna för de stödinsatser som huvudsakligen drivs i offentlig regi är något underskattade eftersom det inte har varit möjligt att få fullständiga uppgifter från flera av verksamheterna, och inga uppgifter från några eller delar av verksamheterna.

Centrala myndigheter

De uppgifter som samlats om de centrala myndigheternas arbete med våld i nära relationer och som rapporteras i betänkandet Slag i luften [72] uppvisar brister och torde således utgöra en underskattning av kostnaderna.

Produktionsbortfall

Beräkningen av produktionsbortfall baseras på tre källor – SCB [36], Améen [71] och Försäkringskassan [76] som vardera endast täcker delar av sjukskrivningen. Därför kan vi anta att hela denna beräkning är åtminstone något underskattad. När det gäller beräkningarna om produktionsbortfall till följd av dödsfall är däremot beräkningarna relativt säkra, med undantag för omfattningen av dödsfall orsakade av våld mot kvinnor i nära relationer, där en viss underskattning är möjlig.

Sjukpenning

Beräkningarna som rör transfereringar för sjukpenning och övriga ohälsokostnader baseras på en relativt säker källa när det gäller omfattningen av

utbetalningar, medan omfattningen av antalet som mottagit sjukpenning som nämnts troligen är underskattad.

Kostnader som inte beräknats

Stora delar av det man kan betrakta som effekter eller konsekvenser av våld i nära relationer har av olika skäl inte kunnat beräknas i denna studie. För att inte helt lämna dessa delar utanför vill vi här ge några exempel på vad andra studier har beräknat för dessa effekter. Vi har därför omvandlat de utländska studiernas resultat till svenska kronor och omräknat kostnaderna till att motsvara Sveriges befolkningsstorlek år 2004. Dessa beräkningar är dock alltför osäkra för att vi ska kunna använda dem i den samlade beräkningen för denna studie.

- Tandvård, 14 mkr
- Läkemedel, 68 mkr
- Psykiatrisk vård – vuxna, 441 mkr
- Barn exklusive framtida kostnader, 572 mkr
- Kostnader för enskilda⁵⁵ exklusive smärta och lidande, 3 841 mkr

Vi har inte lyckats fånga och beskriva alla effekter av våld i nära relationer. Vi har inte heller kunnat beräkna eller göra antaganden om alla kostnader som drabbar enskilda, olika samhällsinstitutioner och det civila samhället. Däremot har vi gett en bild av hur komplext problemet är, hur vidsträckt effekterna av våldet är och hur stora kostnaderna kan antas att vara – lågt räknat.

De kostnader som den enskilda utsatta kvinnan och hennes barn och omgivning bär i form av förlorade framtida inkomster och möjligheter liksom fysiskt och psykiskt lidande är mycket svåra att värdera. Om vi gör som ovan och omräknar utländska studiers resultat kan kostnaderna för smärta och lidande m.m. uppskattas till 34 800 miljoner kronor.

Överskattningar

Den enda beräkning som vi tror kan utgöra en viss överskattning är transferingar i form av ekonomiskt bistånd. Dels bygger summan på den osäkra beräkningen om socialtjänstens kostnader baserad på endast ett mycket litet antal kommuner, dels bygger beräkningen av storleken på utgivet ekonomiskt bistånd vidare på antagandet att samma relation till kommunens budget för individ- och familjeomsorgen gäller som för kostnaderna. Detta kan således utgöra en överskattning.

Jämförelse med andra studier

När det gäller de olika svenska studier som gjorts utifrån de fallbeskrivningar som tidigare redovisats, kan vi notera att de kommer fram till resultat som

---

⁵⁵ Detta gäller t.ex. kostnader vid skilsmässa och separation såsom advokatkostnader, ofördelaktig bodelning, arbetslöshet samt framtida förlorade möjligheter till inkomstutveckling och karriärutveckling.

delvis skiljer sig kraftigt från dem som denna rapport har resulterat i. Man måste också vara helt klar över att dessa beräkningar är gjorda med andra kostnadsslag och utifrån enstaka fall som inte representerar ett genomsnitt av alla kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Många fall generar inte lika mycket kostnader som de som redovisats i dessa studier, medan andra enskilda fall leder till betydligt högre kostnader.

Katarina Weinehall [26] beräknar en kostnad om knappt 2,5 miljoner kronor över 20 år, vilket alltså ger en genomsnittlig kostnad per år om 123 000 kronor per misshandlad person. Eftersom endast en mindre del av detta utgör egentliga samhällskostnader, nämligen drygt 700 000 kronor, hamnar Weinehalls resultat på en samhällskostnad per år i genomsnitt om drygt 37 000 kronor. Beräknat på vårt antagande om minst 75 000 drabbade kvinnor varje år motsvarar detta en total kostnad om drygt 2,7 miljarder kronor per år.

För Johansson och Leanders [21] fallbeskrivning kommer resultatet för den studien fram till en kostnad på 180 000 kronor per år. Om man skulle räkna upp kostnaden till riksnivå med utgångspunkt i vårt antagande om minst 75 000 drabbade kvinnor⁵⁶ varje år, blir det en total summa om 13,5 miljarder kronor. Motsvarande resultat för Yan Wangs [23] studie motsvarar en kostnad årligen om 27 miljarder kronor.

Ramsbergs [20] avhandling från 1999 redovisar ett antagande om 23,5 miljoner dollar för skador och 665 000 dollar för åtgärder i form av trygghetspaket. Omräknat med KKP för år 1998 (året före publiceringen) motsvarar det knappt 230 miljoner kronor.

Går man till internationella studier finner man att det är mycket svårt att göra några jämförelser. Det beror främst på att de olika studierna har haft så olika utgångspunkter, använt olika typer av kostnadsslag, gjort varierande avgränsningar m.m. Som redan påpekats måste man också vara försiktig vid jämförelser av resultat från olika länder, eftersom kostnader kan variera beroende på bland annat skillnader i löner [29]. Men det går naturligtvis att översätta de resultat som redovisas som antal kronor per invånare i svenska kronor för att få en uppfattning om de skilda resultaten. I bilaga 2 finns en sammanställning av åtta olika studier, de kostnadsslag m.m. som använts och de resultat som redovisats. Dessa är i översikten omvandlade till svenska kronor per invånare med användande av OECD:s kurser för köpkraftsparitet och omräknade till 2004 års prisnivå.

Denna sammanställning visar att resultaten varierar mellan drygt 100 kronor per invånare och nästan 6 400⁵⁷ kronor, och med en median om drygt 700 kronor och ett medelvärde om knappt 1 800 kronor per år och invånare. Detta motsvarar en total kostnad för ett land av Sveriges storlek befolkningsmässigt om 6,6 respektive 15,9 miljarder kronor per år.

---

⁵⁶ Se avsnittet SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden, särskilt s. 31f.

⁵⁷ Detta resultat kommer från den engelska undersökningen som inkluderar våld mot män i nära relationer samt en mycket stor post för smärta och lidande. I bilagans sammanställning är dessa värden rensade för en större jämförbarhet. Med rensningen sjunker medelvärdet till 10 miljarder.

Kommentarer

- En första kommentar är att beräkningen är ytterst osäker. I brist på data har vi tvingats till långtgående antaganden. Därför måste resultatet uppfattas som i högsta grad preliminärt.
- En andra kommentar är att det förmodligen framför allt är den enskilda kvinnan och hennes anhöriga som drabbas av de mest omfattande och bestående kostnaderna i form av förlorade möjligheter och lidande.
- En tredje kommentar är att effekterna på de barn som upplever våld i nära relationer, kanske långt fler än 100 000, kan antas vara långtgående och mycket kostsamma, men dessvärre ytterst svårfångade.
- En fjärde kommentar är att hälso- och sjukvården står för en förvånande liten del av de totala kostnaderna, omkring en tiondel. Rättsväsendet och socialtjänsten tycks bära de stora direkta kostnaderna för våldet. Det är dock värt att notera att stora delar av sjukvården inte ger spår i våra data och register. Detta gäller särskilt primärvården och den psykiatriska vården, och därför måste dessa resultat betraktas som en grov underskattning.
- En femte kommentar är att de frivilliga insatserna inom jourerna utgör ett väsentligt bidrag till samhällsinsatserna.

De beräkningar vi har gjort ska ses som försök att fånga några omedelbara, kortsiktiga effekter av våldet i kostnadstermer. Man kan med en viss förenkling säga att beräkningarna ska spegla de samhällskostnader som skulle försvinna om allt våld av det här slaget upphörde. Utanför våra beräkningar ligger de mer långverkande negativa följderna och kostnaderna av våld mot kvinnor. Det är värt att upprepa att vi inte har lyckats att fånga kostnaderna för alla effekter, exempelvis för de barn som upplever våld i nära relationer. Om vi skulle sträva efter en beräkning som inkluderar allt borde naturligtvis sådana effekter ingå.

Det faller utanför syftet med denna studie att utifrån ett kostnadsperspektiv föreslå åtgärder som motverkar våldet. Den fråga som dock bör ställas utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv är om vi i dag befinner oss i en situation där mer resurser till förebyggande åtgärder skulle leda till sänkta totala kostnader. Det vore här intressant att kunna sätta samhällets totala kostnader i relation till kostnaderna för de åtgärder som samhället vidtar för att förebygga, förhindra och lindra effekterna av våldet. I den samhällsekonomiska beräkningen skulle man kunna skilja mellan skadekostnader och åtgärds-kostnader. *Skadekostnader* är de kostnader som uppstår som en direkt följd av våldet. Det kan handla om sjukvård, kostnader för lagföring av förövaren eller sjukpenning och produktionsbortfall. *Åtgärds-kostnader* är de kostnader samhället tar på sig för att lindra effekterna av våldet eller i bästa fall förhindra att det uppstår. Det kan handla om stöd till utsatta, behandling av förövare eller utbildning av personal inom olika sektorer. Relationen mellan åtgärds-kostnader och skadekostnader kan fungera som ett mått på hur väl samhället svarar på problemet våld mot kvinnor i nära relationer. Åtgärds-kostnader för effektiva insatser kan vara lägre än de skadekostnader som de förhindrar. Sådana insatser är alltså samhällsekonomiskt lönsamma. Den, åtminstone teoretiska, möjligheten att dela upp samhällets totala kost-

nader på detta sätt, är ytterligare ett gott skäl till att göra beräkningar av det här slaget.

Det är dock inte enkelt att få fram åtgärdskostnaderna. En aspekt av problemet är att identifiera vad i verksamheten som fungerar lindrande och förhindrande. Exempelvis är det inte möjligt att beräkna vad av socialtjänstens kostnader som kan sägas utgöra skade- respektive åtgärdskostnader, då varje enskilt fall kan ha sin egen profil och dessutom kan variera över tid. På samma sätt är det kanske naturligt att se delar av Kriminalvårdens kostnader som en del av samhällets åtgärder. Även resten av rättsväsendets kostnader torde kunna sägas vara både skadekostnader och åtgärdskostnader.

I vår analys har vi inte lyckats göra några uppdelningar av kostnaderna på detta sätt. Vi har dock kunnat konstatera att åtgärdskostnaderna troligen utgör en liten del av de samlade kostnaderna. Om vi gör ett enkelt antagande att de kostnader som inte kan identifieras som antingen skadekostnad respektive åtgärdskostnad alltid fördelar sig med 80 procent som skadekostnad och resterande 20 procent som åtgärdskostnad kan vi se att skadekostnaderna utgör knappt 81 procent av de samlade samhällsutgifterna. Det verkar också som om den andel av kostnaderna som kan sägas gå till förebyggande insatser är en förhållandevis liten andel av de samlade åtgärdskostnaderna. Däremot kan man inte dra slutsatsen att ökade åtgärds-kostnader med automatik skulle leda till sänkta totalkostnader. Det hänger i stället ihop med i vilken utsträckning som de åtgärder som vidtas är effektiva i den meningen att de minskar förekomsten av våld och/eller de kostnader som uppstår som en följd av våldet. Det har inte varit syftet med denna studie att ur ett kostnadsperspektiv kartlägga vilka insatser som är effektiva när det gäller att förebygga, motverka och minska de negativa effekterna av våld i nära relationer.

Utvecklingsbehov

Vi kan konstatera att det finns relativt omfattande brister som omöjliggör säkra beräkningar av såväl omfattning av våldet som de samlade samhälleliga och personliga kostnaderna, direkt eller indirekt orsakade av våld i nära relationer. Våld i nära relationer berör en rad olika myndigheter och det finns brister inom varje ansvarsområde när det gäller kunskap om omfattning och insatser för kvinnor och barn som utsätts för våld i nära relationer.

I dag råder en del osäkerhet om hur stor omfattningen av våld mot kvinnor i nära relationer är. Omfångsstudier har inte gjort det möjligt att avgöra hur många kvinnor som årligen drabbas av våld. Statistiken över antalet anmälda brott av olika slag ger inte heller en heltäckande bild, delvis beroende på att det är antalet brott och inte antalet brottsoffer som redovisas, och delvis därför att alla typer av brott som hör ihop med begreppet våld i nära relationer inte redovisas tillsammans. Den beräkning av mörkertalet som är allmänt accepterad ger en uppskattning av den totala omfattningen, men SCB:s ULF-undersökningar antyder att antalet troligen är större. Det är inte tillfredsställande att bilden är så osäker och att utgångspunkten för beräkningar av detta slag inte är mer solid.

Ytterligare en brist i de olika myndigheternas redovisningar av insatser för att motverka, lindra och bekämpa våld mot kvinnor i nära relationer är

att man använder sig av en rad olika sätt att beskriva och definiera vad man talar om. Som vi har visat använder Brå och Polisen inte ens samma brottskoder när man bestämmer området "våld mot kvinnor".

Systemet för kriminalstatistiken gör det i dag omöjligt att följa ett "ärende" genom rättskedjan eftersom de olika delarna av rättskedjan använder olika variabler för sin statistik (anmälda brott, brottsoffer, förövare eller brottslingar, dömda). För att på ett tillfredsställande sätt kunna beskriva, kartlägga och bekämpa våldet är det nödvändigt att kunna följa brott, brottsoffer och förövare genom rättskedjan och i andra samhällsinstitutioners insatser.

En grupp som verkar vara särskilt utsatt för våld i nära relationer är kvinnor och hushåll som är beroende av ekonomiskt bistånd. Det är då klart otillfredsställande att just denna grupp utgör en av de grupper som har särskilt stort bortfall i omfångsundersökningar såsom SCB:s ULF-undersökningar och andra.

Inom hälso- och sjukvården finns ett bra system för inrapportering av fall av yttre våld av det slag som här avses. Det är dock en brist att denna inte är heltäckande annat än inom den slutna vården. Öppenvården, tandvården och den psykiatriska vården för vuxna liksom barn och ungdomar borde vara viktiga kunskapskällor för en större förståelse av våld i nära relationer. I dag är informationen från dessa vårdområden i det närmaste obefintlig.

På samma sätt är socialtjänsten ett blankt fält. Insatser för kvinnor som utsätts för våld i nära relationer och deras barn rapporteras inte i någon officiell statistik, och våra, visserligen begränsade, kontakter med socialtjänsten tycks visa att kunskaperna om insatsernas omfattning är högst rudimentära. Den senaste jämställdhetspolitiska utredningen [42] finner denna brist på kunskap vara anmärkningsvärd. Utredningen om socialtjänstens stöd för våldutsatta kvinnor [12] föreslår att socialtjänstens insatser för dessa kvinnor ska ingå i den officiella socialtjänststatistiken.

Kostnaderna som drabbar den enskilda kvinnan, hennes barn och övriga omgivning liksom de långvariga konsekvenserna som våldet medför är som visats ytterst svåra att fånga och redovisa. Internationella studiers beräkningar och antaganden på detta område pekar mot att det handlar om mycket stora belopp och mycket långvariga effekter, som kan förmodas påverka barn som upplevt våld genom hela livet och därmed överskrida flera generationer. Behovet av mer kunskap och forskning inom detta område är därmed påtagligt och angeläget.

Vi kan således konstatera att det finns behov av utveckling inom följande områden.

Statistik.

- Kriminalstatistiken behöver utvecklas för att göra det möjligt att följa ett brott, ett offer och sekundäroffer liksom en förövare genom hela rättskedjan. Rättsväsendets myndigheter har sedan några år arbetat med att ta fram förslag på ett nytt sätt att klassificera brott. Förslaget heter strukturerad information om brott (STUK). Arbeta med att utveckla detta pågår. Fullt utbyggt kommer detta system att ge en bättre bild av effekterna av våld i nära relationer för de olika inblandade parterna.

- Socialtjänststatistiken behöver utvecklas för att kunna ge underlag för planering av insatser till personer utsatta för våld i nära relationer. Detta omfattar statistik som underlag för behovsanalys, analys av insatser och förebyggande åtgärder.
- Inrapportering enligt ICD-10 till Patientregistret måste förbättras, främst inom primärvården och psykiatrin. Även inrapportering av information om plats respektive motpart (position 4 och 5) måste förbättras för att öka säkerheten i statistiken på detta område.
- Det är viktigt att undersökningar om levnadsförhållanden (ex. SCB:s ULF) – liksom de av SCB under 2006 påbörjade *nationella trygghetsundersökningarna* – även fokuserar dessa aspekter i detalj och att urvalet är tillräckligt stort för att fånga särskilt utsatta grupper, och/eller att efterstratifiering för dessa görs kontinuerligt.
- Det finns ett stort behov av lokala eller länsvisa kartläggningar av omfattningen av våld mot kvinnor. Flera aktörer pekar exempelvis på att kommunernas arbete och handlingsplaner måste baseras på uppgifter om omfattningen. Detta underlättar för att kunna planera insatser, arbeta förebyggande och för ett mer övergripande arbete [11]. I handlingsplanen från FN:s fjärde världskonferens i Peking identifieras bl.a. bristen på data om våldets omfattning som ett grundläggande hinder för att komma åt problemet.

Utvärdering av insatser.

- Syftet med denna rapport har inte varit att beskriva effekter av olika insatser eller att beräkna kostnadseffektivitet för dessa. Det är dock uppenbart att det saknas en samlad bild av effekterna av olika insatser för att hindra och förebygga våld i nära relationer samt för att stödja offren för detta våld. Det finns således ett tydligt behov av att utvärdera de insatser som görs. Det finns också ett särskilt behov av att utvärdera de förebyggande insatserna och de metoder som används i arbetet med att erbjuda behandling av män som använder våld i nära relationer.
- Utvärderingarna bör också omfatta beräkningar av olika insatsers kostnadseffektivitet.

Kostnader och effekter för den enskilde.

- Enligt studier från andra länder får våldet omfattande och mycket långsiktiga effekter för den enskilda kvinnan och hennes barn. Vi har särskilt svårt att överblicka dessa effekter. Då internationella studiers resultat tyder på att kostnaderna är så omfattande – kanske uppåt 30 miljarder kronor för svenska förhållanden – bör detta snarast bli föremål för en genomgripande analys.

Referenser

---

1. Proposition 1999/2000:1. Budgetpropositionen för år 2000; 1999.
2. SOU 2001:72 Barnmisshandel - Att förebygga och åtgärda. Slutbetänkandet från Kommittén mot barnmisshandel.
3. Folkhälsorapport 2005. Epidemiologiskt centrum. Socialstyrelsen; 2005.
4. Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Brå; 2001. Brå-rapport 2001:11.
5. Våld mot kvinnor i nära relationer. Brå; 2002. Brå-rapport 2002:14.
6. Grov kvinnofridskränkning. Brå; 2000. Brå-rapport 2000:11.
7. Stalking i Sverige. Brå; 2006. Brå-rapport 2006:13.
8. Tjaden, P, Thoennes, N. Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women: Findings From the National Violence Against Women Survey. U.S. Department of Justice; 1998.
9. The economic dimensions of interpersonal violence. WHO; 2004.
10. Våldsutsatta kvinnor. Ett utbildningsmaterial för socialtjänsten. 2 uppl. Socialstyrelsen; 2003.
11. The health costs of violence. Measuring the burden of disease caused by intimate partner violence. A summary of findings. Dep. of Human Services, Victoria, Australien; 2004
12. SOU 2006:65 Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens insatser för våldsutsatta kvinnor.
13. Tänk långsiktigt, Socialstyrelsen; 2004.
14. In-depth study on all forms of violence against women. Report of the Secretary-General, A/61/122/Add.1. United Nations; 2006.
15. Duvvury N, Grown C, Redner, J. Costs of Intimate Partner Violence at the Household and Community Levels. International Center for Research On Women, Washington DC; 2004.
16. Walby S. The Cost of Domestic Violence. Women & Equality Unit and National Statistics. London; 2004.
17. Laing L, Bobic N. Economic costs of domestic violence. Literature review. Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse. University of New South Wales; 2002.
18. Straus M. The cost of intra-family assault and homicide to society. Bulletin of the New York Academy of Medicine 1986; 62(5):556-561.
19. Yodanis C, Godenzi A. Male violence: the economic costs. A Methodological Review. Council of Europe seminar. Men and violence against women; Strasbourg 8 October 1999. Hämtad från

http://www.europrofem.org/02.info/22contri/2.04.en/4en.viol/71en_vio.htm

20. Ramsberg J. Are all lives of equal value? – Studies on the Economics of Risk Regulation. Doktorsavhandling. Stockholm: Center for Risk Research, Handelshögskolan; 1999.
21. Johansson P, Leander K. Kostnaderna för mäns våld mot kvinnor - två fallbeskrivningar. Opublicerad artikel. Stockholms läns landsting; 2003-11-17.
22. Piispa M, Heiskanen M. The Price of Violence, The Costs of Men's Violence against Women in Finland. Statistics Finland and Council for Equality. Helsinki; 2001.
23. Wang Y. Kostnader för våld mot kvinnor inom relationer. Opublicerat arbete för masters kurs i "Safety Promotion". Karolinska Institutet; 2004-03-15.
24. de Vylder S. Costs of male violence. I: Ending gender-based violence: A call for global action to involve men. A summary of research. SIDA; 2004.
25. Estrada F. Våldsutvecklingen i Sverige - En presentation och analys av sjukvårdsdata. Institutet för Framtidsstudier; 2005. Arbetsrapport 2005:4.
26. Weinehall K, Änggård A, Blom K, Ekelund B, Finndal K. Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor. Umeå universitet; 2006. Skrifter från Juridiska institutionen vid Umeå universitet No 15/2006.
27. Vad kostar sjukdomarna? Sjukvårdskostnader och produktionsbortfall fördelat på sjukdomsgrupper 1980 och 1991. Socialstyrelsen; 1996.
28. Månsson A, Rydberg M, Mätning av folkhälsa – hälsoindex och ohälsans kostnader. I: Hälsoekonomi för folkhälsoarbete. Statens folkhälsoinstitut; 2003.
29. Lyttkens CH. Ekonomisk analys of folkhälsoinsatser. I: Ekonomisk analys av folkhälsoinsatser – en antologi om synsätt, utvärderingsmetoder m.m. Rapport från Nationella folkhälsokommitténs expertgrupp för ekonomisk analys av folkhälsoinsatser; 2000. Underlagsrapport nr 16.
30. Korf D, Mot E, Meulenbeek H, van den Brandt T. Economishe kosten van thuisgeweld tegen vrouwen. Criminologisch Instituut Bonger. Amsterdam; 1997.
31. Henderson M. Impacts and Costs of Domestic Violence on the Australian Business/corporate Sector. Report to Brisbane City Council, Lord Mayor's Advisory Committee. Brisbane, Australien; 2000.
32. Los costes sociales y económicos de la violencia contra la mujer en Andalucía. Instituto Andaluz de la Mujer. [The Economic and social costs of Domestic Violence in Andalusia, Summary. Andalusian Institute for Women] Sevilla; 2004.

33. Jönsson B, Lundkvist J. Hälsoekonomiska utvärderingar som underlag för beslut om pris och subventionering: Riktlinjer och beslutskriterier. Centrum för hälsoekonomi, Handelshögskolan i Stockholm; 2002. Working Paper Series in Economics and Finance, No. 504; 2002.
34. Den samhällsekonomiska kalkylen – en introduktion för den nyfikne. Statens institut för kommunikationsanalys; 2005. SIKA Rapport 2005:5.
35. Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003. Brå; 2004. Brå-rapport 2004:3.
36. Offer för våld och egendomsbrott 1978-2002. SCB; 2004. Levnadsförhållanden, Rapport 104.
37. Brå:s databas över anmälda brott
<http://statistik.bra.se/solwebb/action/index>
38. Upprepad utsatthet för brott. Brå; 2001. Brå-rapport 2001:3.
39. Brå. Tema våld mot kvinnor.
http://www.bra.se/extra/news/?module_instance=2&id=3
40. Våldtäkt – en kartläggning av polisanmälda våldtäkter. Brå; 2005; Brå-rapport 2005:7.
41. Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J, Kalliokoski A-M. Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfattningsundersökning. Brottsoffermyndigheten, Uppsala universitet; 2001.
42. SOU 2005:66. Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål.
43. Violence against women. WHO; 2001. Fact Sheet No. 239.
44. Leander K. Övergripenhet mot kvinnor – vad kan göras? Karolinska Sjukhuset, Stockholm; 1997.
45. Barnets bästa kräver resurser! – om kommunernas ansvar för barn som far illa. Rädda Barnen; 2006. Rapport 4.
46. Barn som bevittnat våld Vad gör socialtjänsten? Länsstyrelsen Västra Götalands län; 2006. Rapport 2006:56.
47. Eriksson M, Biller H, Balkmar D. Mäns våldsutövande – barns upplevelser. En kartläggning av interventioner, kunskap och utvecklingsbehov. Näringsdepartementet; 2006.
48. Holmberg C, Stjernqvist U. Våldsamt lika och olika □ Om våld i samkönade parrelationer. Centrum för Genusstudier, Stockholms universitet; 2005. Rapport nr 36.
49. Meddelandeblad om Skyddade personuppgifter. Socialstyrelsen; 2005.
50. Assessing violence against women: a statistical profile. Federal-Provincial-Territorial Ministers Responsible for the Status of Women, Status of Women Canada, Ottawa; 2002.
51. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Tenth Revision. WHO; 2006.

52. Statistik över våld mot barn. Femårsrapport – 2005. Socialstyrelsen; 2005.
53. Statistik om hälso- Och sjukvård samt regional utveckling 2004. Sveriges kommuner och landsting; 2005.
54. Kostnad per patient (KKP). För bättre ledningsinformation i sjukvården. Landstingsförbundet; 2002.
55. Söderfeldt B, Axtelius B. Trauma mot ansikte, nacke och tänder på grund av misshandel eller våld hos kvinnor och män från en kohortpopulation i Sverige. Förslag till forskarprogram; 2004.
56. Jämställd vård? Könsperspektiv på hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen; 2004.
57. Våldsutsatta kvinnors hälsa och livssituation. Rikskvinnocentrum; 2006.
58. Inrapportering från psykiatrin till patientregistret. Inventering av inrapporteringsproblem och förslag till en förbättrad rapportering. Socialstyrelsen; 2006
59. ”Tack för att ni frågar” – Screening om våld mot kvinnor. Socialstyrelsen; 2002.
60. Brå.
http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=1&module_instance=4
61. Polisens årsredovisning 2004. Rikspolisstyrelsen; 2005.
62. Åklagarmyndighetens årsredovisning 2004. Åklagarmyndigheten; 2004.
63. SOU 2005:43 Vårdnad – Boende – Umgänge. Barnets bästa, föräldrarnas ansvar.
64. När tryggheten står på spel. Barnombudsmannen; 2005. BR 2005:02.
65. Sandén P. Mäns våld mot kvinnor. FoU Västmanland; 2005. Rapport 2005:1.
66. SCB:s befolkningsstatistik
http://www.scb.se/templates/Product_25785.asp
67. Jämförelsetal för socialtjänsten 2004. Socialstyrelsen; 2005.
68. Ekonomiskt bistånd, årsstatistik 2004. Socialstyrelsen; 2005. Statistik, socialtjänst 2005:7.
69. Sociala förhållanden. Statistik om Stockholm. Stockholms stad; 2005. S2005:7.
70. Att enas kring barnen med samhällets hjälp – Samarbetssamtal när det förekommit våld i relationen. Socialstyrelsen; 2002.
71. Améen K. Brottsoffers ohälsa - om hotade och våldsdrabbade ur ett socialförsäkringsperspektiv. Försäkringskassan, Stockholms län; 2006.
72. SOU 2004:121. Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt.

73. Samhällets kostnader för olyckor avseende åren 2000 och 2001, Räddningsverket, Nationellt centrum för erfarenhetsåterföring från olyckor; 2004. NCO 2004:5.
74. Costs of Intimate Partner Violence Against Women in the United States. National Center for Injury Prevention and Control, Atlanta (GA). Centers for Disease Control and Prevention; 2003.
75. Fanslow J, Coggan C, Miller B, Norton R. The Economic Cost of Homicide in New Zealand. Soc. Sci. Med. 1997;45(7): 973-7.
76. Antal pågående sjukfall i december år 2004 med fördelning efter försäkringskassa och fallängd. Försäkringskassan; 2006. http://statistik.forsakringskassan.se/rfv/html/Antalpag_2004.html,
77. Greaves L, Hankivsky O, Kingston-Riechers J. Selected Estimates of the Costs of Violence against Women. Ontario. Centre for Research on Violence Against Women and Children; 1995.

Bilagor

Bilaga 1 – Sammanställning av beräknade kostnader

Bilaga 2 – Internationell utblick

Bilaga 3 – Enkät till kvinno-, tjej- och brottsofferjourer avseende stödverksamhet för kvinnor utsatta för våld

Bilaga 4 – Översikt över i studien använda koder enligt ICD-10/KSH

Sammanställning av beräknade kostnader och transfereringar

Beräknade samhällsekonomiska kostnader 2004.

Typ av kostnad	Antal			Styckkostnad, kronor	Kostnad, miljoner kronor		
	Minimum	Medelvärde	Maximum		Minimum	Maximum	
SAMHÄLLSEKONOMISKA KOSTNADER						2 693	3 395
DIREKTA KOSTNADER						1 976	2 605
Sjukvården							
Sluten vård – antal vårdtillfällen	220		570	33 000 ⁵⁸	7	15	
Öppenvård – totalt					14	23	
varav Öppenvård vid sjukhus – antal kvinnor	510		2 330	3 000	2	7	
Övrig öppenvård	9700		13 500	1 200	12	16	
Rättsväsendet							
Polisen					623	623	
Åklagare – antal ärenden		16 300		10 500	171	171	
Domstol – totalt					153	162	
varav Domstol – brottmål	5 100			27 110	138	138	
Domstol –vårdnadstvister	155		250	96 474	15	24	
Kriminalvården – totalt					151	233	
varav Kriminalvården – antal dygn	87 420		135 930	1 691	148	230	
Kriminalvården – IDAP-programmet och samverkan					3	3	
Socialtjänst							
Kvinnojourer					73	79	
varav Löner och arvoden					34	45	
Kriscentra m.m.							
Försäkringskassan	10 800			1 749	19	19	
Centrala myndigheter							
Rikspolisstyrelsen – antal tjänster	1		1	500 000	0,5	0,5	

⁵⁸ För vårdtillfällen i kolumnen Antal Maximum är styckkostnaden 26 000 kronor per vårdtillfälle.

Typ av kostnad	Antal			Styckkostnad, kronor	Kostnad, miljoner kronor	
	Minimum	Medelvärde	Maximum		Minimum	Maximum
Brottsoffermyndigheten – antal tjänster	20			500 000	10	10
Kriminalvårdsstyrelsen – antal tjänster	0,1			500 000	0,05	0,05
Socialstyrelsen – totalt					3,4	3,4
varav Socialstyrelsen – antal tjänster	1,5		1,5	500 000	0,8	0,8
Socialstyrelsen – del av budget för S/IF					2,6	2,6
Länsstyrelserna					2	2
Näringsdepartementet – antal tjänster	0,75			500 000	0,9	0,9
Domstolsverket – andel av budget exkl. personalkostnader	0,01		0,02	3 770 348 000	0,4	0,8
INDIREKTA KOSTNADER					717	744
Produktionsbortfall					679	720
Dödsfall – totalt					53	94
varav Dödsfall – offer, antal	13	17	23	3 159 299	41	73
Dödsfall – förövare, antal	3		5	4 184 337	12	21
Sjukfrånvaro – offer, antal dagar		846 700		620	525	525
Frihetsberövande – totalt					101	101
varav Frihetsberövande – förövare, antal år		375		283 000	106	106
Frihetsberövande – produktion, antal månader		4 500		1 250	-5,6	-5,6
Värde av frivilligt arbete					38	44
Kvinno- och brottsofferjourer – antal månader	2 000		2 360	18 800	38	44

Beräkning av vissa transfereringar 2004

Typ av transferering	Antal			Styckkostnad, kronor	Kostnad, miljoner kronor	
	Minimum	Medelvärde	Maximum		Minimum	Maximum
SJUKFÖRSÄKRING – fall		21 500		32 100	690	690
varav sjukpenning – antal dagar		752 000		461	347	347
EKONOMISKT BISTÅND – andel av kostnader för individ och familjeomsorg		4,35		8 688	378	378
BROTTSKADEERSÄTTNING – uppskattning					10	10

Internationell utblick

Australien

Vi har tagit del av en litteraturöversikt som genomförts i Australien av Lesley Laing och Natasha Bobic och som publicerats av Australian Domestic & Family Violence Clearinghouse i april 2002 [17].

Denna genomgång identifierade ett drygt hundratal olika studier som publicerats i Australien och andra länder. Man fann att studierna skiljer sig mycket åt när det gäller metoder, definitioner osv., vilket gjorde det svårt att överhuvudtaget göra verkliga jämförelser. Man fokuserade i stället på vilka centrala metoder (*key methods*) som använts och på att belysa deras fördelar och brister för att beräkna de samhällsekonomiska kostnaderna.

Typer av kostnader

Den australiska översikten beskriver kostnaderna i termer av direkta och indirekta kostnader, och kostnader för förlorade eller minskade möjligheter (*opportunity costs*). *Direkta kostnader* gäller de kostnader som samhället har för service, vård, omsorg och stöd till kvinnor som drabbas av våldet. *Indirekta kostnader* är de kostnader som rör lidande och smärta som våldsoffer upplever och de övriga effekter våldet har på omgivning och samhället. Dessa kallas också social och psykologisk inverkan och många antar att dessa är mycket högre än de direkta kostnaderna. Den typ av kostnader som betecknas som *opportunity costs* (tillfälle, möjlighet eller potential) gäller det faktum att våldets effekter kan inskränka framtida möjligheter när det gäller utbildning, karriär m.m. Denna typ av kostnader räknas i många fall in i vad som betecknas som indirekta kostnader.

Vissa forskare har även noterat att transfereringar inte ska räknas som egentliga kostnader för samhället. Trots detta bör de ändå redovisas för att man ska kunna värdera transfereringarnas inflytande på prevalens och kostnader för våld i nära relationer.

En studie från New South Wales som refereras delar upp kostnaderna i kostnader för *kvinnor* och kostnader för *samhället*. Studien fann att det är kvinnorna som får bära den största delen (2/3) av de totala kostnaderna i form av direkta kostnader eller förlust av värden för dem eller de (barn) som är i beroendeställning.

En annan studie från Tasmanien försökte uppskatta kostnaderna per individ som utsätts för våld och att beskriva de olika former av stöd som en kvinna får av samhället. Med utgångspunkt från fyrtio fall skapade man typfall som beskrev åren från första kostnadstillfället till den tidpunkt då våldet inte längre orsakade några kostnader. Genomsnittstiden för typfallen beräknades till 8,15 år. I denna studie var samhällets andel av kostnaderna knappt 2/3 och en tredjedel föll på kvinnorna. Genomsnittet för direkta kostnader beräknades till 9 458 AUD (australiska dollar) per fall.

I ytterligare en studie genomförd av samma grupp som ovan påpekades att kostnaderna för förlorade möjligheter (lost opportunities) är uppenbara men svåra att beräkna. För de intervjuade utgjorde dock dessa effekter troligen den högsta kostnaden.

En studie av Henderson gäller staden Brisbane [31]. Studien är ovanlig i sammanhanget eftersom den fokuserar på de ekonomiska kostnaderna för våld mot kvinnor i nära relationer som faller på företag och arbetsgivare. De kostnader som man kunde finna var, förutom direkta kostnader, framför allt produktionsförluster inklusive frånvaro från arbetet samt indirekta kostnader genom skattefinansierade insatser genomförda av myndigheterna. De totala kostnaderna beräknades till i genomsnitt 10 000 AUD per individ.

I en teknisk bilaga gör Henderson en mycket minutiös genomgång av olika mått och mätmetoder för en rad indikatorer och deras validitet i förhållande till i andra internationella studier.

Jämförelse av studier

Laing och Bobic [17] konstaterar att det främsta hindret för att jämföra olika studier är att man utgår från olika uppskattningar av våldets omfattning (prevalens- och incidenstal). Det beror framför allt på det stora mörkertalet.

Det blir också komplicerat när olika studier kommer fram till så olika resultat. Ett bra exempel de två refererade studierna ovan från New South Wales och Tasmanien som kommer fram till motsatta resultat om vem som bär den största delen av kostnaderna.

Kvalitativa data i olika undersökningar visar att våldet har långvariga och negativa effekter på kvinnors välbefinnande i flera avseenden. Kombinationer av ångest, lågt självförtroende och otrygghet redovisades av upp till två tredjedelar av de intervjuade. Dessa data visar också att effekten på barn som upplever våldet är omfattande, med känslomässiga trauman, sömnlösning, mardrömmar, skolvägran och försämrade skolresultat längre fram m.m. Det anses att de långsiktiga effekterna av våld i nära relationer är mycket höga och kostsamma när det gäller barnen. De flesta studier menar därför att kostnaderna för förlorade möjligheter (*lost opportunities*) inte kan beräknas.

Henderson har räknat om och jämfört kostnader från olika australiska studier [31]. Kostnaderna avser australiska dollar (AUD) år 1999 i genomsnitt per fall.

Studie	Samhällskostnader	Kostnader för offer/annan	Anmärkning
Brisbane	AUD 6 171	AUD 4 352	
Tasmanien	7 910	1 837	45 för annan
New Territory	10 186	1 976	323 för annan
Queensland 1988	6 555		
Queensland 1993	11 455	2 864	Inkl. opportunity costs = 16 762, exkl. kostn för förövaren
New South Wales	2 938	5 786	

Flera rapporter visar att ångest och oro utgör det främsta skälet till att inte kunna arbeta under kortare eller längre tid (3 månader till 2 år) och att detta drabbar majoriteten av våldsutsatta kvinnor. Henderson pekar också på att

näringsliv och andra arbetsgivare har stora kostnader, och därför bör denna sektor vara mer aktiv i att bekämpa våld mot kvinnor.

En studie som refereras av Laing och Bobic visar att sjukvårdskostnaderna för tonåringar som utsatts för våld i nära relationer är betydligt högre jämfört med jämnåriga som inte utsatts. Kostnaderna för sjukhusvård är dubbelt så hög.

Kvinnor som utsätts för våld får också bära kostnader vid en eventuell bodelning. I översikten ges exempel på studier som visar att kvinnor som separerar efter att ha blivit utsatta för våld i högre grad än genomsnittet förlorar på bodelningen, dvs. får ut en mindre del av boet än vad kvinnor som inte utsatts för våld normalt får ut.

Denna översikt av olika australiska studier visar tydligt att det är svårt att jämföra olika projekt och resultat samt att det är svårt att ge en heltäckande bild av alla kostnader. Kostnader uppkommer inom en mängd olika områden och kategorier, och många är svåra att mäta eller omöjliga att kostnadsberäkna.

Kanada

Ett flertal studier har genomförts i Kanada, som när det gäller våld i nära relationer i många avseende varit ett föregångsland. I rapporten *Assessing violence against women: a statistical profile* ges en kort sammanfattning av några av de centrala studierna i Kanada [50]. En studie visade att de totala, årliga, mätbara kostnaderna som gäller bara hälsa och välfärd uppgår till 1,5 miljard dollar. En annan studie beräknade kostnaderna för våld mot kvinnor till åtminstone 4,2 miljarder dollar [78]. Den tredje centrala studien beräknade, bara i British Columbia, delar av de ekonomiska kostnaderna till 385 miljoner dollar. Till detta kommer kostnaderna man inte beräknat för hälsovård, barnavård, rättegångskostnader och generationsöverskridande effekter. Den totala summan uppskattas till närmare 1 miljard dollar per år.

Schweiz

En ofta refererad studie gjordes av Yodanis och Godenzi⁵⁹ vid universitetet i Fribourg, Schweiz. Man planerade att genomföra en studie i tre faser där första fasen gällde direkta kostnader för samhället och omfattade sjukvård, rättsväsende, stöd- och jourverksamheter m.m. De direkta kostnaderna för detta beräknades till cirka 400 miljoner schweizerfranc (CHF).

I en presentation vid ett seminarium arrangerat av Europarådet 1999 gjorde Yodanis och Godenzi en översikt av metoderna i studier av kostnader för våld mot kvinnor i nära relationer [19]. De redovisar bland annat de stora svårigheterna med en stor andel antaganden och uppskattningar i brist på tillgängliga data. Några exakta beräkningar går inte att göra utan är just antaganden. Trots detta är studier av detta slag av stort värde då de kan skapa intresse och medvetande om dessa problem och kostnader samt stimulera till bättre datainsamling och inte minst som ett bidrag till att minska manligt våld.

---

⁵⁹ Här refererad av Laing och Bobic [25].

Holland

Efter initiativ från kvinnojour rörelsen i Holland genomfördes 1996–1997 en systematisk studie av kostnaderna för våld mot kvinnor [30].

I stor utsträckning använde man sig av tillgängliga data, vilka enligt författarna till rapporten var begränsade. Rapporten använder sig av beteckningen *våld i hemmet mot kvinnor* (Thuisgeweld tegen vrouwen⁶⁰) och definierar det som *hot om eller faktiskt användande av fysiskt (eller psykiskt) våld i hemmet av en man mot sin kvinnliga partner eller ex-partner*. Författarna är medvetna om att detta innebär vissa problem då det är begränsande i förhållande till våldsbeteenden i vissa grupper, och övervägde användande av begreppet *partnerrelaterat våld i hemmet*.

Författarna uppskattar utifrån tillgängliga data att 211 000 kvinnor mellan 15 och 60 år i en total befolkning om knappt 16 miljoner drabbas varje år i Holland. Man beräknar att av dessa är 50 000 utsatta för allvarligt eller mycket allvarligt våld. Båda siffrorna är dock en minsta uppskattning. Dessutom är det bara för den grupp som utsatts för allvarligt eller mycket allvarligt våld som man har beräknat kostnader, och endast de direkta kostnaderna för samhället har beräknats. Kostnader för t.ex. psykologisk behandling som uppstår långt efter våldet inträffar har således inte medräknats. Man har använt denna strikta modell eftersom det är svårt att påvisa kausala samband mellan våldet och psykiska besvär långt senare. Därför är det också svårt att göra beräkningar för detta.

Kostnader för barn till kvinnor som utsatts för våld har inte heller beräknats utom de kostnader som uppstår vid skyddat boende på kvinnojourer.

Kostnader har beräknats för polisens arbete, övriga rättssystemet (kriminalvård och domstolsväsende), medicinsk vård, psykosocial vård och behandling, anställning (sjukfrånvaro) och socialförsäkringar (utbetalda bidrag och bostads- eller hyresbidrag).

De beräknade mest troliga totala kostnaderna för våld mot kvinnor i hemmet är enligt denna studie 332,6 miljoner gulden. Dessa fördelar sig på kostnader för rättsväsendet med 72,8 miljoner gulden, medicinska kostnader 15,5 miljoner gulden, psykosociala insatser (främst kvinnojourernas kostnader) 78,4 miljoner gulden och slutligen socialförsäkringskostnader om 165,9 miljoner gulden per år.

Finland

Två forskare vid Statistikcentralen i Finland, Minna Piispa och Markku Heiskanen, genomförde en beräkning av kostnaderna för våld mot kvinnor [22]. Beräkningarna bygger dels på tidigare publicerat material om våld mot kvinnor, dels på två fallstudier samt intervjuer med bland andra representanter för socialtjänsten, familjerådgivningen och kvinnojour.

Studien omfattar allt våld mot kvinnor med män som förövare och gäller alltså inte bara våld i nära relationer. Kostnader redovisas för och indelas i direkta kostnader inom hälso- och sjukvården (öppen sjukvård, slutenvård på sjukhus och mediciner), sociala tjänster (skyddat boende och stöd vid kvinnojourer, kris- och brottsofferjourers tjänster, socialtjänst, familjeråd-

---

⁶⁰ I den engelska sammanfattningen används beteckningen *domestic violence*.

givning samt par- och familjeterapi) och rättsväsendet (polisen, rättegång och fängelse). För indirekta kostnader beräknas för produktionsförlust till följd av dödsfall värdet av ett förlorat liv, samt produktionsförlust till följd av sjukfrånvaro och fängelsevistelse. Kostnader för värdet av minskad livskvalitet avstår forskarna från att försöka beräkna. Till andra osynliga kostnader räknas värdet av ideellt arbete inom olika kris- och jourverksamheter. Man avstår vidare från att beräkna värdet av psykologiskt lidande och framtida kostnader i andra generationen till följd av att ha upplevt våld.

De samlade kostnaderna beräknas till mellan 604 miljoner finska mark (FIM) och 898 miljoner FIM. De indirekta kostnaderna innehåller de största variationerna och osäkerhet.

Av de redovisade totala direkta kostnaderna för våld mot kvinnor generellt utgör en stor del av kostnader våld i nära relationer. Omkring två tredjedelar av kostnader inom hälsosektorn och ungefär hälften av kostnader inom rättsväsendet utgör kostnader för sådant våld. Kostnader för sociala tjänster relateras nästan helt och hållet till våld i nära relationer. För posten övriga kostnader antas att våld i nära relationer står för åtminstone hälften av kostnaden. För indirekta kostnader redovisas i rapporten summor som gäller våld i nära relationer. Detta ger ett minimum av 505 miljoner FIM och ett möjligt högre resultat av knapp 800 miljoner FIM, och ett genomsnitt om 652 miljoner FIM.

USA

Som redovisats har ett antal beräkningar gjorts i USA. De flesta av dessa har fokuserat på hälso- och sjukvårdskostnader. Resultaten av dessa beräkningar varierar mellan 1,7 och 10 miljarder dollar per år.

Miller, Cohen och Wiersema

En studie av Miller, Cohen och Wiersema från 1996 är dock mer omfattande [16, 17]. Det är en studie över våld mot person och inkluderar bland annat beräkningar för våld i nära relationer (domestic violence). Studien fokuserar på kostnader för offer för brott snarare än samhällets kostnader för att stödja offren. Man gör också försök att beskriva kostnader för icke-monetära kostnader som lidande, smärta och förlorad livskvalitet. Forskarna menar att dessa ogripbara (intangibile) kostnader, som också inkluderar andra-generations-kostnader och förlorad inkomstförmåga, är långt mycket större än alla andra kostnader sammantaget. Man menar att det är av avgörande betydelse att inte underskatta eller ignorera värdet av dessa, för att samhället inte ska göra felaktiga satsningar i arbetet med att förhindra och förebygga våld i nära relationer. Miller m.fl. beräknar kostnaden för offer för våld i nära relationer i USA till 67 miljarder dollar per år.

National Center for Injury Prevention and Control

I en rapport (2003) publicerad av National Center for Injury Prevention and Control presenteras den senaste beräkningen av kostnader för våld i nära relationer i USA [74]. Den bygger på data som samlats in nationellt för år 1995 inom rättsväsendet, hälso- och sjukvården, psykiatrisk vård, social-

tjänst samt enkäter om offer för våld i nära relationer (intimate partner violence).

Uppskattningsvis 5,3 miljoner kvinnor över 18 år utsätts årligen för våld i nära relationer i USA. Våldet leder till 2 miljoner skador, av vilka en dryg halv miljon kräver medicinsk vård. Man beräknar att våldet orsakar en förlust om åtta miljoner arbetsdagar och drygt fem och en halv miljoner dagar av hem- och hushållsarbete. Antalet dödsfall som följd av våld i nära relationer uppskattas till 1 252 stycken kvinnor. Kostnaden för dödligt våld beräknas till totalt 0,9 miljarder dollar, dvs. drygt 700 miljoner dollar per dödsfall.

Kostnaderna för våld i nära relationer inklusive våldtäkter och stalkning överskrider 5,8 miljarder dollar (variation mellan 3,9 och 7,6 miljarder dollar), av vilket 4 miljarder rör kostnader för medicinsk och psykiatrisk hälsovård. Denna studie beräknar produktionsförlusten för förlorat arbete på arbetsplatsen och i hemmet till 0,9 miljarder dollar och lika mycket i förlorade framtida inkomster.

Spanien, Andalusien

Instituto Andaluz de la Mujer publicerade 2004 en beräkning av sociala och ekonomiska kostnader för våld mot kvinnor [32].

Studien delar upp kostnaderna för de olika aspekter (*itinerarios*) längs vilka våldet utvecklas för varje enskilt offer. I de sex områden eller aspekter som identifieras (social, hälso-, juridisk, psykologisk, anställning eller ekonomisk självständighet samt utbildningsområdet) beräknades kostnader var för sig. Man har även utifrån detta arbete utvecklat mer än 100 indikatorer för våld i nära relationer som beskriver graden av allvar, prevalens, effekt på offren, riskfaktorer, samhällets och institutioners respons, tillgång till och användning av stödinsatser samt sociala normer. Som tidigare har nämnts räknar man i denna studie transfereringar som en kostnad, vilket inte är korrekt.

Kostnaderna delas vidare upp i och redovisas för olika kostnadsbärare: offer, familj, vänner, grannar, offentlig sektor, det civila samhället (frivilligsektorn) samt arbetsgivare. De samlade kostnaderna för samhället (Andalusien) beräknas till 2 356,8 miljoner euro där de indirekta kostnaderna utgör 65 procent av de samlade kostnaderna. 43 procent av kostnaderna faller på offren där den övervägande delen utgör kostnader för smärta och lidande. Det allmännas del utgör 40 procent av de totala kostnaderna. 16 procent utgörs av det som bärs av arbetsgivare.

England och Wales

En mycket grundlig studie av Walby publicerades 2004 av Women and Equality Unit inom den engelska regeringen [16]. I rapporten görs en fullständig genomgång av tidigare forskning på området. Studien tar sin utgångspunkt i tidigare använda metoder och områden. Dock avstod man från att genomföra en retrospektiv fallstudie.

Studien bygger bland annat på en årlig officiell intervjuundersökning liknande de som görs i Sverige av Statistiska centralbyrån. Denna undersökning går ut till cirka 40 000 individer över 16 år. Av dessa har 22 463 män

och kvinnor i åldrarna 16–59 besvarat frågor om våld i nära relationer.⁶¹ Denna studie är således den enda som inkluderar män som utsatts för våld i nära relationer. Andelen män är naturligtvis mindre än andelen kvinnor. Icke desto mindre rapporterar Walby att mellan 286 000 och 390 000 män i England och Wales utsätts för våld i nära relationer, att jämföra med uppskattningen av antal kvinnor som utsätts: 469 000–589 000. Det vill säga att männen utgör knappt 38–40 procent av dem som utsätts för våld i nära relationer. Våldet som männen utsätts för är dock generellt mindre grovt och betydligt mindre frekvent än det som kvinnorna i genomsnitt upplever.

Studien undersöker kostnader inom det juridiska området såväl rättsväsendet som den civila juridikens område, hälsovården för somatisk och mental hälso- och sjukvård, socialtjänst, bostadsområdet, jourer och motsvarande, arbetslivsrelaterade såsom förlorade inkomster och produktionsförlust samt förlorade skatteintäkter samt kostnader för mänskligt lidande och smärta. När det gäller socialtjänstens kostnader tar man sin utgångspunkt i undersökningar som kommit fram till att i 50 procent av samtliga ärenden⁶² förekom våld i familjen. En tredjedel av arbetstiden ägnades åt ärenden med våld i familjen och 22 procent av kostnaderna utgörs av stöd till familjer där våld förekommer.

Kostnaderna för våld i nära relationer där män är offer beräknas till cirka 19 procent av de totala kostnaderna för de områden där kostnaderna är redovisade för respektive kön. De samlade kostnaderna beräknas till 22,87 miljarder pund (GBP) varav drygt 17 miljarder utgör beräknade kostnader för smärta och lidande (*pain and suffering*). Detta ger en kostnad om totalt 5 859 kronor per invånare och år. Om kostnader för smärta och lidande räknas bort motsvarar det en summa på 1 482 kronor per invånare och år, och med en avräkning av 19 procent för kostnader för män som offer 1 200 kronor per invånare och år.

Jämförelse med svenska förhållanden

Nedan är några av de här redovisade studierna sammanställda i en tabell, med omräkning av de redovisade resultaten dels till svenska kronor i 2004 års prisnivå, dels omvandlade till motsvarande kostnad för svenska förhållanden, dvs. befolkningsstorlek det aktuella året för respektive studie.

Tabellen inkluderar inte delar av den engelska studien från 2004 [16], nämligen de delar som rör smärta och lidande (*pain and suffering*) samt kostnader för våld *mot män* i nära relationer (*male victims*). Anledningen är att vi bättre ska kunna jämföra resultaten med de svenska i denna studie, liksom andra internationella studier.

Resultatet av denna jämförelse visar att kostnaden omräknat för svenska förhållanden i genomsnitt skulle vara drygt 10 miljarder kronor, med ett

---

⁶¹ Av tekniska skäl uteslöts svaren från personer 60 år och uppåt.

⁶² I den engelska socialtjänsten ingår inte ekonomiskt bistånd utan den utgörs huvudsakligen av barnavård.

medianvärde på drygt 6,6 miljarder kronor. Kostnaden per invånare är omräknat till svenska förhållanden i genomsnitt drygt 700 kronor och med ett medianvärde om drygt 1 100 kronor.

Internationella studier, summa beräknad kostnad omvandlat till svenska kronor med beräkning enligt OECD:s köpkraftsparitet kurser för respektive år. Använt år för omvandling är genomgående året före publiceringsår.

Land/område	Publiceringsår	Kostnadsslag	Summa kostnad	Kostnad per invånare i resp. land	Summa SEK, 2004 års priser	Motsv. kostn. för Sverige, 2004 års priser	Motsv. kostn. för Sverige per inv., 2004 års priser
Nederländerna	1997	Polis/rättsväsende, sjukvård, psykosocialt stöd, socialtjänst & socialförsäkring	150 927 300 €	9 €	1 715 122 935	920 153 000	104
USA	2003	Hälso- & sjukvård inkl. ambulans, psykiatrisk vård, produktionsbortfall löneinkomst + hemarbete	5 801 561 000 USD	20 USD	54 547 538 669	1 660 498 950	185
Finland	2001	Hälso- & sjukvård (öppen & sluten), medicin, social sektor (jour, krisstöd), rättsväsende (polis, domstol, kriminalvård), produktionsbortfall (uppskattad)	109 742 622 €	21 €	1 076 704 957	1 835 280 368	206
Schweiz	1998	Sjukvård, rättsväsende, stöd- & jourverksamh. m.m.	290 000 000 USD	39 USD	2 950 808 278	3 488 602 868	394
Kanada	1995	Rättsväsende, socialtjänst, utbildning, kriminalvård, arbetsmarknad m.m.	4 200 000 000 CAD	128 CAD	35 194 108 625	9 482 633 208	1 073
England & Wales	& 2004	Rättsväsende, civil juridik, somatisk och mental hälso- och sjukvård, socialtjänst, bostad, jurer, förlorade inkomster & produktionsbortfall, förlorade skatteintäkter Exklusive smärta & lidande samt manliga offer	4 684 578 300 GBP	88 GBP	69 463 493 768	11 753 687 339	1 310

Land/område	Publiceringsår	Kostnadsslag	Summa kostnad	Kostnad per invånare i resp. land	Summa SEK, 2004 års priser	Motsv. kostn. för Sverige, 2004 års priser	Motsv. kostn. för Sverige per inv., 2004 års priser
New South Wales, Australien	1991	Sjukvård, rättsväsende, socialtjänst, arbete/lön och barn	108 650 000 AUD	28 AUD	11 882 887 208	15 282 802 392	1 768
Andalusien, Spanien	2004	Social, hälso-, juridisk, psykologisk, anställning/ekonomisk självständighet & utbildningsområdet	2 356 800 000 €	320 €	29 266 435 816	35 844 953 663	3 978
Median						6 636 526 092	734
Medel						10 198 222 283	1 127
Sverige (denna studie)	2006	Sjukvård, rättsväsende, socialtjänst, jourer, kriscentra, Försäkringskassa, centrala myndigheter, produktionsbortfall & frivilligt arbete.	2 693 000 000 –3 395 000 000 SEK	299 – 377 SEK		2 693 000 000 –3 395 000 000 SEK	299 – 377 SEK

Enkät till kvinno-, tjej- och brottsofferjourer avseende stödverksamhet för kvinnor utsatta för våld

I den följande redogörelsen ingår rent tekniskt direkta och indirekta kostnader såväl som möjligen vissa offentliga och privata transfereringar. Vi har dock för denna studie valt att betrakta dessa olika typer av ekonomiska transaktioner sammantaget som en skadekostnad för samhället, som bör redovisas samlat. De frivilliga organisationer som driver dessa jourer mottar bidrag från samhället i olika former och frivilliga arbetsinsatser från enskilda för att skydda, stödja och vårda kvinnor och deras barn när de utsatts för våld i nära relationer. Om inte våldet hade inträffat skulle inte dessa verksamheter existera, och därmed inte dessa kostnader och transfereringar. Det främsta skälet att redovisa dessa ekonomiska transaktioner på detta sätt och inte dela upp redovisningen under tre olika avsnitt är således att kunna ge en samlad bild av kvinno-, tjej- och brottsofferjourernas insatser.

Urval

Urvalet fastställdes genom att från respektive hemsida för ROKS, SKR och BOJ ladda ner uppgifter om samtliga upptagna jourer. ROKS listade 141 kvinnojourer, tjejjourer och kombinerade jourer, medan SKR hade 32 stycken kvinnojourer, tjejjourer och kombinerade jourer, vilket utgör summa 179 stycken, samt BOJ:s 108 brottsofferjourer varav vissa med stöd för våldutsatta kvinnor. I bortfallsanalysen konstaterades 5 urvalsfel.

Vid bearbetning av inkomna svar konstaterades att 20 svar inkommit för kombinerade tjej- och kvinnojourer, och därför minskades urvalsantalet med 20. Det totala urvalet för kvinnojourer m.m. fastställdes därmed till 148 stycken ($173-5-20=148$). Det kan vara värt att notera att antalet jourer vid bearbetningstillfället (augusti 2005) inte helt motsvarar det som gällde när urvalet fastställdes, beroende på att några jourer har bytt paraplyorganisation eller inte fanns listade på respektive hemsida i början av året.

Svarsfrekvens

För brottsofferjourerna är svarsfrekvensen låg (53 procent) och det interna bortfallet relativt högt. Skälet till detta synes vara att många jourer inte har erbjudit stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer, och/eller att det inte har varit möjligt att särskilja statistiska uppgifter om de våldutsatta kvinnorna från uppgifter om övriga grupper. I flera fall har det dessutom varit omöjligt att avgöra om de lämnade svaren faktiskt gäller endast våldutsatta kvinnor enligt den givna instruktionen. Detta har inneburit att resultaten från brottsofferjourerna sammantaget är alltför osäkra och svarsfrekvensen för låg för att kunna extrapolera värdena till hela gruppen brottsofferjourer.

För kvinnojourer, tjejjourer och kombinerade jourer inom ROKS och SKR sammantaget är svarsfrekvensen högre (69 procent). Inom denna

grupp är underlaget säkrare och tillåter vissa beräkningar, men dock med en stor försiktighet och med användande av första kvartilens värden för att beräkna ett minimivärde för de olika frågeställningarna.

Bortfallsanalys

Enkäten genomfördes i form av en anonym enkät så till vida att de olika jourerna som besvarade enkäten inte ombads uppge sitt namn. Skälet till att detta gjordes var att undanröja eventuell oro för att Socialstyrelsen som central tillsynsmyndighet skulle kunna använda uppgifterna från enkäten till annat än vad som var syftet.

Detta faktum innebär att en sedvanlig bortfallsanalys inte kan genomföras och det är inte möjligt att avgöra om bortfallet motsvarar ett genomsnitt av jourerna eller utgör huvudsakligen små eller större jourer.

Sändlistan upptog 279 jourer. En jour saknade adress, såväl post- som mejladress, och sökning via Eniro på Internet gav inte heller resultat. Av brottsofferjourerna har ingen korrigering gjorts med anledning av urvalsfel. För ROKS och SKR upptäcktes att tre föreningar inte utgjorde vanliga jourer (de var i stället stödcentrum för incest, juridikjour och mejljour) och att två inte var eller varit aktiva under den aktuella perioden).

Genomförande

Enkäten skickades ut i form av pappersenkät med svarskuvert till alla jourer som det gick att få fram postadresser till. Övriga kontaktades via e-post med en elektronisk enkät bifogad. För en jour var det som redan nämnts inte möjligt att få fram någon form av kontaktadress.

Enkäten genomfördes under januari–mars 2005. En påminnelse skickades ut 7 mars. Då enkäten besvarades anonymt skickades en påminnelse ut till samtliga jourer via e-post. Ett mindre antal enkätsvar kom in sporadiskt fram till slutet av juli.

Enkätsvaren lades in i Excel och bearbetades av arbetsgruppen under våren och sommaren 2005. Svaren för brottsofferjourer har med anledning av det stora externa och interna bortfallet särskiljts och bearbetats separat.

Resultat

Med anledning av bortfall inom BOJ redovisas i första hand endast resultaten från kvinnojourer, tjejjourer och kombinerade jourer. Svaren fördelar sig på 72 kvinnojourer, 10 tjejjourer och 20 kombinerade tjej- och kvinnojourer.

Fråga 1 Antal timmar ideellt arbete

Hur många timmar av ideellt arbete inom jourverksamheten har jouren haft/erhållit under året? Detta kan avse allt ideellt arbete, såväl det som utförs av personer som arbetar enbart ideellt som det som utförs av personer som arbetar dels avlönat och dels ideellt. Kan även avse arbete för jouren som utförs på annan plats.

Fråga 1 har ett visst mått av internt bortfall då flera jourer har funnit det svårt att exakt ange hur många timmar av ideellt arbete som medlemmarna har bidragit med. De allra flesta (70) grundar sina uppgifter på en bedömning medan 13 svar har annan källa och endast 19 hänvisar till redovisningssystem som källa.

Ett fåtal har inte angett svar eller uppgett noll timmar av ideellt arbete inom jouren. Högsta antal timmar som angivits är 14 000. Median är 2 000 och summa antal timmar för samtliga svarande är 277 788.

Uppräknat till hela populationen med första kvartilens värde ger detta ett resultat om 325 578 timmar. Omräknat till ett uppskattat samhällsekonomiskt värde baserat på en månadslön om 18 000 kronor samt sociala avgifter ger detta en insats av ideellt arbete motsvarande cirka 46 173 000 kronor per år.

Fråga 2 och 3 Ersättningar och styrelsearvoden

Har jouren under 2004 betalat någon form av arvode eller ersättning utöver lön eller motsvarande till dem som arbetar ideellt? (jourarvode, förlorad arbetsinkomst, ersättning för utlägg, styrelsearvode eller annat)

Om något av ja-alternativen kryssats i ovan: Hur mycket i kronor för arvodes-/ersättningskostnader har jouren betalat ut under 2004? Drygt tre fjärdedelar ger inga arvoden eller bara ersättning för utlägg. En femtedel ger arvoden för styrelseuppdrag eller motsvarande. Övriga fördelar sig på olika former av ersättningar.

Knappt hälften har under år 2004 betalat ut inga eller mycket låga arvoden och andra ersättningar till jourkvinnor.

Summa utbetalda ersättningar och arvoden är 724 108, median är 9 000. Uppräknat till hela populationen med första kvartilens värde har uppskattningsvis 997 000 kronor utbetalats i samtliga jourer.

Fråga 4 och 5 Löner och andra arvoden

Har jouren betalat ut löner/arvoden till personal under 2004 Ja/Nej

Hur mycket har jouren betalat ut i löner/arvoden samt i lönekostnader (skatt & sociala avgifter) till personal och konsulter totalt under 2004.

Drygt hälften (56 procent) har betalt ut löner till jourkvinnor som har arbetat på jouren under året. Medianlönekostnaden ligger på 280 698 kronor medan de lägsta som har betalats under året utgör gällande ersättningar om 5–7 tusen kronor. Högsta lönekostnaden för en jour är 2 690 000 kronor. Summan av redovisade löner och lönekostnader är 29 189 352 kronor och uppräknat till hela populationen motsvarar det en minsta sammanlagd lönekostnad inom jourerna på cirka 35 300 000 kronor.

Fråga 6 och 7 Lönebidrag

Har jouren under 2004 erhållit lönebidrag för anställd personal? Ja/Nej

Hur mycket har jouren erhållit i lönebidragsersättning totalt under 2004?

Knappt en tredjedel av jourerna har fått något samhällsstöd i form av lönebidrag. Ett visst internt bortfall förekommer på grund av motstridiga uppgif-

ter eller oklarheter i svaren. Två tredjedelar har alltså inte fått lönebidrag. Median för lönebidrag är 95 497 med 0 kronor som minimum och 419 382 som det högsta sammanlagda bidraget för en jour. Summan redovisade lönebidrag är 4 176 359 och med en uppräkningsvärde ger det en sammanlagd summa lönebidrag om drygt 4 900 000 kronor för samtliga jourer.

Fråga 8 Ersättning för utförda tjänster

Hur mycket har jouren erhållit i ersättning för utförda tjänster (kontrakterade platser, ersättning för placering av våldsutsatta kvinnor och barn mm) totalt under 2004?

Drygt hälften av jourerna har uppgett att de har fått ersättning för utförda tjänster. En femtedel uppger att de har fått noll kronor medan ytterligare en femtedel inte har svarat på frågan. De flesta av dessa har dock angett att denna uppgift (inget redovisat svar) är taget från redovisningssystemet, vilket torde tolkas som att svaret är att man inte har fått något sådant bidrag eller ersättning.

Median för ersättning för de utförda tjänsterna är 37 089 med 0 kronor som minimum och drygt två miljoner kronor som den högsta sammanlagda ersättning för en jour. Summan redovisade ersättning för utförda tjänster är 12 021 853 kronor. Då första kvartilens värde i detta fall är 0 ger en uppräkningsvärde ingen skillnad. Uppräknat med medianvärdet ger det en sammanlagd summa för ersättning för utförda tjänster om drygt 13 800 000 kronor för samtliga jourer.

Fråga 9 Organisationsbidrag

Hur mycket har jouren erhållit i organisationsbidrag från kommunen (eller i förekommande fall från flera kommuner) totalt under 2004?

Den vanligaste formen av samhällsbidrag som oftast betalas av kommunen där jouren är placerad, eller i några fall närliggande kommun utan egen jour, är så kallat organisationsbidrag.

De allra flesta jourer, drygt 90 procent med ett internt bortfall om tre svar, har fått organisationsbidrag för sin verksamhet. Median för organisationsbidrag är 185 433 med 0 kronor som minimum i några enstaka fall och 3 644 000 som det högsta sammanlagda bidraget för en jour. Summan redovisade organisationsbidrag är 34 503 495 och med en uppräkningsvärde ger det en sammanlagd summa för organisationsbidrag om drygt 38 660 000 kronor för samtliga jourer.

Fråga 10 Projektbidrag

Hur mycket har jouren erhållit i projektbidrag och andra bidrag från myndigheter (kommunen, polisen, länsstyrelsen, Socialstyrelsen och motsv.) totalt under 2004?

Jourerna får även särskilda bidrag för enskilda projekt från olika källor, dels från sina respektive huvudorganisationer, dels från Brottsofferfonden, länsstyrelserna och Socialstyrelsen.

Knappt 60 procent av jourerna har uppgett att de har fått projektbidrag. En knapp fjärdedel uppger att de har fått noll kronor, medan ytterligare en knapp sjättedel inte har svarat på frågan. De flesta av dessa har dock angett att denna uppgift (inget redovisat svar) är taget från redovisningssystemet, vilket torde tolkas som att svaret är att man inte har fått något sådant bidrag och dessa har således inte räknats som bortfall.

Median för projektbidrag är 37 000 med 0 kronor som minimum och 918 877 som det högsta sammanlagda bidraget för en jour. Summan redovisade projektbidrag är 6 257 161. Då första kvartilens värde i detta fall är 0 ger en uppräknig ingen skillnad. Uppräknat med medianvärdet ger det en sammanlagd summa projektbidrag om knappt 8 000 000 kronor för samtliga jourer.

Fråga 11 Andra bidrag

Hur mycket har jouren erhållit i andra bidrag eller ersättning från andra källor (fonder, donationer mm) totalt under 2004?

Drygt tre fjärdedelar av jourerna uppger att de har fått bidrag i någon annan form under året. Drygt tio procent uppger att de har tagit emot noll kronor medan ytterligare en knapp tiondel inte har svarat på frågan. I stort sett alla av dessa har dock angett att denna uppgift (inget redovisat svar) är taget från redovisningssystemet, vilket tolkas som att svaret är att man inte har fått något sådant bidrag och dessa har således inte räknats som bortfall.

Median för andra bidrag är 25 000 med 0 kronor som minimum och 371 402 som det högsta sammanlagda bidraget för en jour. Summan redovisade andra bidrag är 4 558 946. Med en uppräknig med första kvartilens värde ger det en sammanlagd summa andra bidrag om knappt 4 900 000 kronor för samtliga jourer.

Summa löner och arvoden

Journernas utgifter till enskilda medlemmar eller jourkvinnor i form av löner, arvoden och andra ersättningar uppgår till knappt 30 miljoner kronor (29 913 460) redovisat och till drygt 36 miljoner kronor uppräknat till hela populationen. Om brottsofferjournernas redovisade utgifter (bara faktiska säkra svar utan uppräknig för BOJ-populationen) läggs till kan man utgå från ett minimum om drygt 41 miljoner kronor.

Värdet av frivilligt arbete kontra avlönat arbete

Som framgår ovan kan värdet av det frivilliga arbetet baserat på en antagen månadslön om 18 000 kronor samt sociala avgifter antas motsvara cirka 46 173 000 kronor per år. Om brottsofferjournernas redovisade utgifter läggs till kan ett minimum om drygt 52 miljoner kronor antas.

Av detta framgår att det redovisade arbetet inom kvinno- och tjejjourerna till drygt 57 procent utgörs av ideella och frivilliga insatser och till resterande del drygt 42 procent består av avlönat arbete inom jourerna. En betydande del av de insatser som görs för våldsutsatta kvinnor och tjejer kommer alltså från frivilliga insatser.

Summa samhällsbidrag

För att kunna beräkna värdet av de sammanlagda insatserna från samhällets sida har vi summerat de redovisade uppgifterna från frågorna 7–11, det vill säga lönebidrag, ersättning för utförda tjänster, organisationsbidrag, projektbidrag samt andra bidrag. Det är dock värt att notera att de redovisade svaren för fråga 11 (Andra bidrag) även kan innehålla vissa bidrag som kommer från enskilda personer eller icke-offentliga källor.

Utifrån denna summering av redovisade uppgifter kan vi dock konstatera att den sammanlagda summan av bidrag från samhället till arbetet för våldsutsatta kvinnor inom kvinnojourer, tjejjourer och kombinerade jourer uppgår till knappt 67 miljoner kronor (66 726 126). Om brottsofferjourernas redovisade utgifter läggs till får man ett minimum om knappt 78 miljoner kronor (77 749 315). Med användande av medianvärdet kan det eventuellt uppgå till drygt 91 miljoner kronor.

Samhällsekonomisk kostnad för jourverksamhet

Förutom samhällsbidragen till jourverksamhet som redovisas ovan måste även värdet av det frivilliga arbetet läggas till för att kunna beräkna de sammanlagda samhällsekonomiska kostnaderna för verksamheten vid jourerna till stöd för våldsutsatta kvinnor. Då beräknas värdet av det frivilliga arbetet enligt ovan utifrån en antagen månadslön om 18 000 kronor plus sociala avgifter som en kostnad för samhället i form av uteblivet produktivt arbete.

De sammanlagda samhällsekonomiska kostnaderna kan på detta sätt beräknas till knappt 113 miljoner kronor för verksamhet inom kvinnojourer, tjejjourer och kombinerade jourer. Om brottsofferjourernas redovisade utgifter läggs till kan ett minimum om drygt 130 miljoner kronor (130 060 298) antas. Med användande av medianvärdet kan det beräknas eventuellt uppgå till drygt 151 miljoner kronor.

Översikt över koder enligt ICD-10/KSH som används i studien

De tre första positionerna i koden anger vilken typ av skada som det gäller. Serien X85-Y09 handlar alltså om diagnoserna *övergrepp av annan person*. Den fjärde siffran kallas **platskod** och anger platsen för den yttre orsakens inverkan och används där denna uppgift är relevant. Följande koder kan användas:

- 0 Bostad och bostadsområde
- 1 Institutionellt boende
- 2 Skola, annan institution och offentlig lokal
- 3 Idrotts- och sportanläggning
- 4 Gata och väg
- 5 Butiks-, handels- eller serviceområde
- 6 Industriområde, byggarbetsplats
- 7 Lantbruksområde
- 8 Andra specificerade platser
- 9 Plats, ospecificerad

Den femte positionen i koden används för att ange aktiviteten hos den skadade personen vid tiden för den yttre orsakens inverkan. Följande koder kan användas:

- 0 Idrott, sport, motion
- 1 Lek och annan fritidsverksamhet
- 2 Förvärvsarbete
- 3 Annan sysselsättning
- 4 Vitalaktivitet såsom vila, sömn, måltid och personlig hygien
- 8 Andra specificerade aktiviteter
- 9 Aktivitet, ospecificerad

Med andra ord betyder koden Y040: Övergrepp genom obehäpnat våld i bostaden eller bostadsområdet och att det inte är noterat eller känt vad offret för övergreppet var sysselsatt med.

För två koder gäller andra bestämmningar av fjärdepositionen enligt följande:

- Y06.0 Övergiven eller vanvårdad av make/maka eller partner
- Y06.1 Övergiven eller vanvårdad av förälder
- Y06.2 Övergiven eller vanvårdad av bekant eller vän
- Y06.8 Övergiven eller vanvårdad av annan specificerad person
- Y06.9 Övergiven eller vanvårdad av icke specificerad person
- Y07.0 Misshandel utövad av make eller partner
- Y07.1 Misshandel utövad av förälder
- Y07.2 Misshandel utövad av bekant eller vän
- Y07.3 Misshandel utövad av myndighet
- Y07.8 Misshandel utövad av annan specificerad person
- Y07.9 Misshandel utövad av icke specificerad person

